

**OSMANLI'DA
İLK FOTOĞRAF
İZMİR'DE ÇEKİLDİ**

**İZMİR'DE GÖÇMENLERE
YUVA OLAN KORTEJOLAR
VE YAHUDİHANELER**

**PUNTA'NIN
YEŞİL ADAMI**

**KEMERALTI
ÇARŞISI'NIN
SON USTALARI...**

KNK

KIŞ 2018 / 34

KONAK BELEDİYESİ ADINA SAHİBİ

Sema PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Işık TEOMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

YAYIN DANIŞMANLARI

Ozan YAYMAN - Fırat SOYLU

HUKUK DANIŞMANI

Mine GENÇ

KÜLTÜR SANAT

Abdullah TUNALI

HALKLA İLİŞKİLER

Emine KALABALIK

KATKIDA BULUNANLAR

Gökhan AKÇURA - Yaşar AKSOY
Tufan ATAĞIŞI - Orhan BEŞİKÇİ
Siren BORA - Serdar ÇELENK
Hürol DAĞDELEN - Lütfü DAĞTAŞ
Sinan DOĞAN - Saadet TUĞRAY ERCİYAS
Hüseyin ERCİYAS - Mehmet ERDÜL
Gürkan ERTAÇ - Tayfur GÖÇMENOĞLU
Mehmet GÜLÜMSER - Ahmet GÜREL
Yıldız İLHAN - Ümit Yaşar İŞIKHAN
Nalan KOLAĞASI İMRE - Asil KAYA
Mevlüt KAYA - Atilla KÖPRÜLÜOĞLU
Hakan KOCAHAL - Sancar MARUFLU
Uğur ORAL - Atilla ÖZDEMİR
Tayyar ÖZDEMİR - Metin ÖZER
Neslihan PERŞEMBE - Umur SÖNMEZDAĞ
Engin TATLIBAL - Aygül UÇAR
Hüdai ÜLKER - Yaşar ÜRÜK
Mazlum VESEK - Mihriban YANIK
Engin YAVUZ
Duygu ÖZSÜPHANDAĞ YAYMAN
Okan YÜKSEL

EDİTÖR

Ayşe TEOMAN

GRAFİK

Murat DİRLİK

Kapak fotoğrafı

Atilla ÖZDEMİR

BASKI TARİHİ

OCAK 2018

YÖNETİM YERİ

İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No: 6 **Basmane/İZMİR**

Tel: +90 (232) 484 53 00 / 1590 - 1591

İnternet: www.konak.bel.tr

BASILDIĞI YER: İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.

Tel: +90 (212) 454 30 00

YAYIN TÜRÜ

Yerel-süreli-üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Fotoğraf: A. Beyhan CENKÇİ

Merhaba,

Derginiz KNK'nın sayfalarını çevirdikçe şehrimizin sokaklarında birlikte adımılayacağımızı, yaşam izlerimizi birlikte sayacağımızı biliyoruz. KNK'nın hazırlanma sürecinde bize güç veren de budur. Voltaire, "Zaman, büyüklüğüyle sonsuzluğa kadar uzanır; küçüklüğüyle sonsuz parçalara bölünebilir" demişti. Her sayımızda sizinle bulduğumuz yer de çoktan zaman ötesi olan şehrimizdir. Her satırda bu sihri hissedeceğiniz bir seçkiyle çıkıyoruz yine karşınıza.

Dört ayrı sinagogu aynı avluda buluşturan şehirdir Konak. Bu sayımızda Forasteros Sinagogu'nu anlatırken içinde barındırdığı Sinyora Giveret, Hevra ve Algaze sinagoglarından da haber vereceğiz.

Bizi biz yapan, zaman ustası şehrimizden ayrıntılar var yine derginiz KNK'nın sayfalarında. Roma Dönemi'ne tarihlenen Smyrna Yamaç Evleri'nden tarihe büyü

bir bakış... Zeki Müren'in İzmir yılları... Osmanlı'nın ilk fotoğrafı nerede çekildi? Punta'nın yeşil adamı ne anlatıyor? Sezar'ın katili İzmir'de mi vuruldu?

Bu başlıklarla ve birbirinden renkli konularla karşınızdayız.

Tarihi bir İzmir evinin kurtuluş öyküsünü de bulacaksınız sayfalarımızda, sayıları 50'yi aşan mağaralarımızı da... Göztepe taraftarların 1978'de denizden neden tek tek top toplayıp sahaya attığını Cengâver İsmail'in anılarında okuyacaksınız. Kemeraltı'nın son ustalarıyla tanışırken, çarşının tarihte nasıl değiştiğine tanık olacaksınız. Tüm dosyalarımızı ilgiyle okuyacağınıza inanıyorum.

Esenlikler dilerim...

Sema PEKDAŞ / Konak Belediye Başkanı

KNK içindekiler

6

Kemeraltı Çarşısı'nın son ustaları ■ Işık Teoman

20

Damlacık'ın üstü virane altı Roma villası

■ Saadet Erciyas

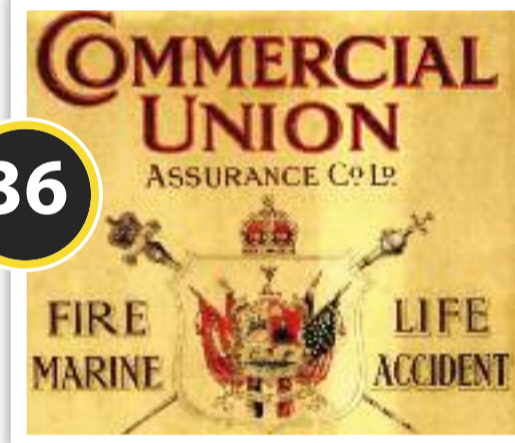
32

Osmanlı'da ilk fotoğraf İzmir'de çekildi

■ Tufan Atakişi

36

İzmir'de ilk yangın sigorta şirketleri

■ Umur Sönmezdağ

50

Yersizlik yurtsuzluk ■ Yıldız İlhan

52

Demokrasinin sınıfta kaldığı gün ■ Tayfur Göçmenoğlu

54

Mülteci

■ Mehmet Erdül

68

Sezar'ın katilini İzmir'in içinde vurdular ■ Yaşar Ürük

70

Punta'nın yeşil adamı

■ Aygül Uçar

72

Şöhretin bedeli ■ Tayyar Özdemir

24

İzmir'in mağaraları

■ Hakan Kocahal

28

Blak Ailesi

■ Metin Özer

42

Zeki Müren'in İzmir'e her gelişi olay olurdu

■ Tayfur Göçmenoğlu

46

İzmir'in en etkin yayinevi

■ Yaşar Aksoy

58

Tarihi bir İzmir evinin kurtuluş öyküsü

■ Mihriban Yanık

62

Forasteros Sinagogu

■ Orhan Beşikçi

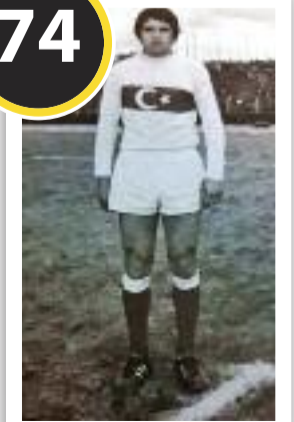
64

İzmir'de göçmenlere yuva olan kortejolar ve yahudihaneler

■ Siren Bora

74

Tek aşkı Göztepe'ydi

■ Atilla Köprülüoğlu

76

İzmir'in güreş dünyası

■ Hüdai Ülker

78

Aktivistler

■ Ümit Yaşar Işıkhan

Kemeraltı Çarşısı'nın

SON USTALARI

Şunu gördük ki; geçmişte üretimin de yapıldığı Kemeraltı Çarşısı'nda artık üretim bitmiş, çarşı sadece satış yeri olmuş. Bunda hızla gelişen teknolojinin etkisi büyük. El emeği artık makinelerin hızına yetişemiyor, böyle olunca el işi ürünler de pahalı oluyor. Çarşıda hızlı ama ucuz, ucuz ama kalitesiz üretilen mallar ağırlığını hissettiriyor. Ancak bu ustalar direniyorlar...

■ **Işık TEOMAN**

■ **Fotoğraflar: Atilla ÖZDEMİR**

Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nda kaybolmaya yüz tutmuş meslekleri devam ettirmeye çalışan son ustalarla söyleşmek ve fotoğraf çekmek amacıyla fotoğraf sanatçısı Atilla Özdemir ile Altınpark'taki tarihi fırında buluştuk. Kalaycılar, hallaçlar, bileyciler, leğimciler, tenkeciler, akşam olunca kapının önünden geçen bozacılar, tahin pekmezciler, aşureciler, sütçüler, yağcılar, pamuk helvacılar,

macuncular, kızarmış ayva satıcıları. Gözümün önünden film şeridi gibi geçip gitti o yıllar.

Sonra sünnet hediyelerini düşündüm...

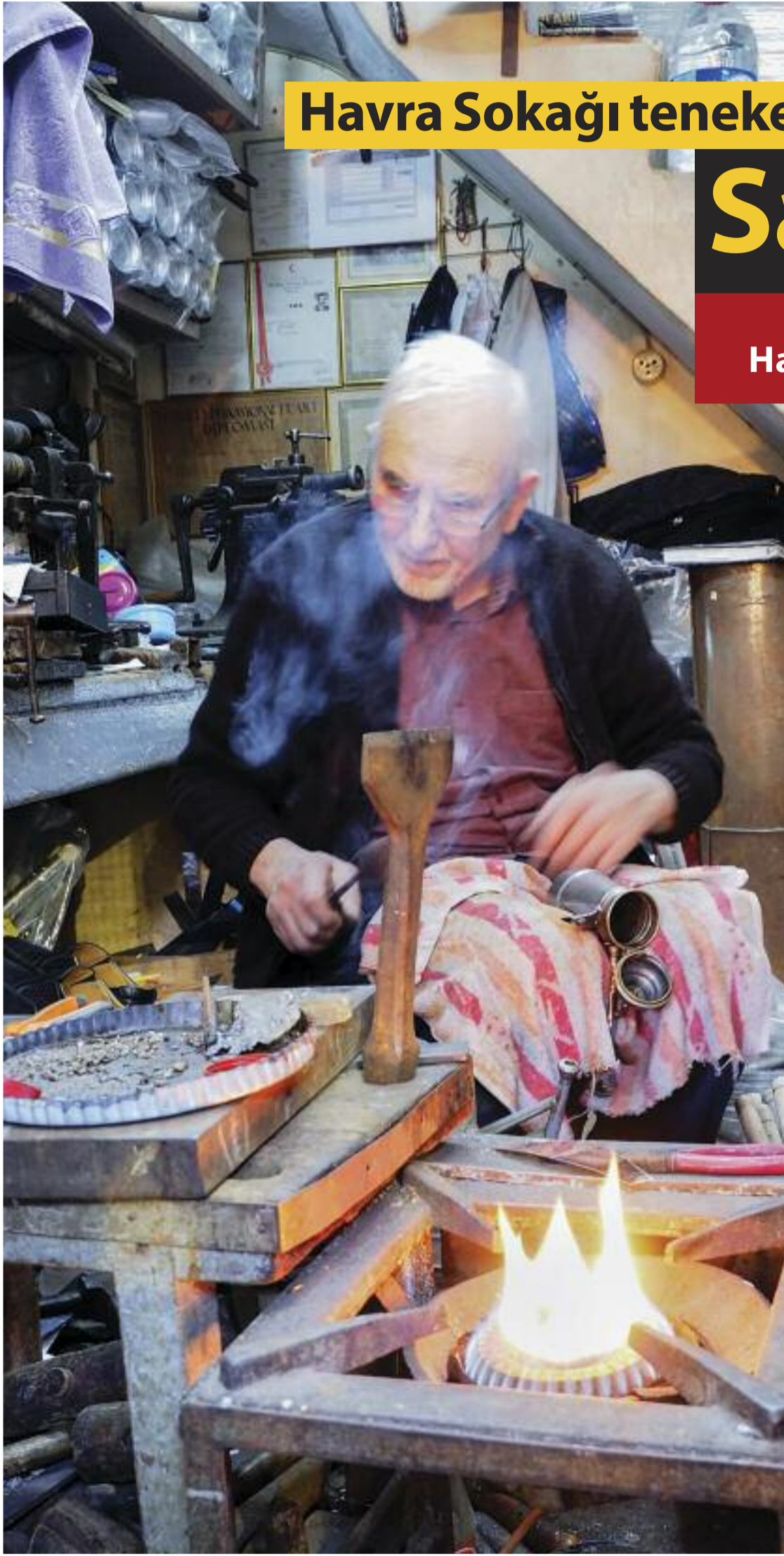
Eski Rumlardan kalan evimizin giriş katında küçük bir oda, odada da yüklük denilen ahşap kapılı bir bölüm vardı. O bölüm banyo olarak kullanılıyordu. Dört beş yaşlarımdaydım. Annem bizi yıkarken alttan akan sular odanın içinde bir çukura doluyor, babam banyo sonrası o suları kazanlarla taşıyıp bahçeye döküyordu. Sonraki yıllarda

bahçemize yeni bir banyo ve mutfak yapılmış, o bölüm ardiye olarak kullanılmaya başlandı. Sünnet olduğum yıl o kadar çok bakır işi hediye geldi ki, hiç gözümün önünden gitmiyor. Onlarca tencere, tava, ibrik, tabak, çatal, kaşık ve bardak; hepsi de bakır. Bakır malzemeler kullanılmaya başlanıldığında doğal olarak kalaycıya da ihtiyaç duyulmuştu. Sokak aralarından o kadar çok kalaycı geçiyordu ki! Tüm mahallelinin tanıdığı kalaycı Arap Osman sokağın başına oturur, evlerden gelen tabak çanak ne varsa toplar, heybesine doldurup götürürdü. Birkaç gün sonra bakır kaplar pırı pırlı, kalaylanmış olarak her eve tek tek teslim edilirdi. Okuma yazması olmayan Osman'ın nasıl olup da bunları not etmeden evlere teslim ettiğini aklım bir türlü almazdı. Sonra ne mi oldu? Sokak aralarında türeyen plastik kova ve leğen satıcıları evlerde ne kadar bakır eşya varsa silip süpürdüler, hem de yok pahasına. İnsanları plastik malzemelere mahkum ettiler. Ağzımdan çocukluğumda dilimden düşmeyen bir tekerleme dökülürdü: "Aliniki İbrahimler, su içerler kalaylı tasta." Ne demekse...

Havra Sokağı tenekeçileri ile ünlüydü

Sakıp Taş

**929 Sokak No: 68
Havra Sokağı Kemeraltı**

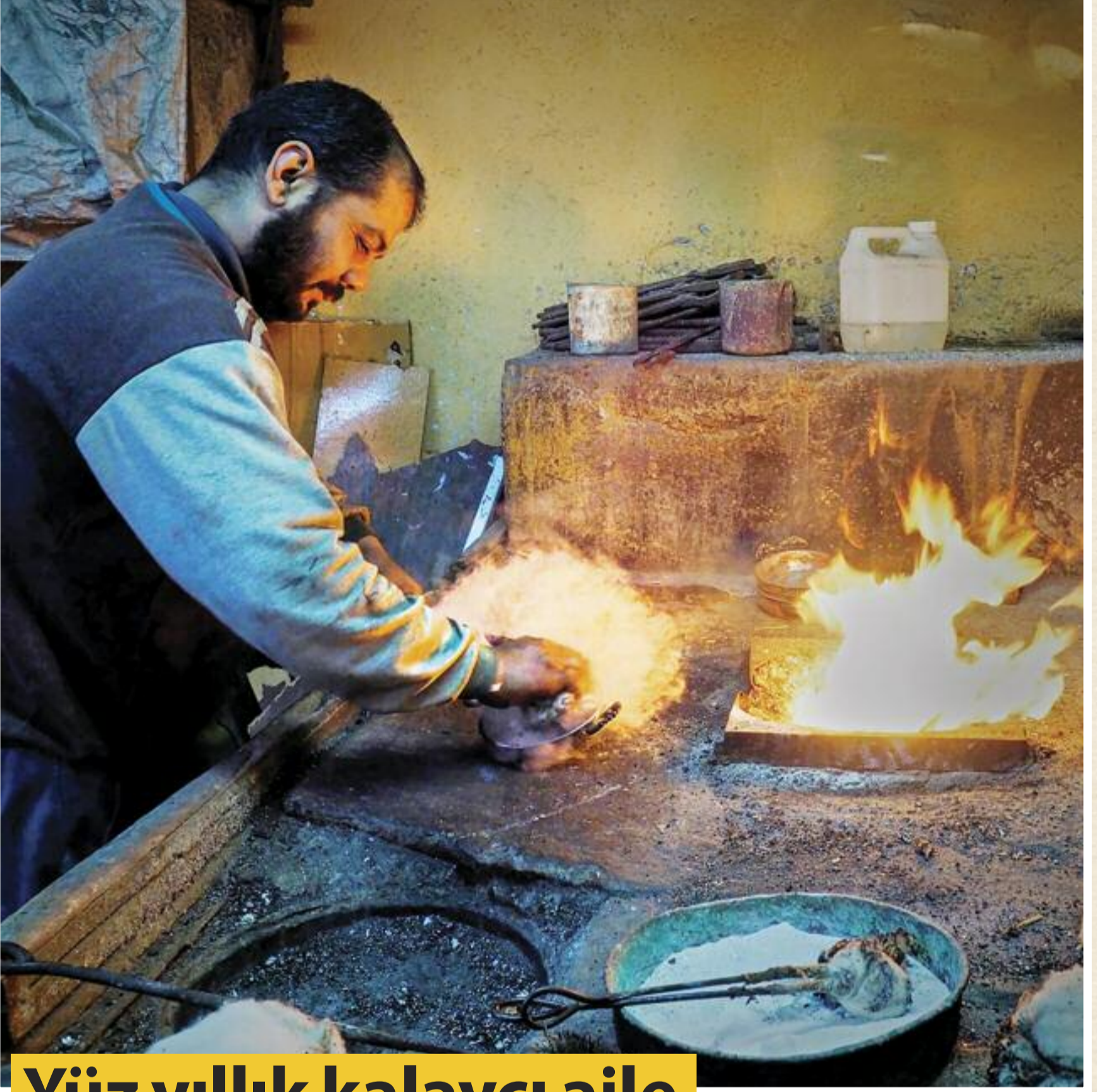

giderdi. Teneke soba ve borular birkaç yılda yıprandığından sonbahar geldiğinde yeni sobalar alınır, sağlam olan borular islerinden, kirlerinden arındırılır, beyaz yaldız boya ile pırıl pırıl boyanır, eksik olanların yerine tenekeçilere gidilip ölçü verilir, yenileri takılırdı. Önce kömür sobaları, ardından kaloriferli ısıtma sistemleri, klimalar, doğal gazlar derken teneke sobalar unutuldu gitti.

İşte o yılları yaşayan teneke ustası yetmiş bir yaşındaki Sakıp Taş, Havra Sokağı'nın son teneke ustası. Diğerleri teknolojiye yenik düşüp birer birer kapanıp gitmişler, onların yerine manav ve balıkçılar yerleşmiş. Babası Mehmet Emin Bey'den sonra mesleği keyifle yürüttüğünü; o günlerde kazan, kova, soba, soba borusu ve özellikle fare kapanlarının peynir ekmek gibi satıldığını anlatan Sakıp Usta, Kemeraltı'nın son teneke ustası olduğunu söylüyor. Sağlığı elverdiği sürece mesleğe devam edeceğini vurgulayan Sakıp Taş, "Kaybolmaya yüz tutmuş mesleklerin teknik liselerde en azından hobi amaçlı öğretilmesini çok arzu ederim. Hiç olmazsa unutulmasın. Bakın artık bizim sattığımız her ürünün plastik benzerlerini bulabilirsiniz. Teneke malzeme satışı nereye kadar sürecek" diyor. Odun sobalarının emaye sobaları bitirdiğini, plastiğin tenekeçiliği yok ettiğini belirten Sakıp Usta elli altmış yıl önce gece yarısına kadar çalışıp mal yetiştirmeye gayret ettiklerini de sözlerine ekliyor. Gazyağı yokluğu nedeniyle karpit lambalarının kullanıldığını, bütün teneke dükkanlarının karpit lambası yetiştirmek için gece gündüz, usta çırak demeden çalışıldığını, o yıllarda iyi paralar kazandıklarını anlatan Sakıp Usta, "Ama gün geldi tenekeçiler derneği bile kapatıldı. İki dönem başkanlık yaptığım dernek, teneke dükkanlarının kapanması nedeniyle Demir Sanayi Derneği'ne devredildi" diyerek sözlerini nokt alıyor.

Hatırlarım, yıllar önce Havra Sokağı'na girdiğimde sağlıklı sollar dükkanlarda tenekeçiler vardı. Kapı önlerinde kazanlar, kovalar, soba boruları, mangallar ve maşalar satılırdı. Hemen her evde odun sobaları vardı. Odunlar küçük

bir çıra ile tutuşturulur, sönmemesi için art arda odun atılırdı. Soba bir anda harlar, odayı sımıcak yapardı. Tenekeden yapıldığı için kısa bir süre sonra ısını kaybetmeye başlayınca odun takviyesi yapılırdı, uyku saati gelene kadar bu böyle sürüp

Yüz yıllık kalaycı aile

Aziz Bartık

Palamut İş Hanı 6/13 Kemeraltı

Kırk yaşındaki 'Son Kalaycı' Aziz Bartık'ın Palamut İş Hanı'ndaki dükkanına uğradık. Mesleği, adını taşıdığı dedesi Aziz Bartık'tan babası Nazmi Bartık teslim almış. Yetmiş sekiz yaşında ve hala hayatta olan baba Nazmi, anahtarı oğlu Aziz'e devretmiş. Bir yandan kalay yapan, bir yandan da bizimle sohbet eden Aziz Bartık, "Bir oğlum var ve bu mesleğe ke-

sinlikle sokmam, sokakta çöp toplasın ama kalaycı olmasın" diyor. Nedenini sorduğumuzda ise önce kalay yapımında kullandığı malzemeleri sıralıyor birer birer... "Nişadır, saf kalay, kostik, tuzruhu ve pamuk. Tüm bunları kullanan tek ocakçı benim" diyor ve devam ediyor, "Ellerim iltihaplı ve yanık içinde, çok zor ve tehlikeli bir meslek. Çırak geliyor, yanımda işe başlıyor, on beş gün

sonra ellerinin yandığını söylüyor, çekip gidiyor. Kalaycı olarak ardından yetişen biri yok. Ben bu mesleği en fazla on yıl daha yaparım, ondan sonra bırakırım, bu kalaycılık mesleği de Kemeraltı Çarşısı'nda yok olur gider..."

Sokak aralarında gezen ve kalay yapanlara dikkat çeken Aziz Usta kaplamada kullanılan malzemenin kalay değil kurşun olduğunu anlatıyor, tehlikelerinden söz ediyor. Usta, "Kalaylı kaplar kullanıma bağlı olarak bir yıl kullanılır, tehlikesi yoktur. Ancak kurşun ile yapılan işlem üç ay sonra dökülmeye başlar, tehlikesi çok büyüktür, insanı zehirler. Bu zehir vücutta kalıcı hasarlar yaratır, kansere neden olur" diyerek uyarıda bulunuyor.

99 yıldır demir tavında

Ali-Ömer Akdemir

873 Sokak No: 77 Kemeraltı

izmir 15 Mayıs 1919 yılında Yunanlar tarafından işgal edildiğinde 873 Sokak'taki dükkandan hala dövülen demirin sesleri geliyormuş. O gün bu gündür kepenk hiç inmemiş, neredeyse gece yarısına kadar demir tavında olması için dövülmüş. Ali ve Ömer Akdemir kardeşler, babaları Süleyman Akdemir'in bu dükkanda çırak olarak Sabri Usta'nın yanında çalışmaya başladığını, uzun yıllar ailenin tek geçim kaynağının demircilik olduğunu anlatıyorlar. Geçmiş yıllarda çok iyi paralar kazandıklarını, ancak artan maliyetlerin ve gelişen teknolojinin demircilik mesleğini yok etme aşamasına getirdiğini söyleyen Ali Akdemir, "Tamamen el emeğimizle çalışmak zorundayız. Gün geliyor on altı on yedi saat demir dövüyoruz. Gençler gelmiyor, çırak gelmiyor, çünkü meslek ağır, günboyu çalışmak zorundayız. Birkaç yıl öncesine kadar işler durma noktasına geldi. Bizim kor ateşten alıp demiri döverek yaptığımız tarım aletlerinin fabrikalarda seri üretimi başlayınca maliyet düştü, müşteriler de ucuz olanı tercih etmeye başladı" diyor.

Sosyal medya imdada yetişiyor

Söze giren Ömer Akdemir, "İki kardeş kara kara düşünmeye başladık, geçimimizi nasıl sürdüreceğiz diye. Gelip giden ve bize sipariş veren kampçı gençlerin önerileri doğrultusunda, facebook'ta sayfa açtık. Adını da 'Kemeraltı Demircisi Ali' koyduk. Bizi sosyal medya kurtardı. Demir tavında dövülür diye düşündük. İyi ki açmışız, bir anda özellikle kampçılardan özel istekler gelmeye başladı. Siparişler ardı ardına sıralanınca işlerimiz açıldı, ekmeğimiz çıktı. Şimdi sipariş üzerine çalışıyoruz. Türkiye'nin dört bir yanından siparişler geliyor, gece gündüz ter döküp onları yetiştirmeye çalışıyoruz. Özel baltalar ve bıçaklar yapıyoruz, hepsi de kişiye özel malzemeler. Ancak, biz kapıya kilit vurduğumuzda Kemeraltı Çarşısı'nda demirci ustası kalmayacak. Yani biz son demirci ustalarıyız" diyor.

150 yıldır bıçak üretiyorlar

Bıçakçı Hasan

873 Sokak No: 63 Kestanepazarı Kemeraltı

Huriye Çalhan Elgenay bir yandan bıçağı biliyor bir yandan da bizimle sohbet ediyor: "Bu iş bize dedemizden kaldı. Eskiden günde anca on bıçak üretebiliyorduk. O on bıçağı yapabilmek için de gece geç saatlere kadar çalışıyorduk. Önce boynuzu alıyor, sıcakta yakmadan şekil vermek için öğlene kadar didiniyorduk. Boynuz ısınınca pense ile şekil veriyorduk. Öğle vakti geldiğinde ise anca on boynuz, sap şekline geliyordu. Öğleden sonra da bizim taslak diye tabir ettiğimiz on adet bıçak zor çıkardı. Yatsı ezanı okunduğunda on bıçak anca hazır olurdu. O yıllarda bilmiyorduk, toptancılar bizim elimizden ucuza alıp gidiyorlardı el yapımı bıçakları. Sonraları kendi malımızı kendimiz satmaya başladık."

Bursa değil Yatağan

Bütünşehir yasası ile Yatağan'ın, Denizli'nin Serinhisar ilçesinin bir mahallesine dönüşüğünü anlatan Hasan Elgenay ise dedesinin bıçak ustası olduğunu söylüyor. Yatağan'da toprağını işleyecek tarla bulunmadığı için hemen her evde bıçak üretil-

diğini vurgulayan Bıçakçı Hasan Usta, "Bizim ailemiz yüz elli yıldır bıçak üretiyor. Bıçak üretim işi denildiğinde akıllara Bursa geliyor. Ancak gerçek öyle değil, Bursa'dan gelip Yatağan'dan bıçak satın alıp gidiyorlar. Artık el işi bıçakları sadece ısmarlama ve

sipariş üzerine yapıyoruz. Teknoloji ve fabrikasyon üretim maliyetleri düşürdüğü için el yapımı bıçaklar pahalıya geliyor. Yine de talep çok. Altmış beş yıldır Kemeraltı'nda bıçak satıyoruz. Ayrıca bağ makası, çim makası, koyun kırma makası da elle ürettiklerimiz arasında" diye konuşuyor.

Torun da bıçak ustası oluyor

Baba mesleğini sürdüren Hasan Usta, torunun da bu mesleği yapmasını istiyor ve onu yanından ayırmıyor. Kendi babasının da bıçakçılık işini devam ettirmesini istediğini hatırlatan Hasan Ergenay, "Evin bir oğluydum, babam mesleği öğrenmemi çok istedi, sanırım o nedenle de beni okutmadı. Küçüklüğümden beri babamın yanında çalıştım, bu işi öğrendim, bıçak ustası oldum. Bizim bu işi yaptığımız yıllarda teknoloji yoktu. Her türlü işi ellerimizle yapmak zorundaydık, bu yüzden gece yarısına kadar çalışırdık. Şimdi teknoloji var, her şeyi yapmak çok kolay" diye anlatıyor. Hasan Usta'nın ailelere de bir mesajı var: "Aileler çocuklarını mutlaka okutsunlar ama çocuklarına bir de zanaat öğretsinler. Üniversiteyi bitiriyorlar, diplomalı işsiz oluyorlar. Torunum Ahmet lise yıllarında okuldan çıktıktan sonra koşarcasına yanıma gelirdi. Akşama kadar çalışır, bu arada derslerini de ihmal etmezdi. Şimdi Ahmet Usta olma yolunda ilerliyor, yani bizim işimizi devam ettirecek."

Elek, kalbur, takunya

Ali Erdoğan

878 Sokak No: 39/A Kemeraltı

Dar basamaklı merdivenlerden tırabzana tutunarak çıktığımız dükkanda yetmiş beş yaşındaki baba Mehmet Erdoğan koltuğuna uzanmış şekerleme yapıyordu. Pek ses etmeden oğlu Ali Erdoğan ile konuştuk. Babasının elli yıl önce amcasının oğlundan devraldığı dükkanda kalbur (kalın telli), elek (ince telli) ve takunya üretiyor, satışını da buradan gerçekleştiriyor. Bu mesleğin daha çok Roman vatandaşlar tarafından yapıldığını, tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın tek elekçisi olduğunu belirterek devam ediyor: "Eski yıllarda ev kadınları o kadar

kanda kalbur (kalın telli), elek (ince telli) ve takunya üretiyor, satışını da buradan gerçekleştiriyor. Bu mesleğin daha çok Roman vatandaşlar tarafından yapıldığını, tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın tek elekçisi olduğunu belirterek devam ediyor: "Eski yıllarda ev kadınları o kadar

Sayıları bir elin parmakları kadar azaldı... Kendilerini son zanaatkarlar olarak tanımlıyorlar. Öyküleri birbirine benziyor; dededen babaya, babadan oğula... Ama hüzünlü olan, zanaatlarını aktarabilecekleri ne usta, ne kalfa, ne de çırak var.

çok elek kullanıyordu ki, yetiştiremiyorduk. Un eleği çok satılıyordu. Ancak fabrikalar hazır paketler üretip piyasaya çıkarınca, un için elek kullanılmamaya başlandı."

Elek ve kalburların kasnaklarının gürgen veya çınar ağaçlarından yapıldığını, Bursa Kemalpaşa'dan geldiğini anlatan Ali Usta ölçülerin yirmi ila yetmiş santim arasında değiştiğini söylüyor. Elek çeşitleri arasında kalburabasma eleği, kestane kalburu, susam kalburu, çerez kalburu ve zeytinyağı eleği bulunduğunu anlatan Ali Erdoğan, "Biz kapattık mı Kemeraltı'nda bu iş biter" diye konuşuyor. Dükkanda ayrıca az miktarda takunya üretimi yaptıklarını da hatırlatan Ali Usta, "Önceki yıllarda o kadar çok takunya satardık ki, gece gündüz çalışır, yetiştirmek için babamla birlikte didinip dururduk. Özellikle yardımsever vatandaşlar camilere bağış yapmak için çok sayıda takunya satın alırlardı. Artık eskisi gibi kullanılmıyor. Nostalji olsun diye satın alan hamamlar var. Sanırım bu gidişle vitrinlerde süs malzemesi olacak" diyor.

Kemeraltı'nın son fıçıcısı

Cihangir Dinç

Büyük Demir Han 878 Sokak No: 20 Kemeraltı

Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nı çok iyi bilenler hüznülenecek. Büyük Demir Han'ın kapısından girdiğinizde sol tarafta fıçı ve ahşap sandalye üreten Selahattin Usta vardı, şarap fıçısı üretmesiyle ünlüydü. Özellikle sipariş üzerine çalışır, yaptığı diğer ahşap malzemeler yıllarca kullanılırdı. Epeydir Kemeraltı'na gitmiyordum, sokak aralarında dolaşmıyordum. Atilla Özdemir ile birlikte Büyük Demir Han'ın kapısından içeri adımımızı attığımızda adeta şoke oldum. Sol taraftaki binanın yerinde yeller esiyordu. Ahşap yapı yıkılmış, bir tek altındaki taştan temeller kalmış, üstünü otlar sarmıştı. Şaşkınlıkla bakarken esnaf durum hakkında hemen

bilgi verdi. Vakıflardan bir yetkili gelmiş, "Bu binanın altında mescit var" demiş. Kemeraltı'nda cami yok ya! Gerekli prosedür başlatılmış, Selahattin Usta tahliye edilmiş, bir süre sonra da yaşamını yitirmiş. Şimdi o binanın yerinde hüznü var. Esnaftan bu fıçı işini oğlunun devam ettirdiğini, dükkanı sahiplendiğini, biraz ötede bir binanın çatı katında fıçı üretmeyi sürdürdüğünü öğreniyoruz. Onlarca basamak çıkıyoruz, kat kat dolaşıyoruz ve çatı katında fıçıya gergef çeken Cihangir Dinç Usta'ya ulaşıyoruz. Elli iki yaşındaki Usta bizi görünce, "Babamın Sinop'tan gelip elli yıl emek verdiği dükkanını yıkıp gittiler. Burada fıçı üretmek zor, inip çıkmak zor, mal-

zeme taşımak zor ama ekmeğimi çıkarmak, baba mesleğini yürütmek için ayakta durmaya çalışıyorum. Bizim yaptığımız marangoz ve mobilya işine benzemez. Tamamen işçilik, alinteri ve el emeği istiyor. Şarap fıçısı yapmak için günlerce bekleyeceksin, ahşaba şekil vereceksin, sızdırmazın diye dikkatle izleyeceksin, yani sıfır hata olacak. Bir günde bir fıçıyı gece yarısına kadar çalışarak tamamlıyorum, çırak yok, usta yok... Çırak geliyor, bir hafta, on beş gün sonra çekici elinden atıp gidiyor, dayanmak zor. Yeni ustalar yetişmediği için Kemeraltı'nda fıçı yapan dükkan ve usta olmayacak. Bu dükkan kapandı mı bu iş biter" diye dert yanıyor. Meşe ağacından yaptığı ve oldukça zahmet isteyen şarap fıçılarına talebin az olduğunu, ancak dekoratif fıçı isteyenler için sipariş usulü çalıştığını anlatan Cihangir Usta, bu mesleğin ölmemesi için yanında yetişmek isteyen çıraklara çağrı yapıyor. Yoksa kapıya kilit vurduğunda fıçıcılık mesleği de Kemeraltı'nda son bulacak.

**Veteriner olacakmış ama...
Ege'nin ve İzmir'in tek bakır ustası**

İnan Yıldırım

Büyük Demir Han Kemeraltı

İnan Yıldırım Ege'de tek usta olarak bir kendisinin bir de yanında çırak olarak çalışan kardeşi Orhan Yıldırım'ın kaldığını söylüyor. Çalışmak için kimsenin gelmediğini, çünkü bu mesleğin titizlik ve sabır gerektirdiğini anlatan İnan Yıldırım, "Bizden sonra bakır ustası yok, dükkanı kapattık mı, devamı yok" diyor.

İnan Yıldırım çocukluğunda hayvanları pek seviyor, eve sürekli kedi köpek getiriyor, sokaktaki hayvanlara sahip çıkıyor, onları besliyor, barınaklar yapıyor. Belli ki meslek seçimi de hayvanlar üzerine olacak. Liseyi bitirdikten sonra kararını veriyor ve tercihini veterinerlikten yana kullanıyor. Sınavlara giriyor, Konya Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi'ni kazanıyor. Sevinçten havalara uçuyor. Beş yıllık eğitimin ardından babasının Büyük Demir Han'daki dükkanına geliyor ve bir iş kurana kadar yardımcı olmaya çalışıyor. Bu arada kendince modeller üretilip bakır üzerine işlemeye başlıyor, o kadar özel modeller üretiyor ki, eşi ve benzerini kimse taklit bile edemiyor. Bir bakıyor ki yıllar geçmiş, altmış yıllık baba mesleği bakırcılığı yapmaya başlamış. 2000 yılında diplomasını alarak geldiği babasının işyerinde on yedi yılı geride bırakmış.

“Benden iyisi yok!”

Ut yapım ustası Necati Gürbüz

Kestelli Caddesi No: 52 Kemeraltı

Kemeraltı Anafartalar Caddesi’ni kesen ve İkiçeşmelik (Eşrefpaşa Caddesi) yokuşuna uzanan yolun sağ tarafında iki katlı eski bir konak... Önünden yıllardır geçip gidiyorum, boş sahipsiz diye düşünüyorum. Bir yandan da çok merak ediyorum içini. Konak sahipsiz gibi görünüyor ama yıkılıp dökülüyor, demir kapısı, demir kepenkleri yerli yerinde duruyor, taş işçiliği muhteşem, bayılıyorum bu binaya. Atilla Özdemir, “Abi şimdi Necati Usta’ya uğrayacağız” diyor. Binanın önüne geliyoruz, kapıyı çalıyoruz. Birkaç dakika sonra kapıyı genç biri açıyor, bizi içeri buyur ediyor. Ahşap merdivenlerden on beş basamak çıkıyoruz, yine ahşap camlı ka-

pının ardında aydınlık bir oda ve aydınlık bir yüz bizi karşılıyor. Altmış iki yaşındaki Necati Gürbüz... O kadar kendine güveniyor ki, daha söyleşinin başında, “Ut yapımında ben en iyiyim” diyor. Gençlik yıllarında teknik liseyi tercih ediyor, döküm ustası olarak yetişiyor ama ut yapım ustası olarak isim yapıyor. Türkiye’nin dört bir yanından Avrupa’dan ve çeşitli ülkelerden siparişler yağıyor. Ut yapımı kolay bir iş değil, yılan ağacı dedikleri tropikal bir ağacın ut haline dönüşmesi tam iki yıl sürüyor. Bedeli ise 3 bin 500 Euro. Necati Usta’ya, “Neden Euro, Türk parası değil?” diye soruyorum. Malzemenin dışarıdan geldiğini ve fiyatının Euro olarak ödendiğini söylüyor. Uda en

iyi tınıyı vermek için çok ama çok titiz bir çalışma gerektiğinin altını çizen Necati Usta, “Ut talepleri genel olarak konservatuvar öğrencileri ile sanata gönül verenlerden geliyor. Çoğunlukla kullandığımız ağaç türü güneydoğu cevizi, mürdüm eriği veya gül oluyor. Dört ay sonunda ut, çalınacak duruma geliyor ve bedeli 700 Euro” diyor.

Bu arada misafir olarak gelen ve tınıyı en iyi veren ustalardan biri olduğunu öğrendiğimiz Nuri Tutpınar ile tanışıyoruz. Bir udi olarak ben de udumu yapan hocanın ismini verdiğimde ortak dostlarımız çıkıyor, sohbet sıcak bir şekilde devam ediyor. Necati Usta ut yapımının çok uzun sürdüğünü, bu nedenle de maliyetinin yüksek olduğunu anlatıyor. Bu işi devam ettirecek kimsesi olup olmadığını sorduğumuzda, “Çıracak yok, usta yok, gönül veren kendini yetiştirir” diye konuşuyor. Otuz beş yıldır yaptığı tüm utların şeceresinin kendisinin özel arşivinde saklı olduğunu ifade eden Necati Gürbüz, “Hangi yıl olursa olsun gelip beni bulurlar, ben de udun şeceresini çıkarırım, neyi var neyi yok buluruz, gerekirse tedavisini yaparız” diyor bir doktor edasıyla...

Eski zamana yeni ayar çekiyor

Feti Pamukoğlu

850 Sokak No: 27-28 Kemer Plaza Kemeraltı

Elli, yüz, belki de yüz elli yıllık saatler sözkonusu olunca, devreye antika saat tamiri yapan ustaların ustası Feti Pamukoğlu giriyor. Yaptığı işin adının Horoloji (tarih, zaman ve saat bilimi) olduğunu söylüyor. Bir elin parmakları kadar az sayıda kalmışlar koca Türkiye’de. Bu yüzden el üstünde tutulduğunu söylüyor. Şehirden şehire koşuşturuyor kulelerdeki saatleri kurmak, zamana uydurmak için. Bir gün Konak (Atatürk) Meydanı’nda İzmir Saat Kulesi, bir gün Eşrefpaşa, bir başka gün Çanakkale, Balıkesir, Ayvalık, Bergama.

Her biri dükkana kilit vurduğunda bu meslekler son bulacak... Biz de ileriki yıllarda onlardan bir anı kalsın, bu meslekler hep hatırlansın diye son ustaları ziyaret ettik, öykülerini dinledik, çaylarını içtik, dertlerini ve sıkıntılarını paylaştık.

Çalıştığı mekana dükkan demeye dilim varmıyor, müze desem yeridir...

Mesleğe, ilkokul yıllarında babasının dükkanında saatleri yaparak değil, bozarak başladığını anlatan Feti Pamukoğlu, “Saatçilik bizde dede mesleği, üç kuşaktır devam eder. Saatçiliği dedem İzmir’de yapmış. Hatta ilk mekan vergi kayıtlı Keçeciler Tilkilik tarafı, daha sonra Üçüncü Beyler. Dedem mesleği bir ustadan öğrenmiş, Allah rahmet eylesin saygıyla yad ediyorum. Benim ustam babam, dedemi göremedim, benim doğduğum sene vefat etmiş” diyor.

Teknoloji her yerde karşımıza çıkıyor

Yüz yıl önce dede ile başlayan meslek babaya, babadan da oğula geçerken, teknoloji de geliyor, mekanikten elektroniğe geçiliyor. Kurmalı saatler durduğu anda ‘pat pat’ diye vurduk mu başlardı ‘tıkır tıkır’ çalışmaya, kulağımızı dayardık sesini daha iyi duyalım diye... Sektör kendini öyle bir yeniliyor ki, artık saatler teknolojiyle birlikte evlerin duvarlarına, masalara, kollara; köstekli, zincirli, afili saatler pantolonların ceplerine; dijital saatler buzdolaplarına, fırınlara, çamaşır makinelerine, kısacası yaşamın içine giriyor. Söyleşi sırasında, tıkır tıkır işleyen saatlerden guguk ve gong sesleri geliyor. Görmeyenler için yapılmış saatin on beş dakikada bir çıkardığı ses yankılanıyor kulaklarımızda.

Üç beş kişi yapıyor

Türkiye genelinde bu işi yapan üç beş usta kaldığına değinen Feti Pamukoğlu, biraz üzgün, biraz kırgın, biraz da dalgın diyor ki, “Benim mesleğimi arkamdan devam ettirecek kimsem yok, vitrinimin sağ tarafında benim gibi mesleği devam ettirecek kimsesi kalmamış ustalarımızın bana bıraktığı manevi değeri yüksek paradan çok daha önemli şeyler var. Onları yaşatmaya çalışıyorum. Mesleğin bilgisi bende kalmasın diye zaman zaman mesela sanat okullarına, meslek liselerine gidip söylüyorum. Diyorum ki; önce ilgi lazım, bilgi arkadan gelir.”

İzmir Saat Kulesi’ne altı günde bir uğruyor; altmış altı basamak çıkıyor, yüz on yedi yıldır çalışan saati kuruyor. Bakım içinse üç ayda bir çıkıyor; asırlık saati yerinden söküyor, gerekli bakımları yapıp tekrar yerine koyuyor. Bu işlem neredeyse iki üç gününü alıyor. İnsanlar önünde güvercinlere yem atarken Feti Usta zamana ayar çekiyor...

Örucü Hasan

848 Sokak No: 80/P-3 2. Beyler Kemeraltı

Yolunuz Kemeraltı'nda 2. Beyler'e düşerse, gözünüze mutlaka şu levha ilişir: 'Örucü Hasan'. Hasan Güvenir kazak, bere veya atkı ören bir usta değil. Paraya kıydınız, en değerli ve en pahalı kumaştan bir takım elbise yaptınız. Onun adına damatlık diyelim. Gece düğünde giydiniz, oynadınız, zıpladınız ve bir anda pantolon veya ceketiniz masada kalmış son çiviye takıldı ve yırtıldı. Can havliyle "Gitti güzelim takım elbisem!" diye hayıflanmaya başladınız. Üzülmeyin! İşte bu işin doktoru, ustası Hasan Güvenir tam elli yıldır bu işi yapıyor, yırtılan kumaşı ilmek ilmek örüyor. Teslim almaya gittiğinizde yırtık neredeydi diye aramayın, çünkü bulmanız olanaksız. Örucü Hasan Güvenir işte böyle bir usta... Sandalyesinde otururken iki büklüm kumaşın üzerine kapanıyor, iğneler ile titiz bir şekilde yırtık kumaşın üzerine adeta bir köprü kuruyor, her bir teli diğer tel ile buluşturuyor. Örne işi yırtığın büyüklüğüne göre bazen iki saat, bazen beş saat bazen de günlerce sürüyor. Bu uğurda iki gözünü

nerede yitirmiş, kalın gözlükler kullanmak zorunda ama bu mesleği yaptığı için pek keyifli. Baba mesleği değil, Örucü Engin Usta'nın yanına on dört yaşında çırak olarak giriyor, ustasından çok küçük yaşlarda öğreniyor örücülük işini. Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nda birkaç kişi kalmışlar, Hasan Örucü de onlardan biri. Arkalarından gelen usta veya çırak yok. Onun deyimiyse meşakkatli, zor, çok zor bir iş. Hasan Usta, göçüp gittiklerinde bu işi sürdürecektir kimsenin kalmayacağını ve örücülük mesleğinin tarihe karışacağını söylüyor.

1970'li yıllarda çok kıymetli bir meslekti

Mesleğe başladığı yıllarda örücülük işinin çok kıymetli bir meslek olduğunu hatırlatan Hasan Usta, "Herkes yapamazdı, çok para verip aldığı bir ceketinde minik bir sigara yanığı olmuş. Adam şimdi bunu atsın mı? Bize gelir, biz o deliği kapatırız, nerede olduğunu bulamaz bile. Bir mantoyu, paltoyu veya kabanı güve yiyebilir, aslına uygun bir şekilde kumaşı öreriz. Artık biten bir zanaat, geçer akçe değil, mesleğimiz can çekişiyor. Çok az kişi kaldık, üzülüyorum ama yapacak bir şey yok, bizden sonra yok olup gidecek" diye dertleniyor.

Hamza Gönül

Hisar Camisi önünde mühür kazıtmaya devam

Halk arasında kazıma mühür diye bilinen ve imza yerine geçen mühür kazıma işi hala geçerliliğini koruyor. İki binli yıllara gelmemize rağmen okuma yazma bilmeyen çok sayıda insan var. Hisar Camisi önünde yıllarca mühür kazıyan Ali Fuat Amca rahmetli olmuş, o yıllarda bu işten iyi ekmek yemiş, çocuklarını okutmuş, eli ayağı tutana kadar da sürdürmüş bu işi. Şimdilerde yine Hisar Camisi önünde bir kaligrafi ustası olan altmış iki yaşındaki Hamza Gönül mühür kazıma işini tanesi on liradan yapıyor. Ancak haftada üç dört parça iş yapabildiğini söylüyor. Sadece okuma yazma bilmeyen vatandaşların mühür kazımadığını, eğitim almış, yüksek okul bitirmiş ancak hastalık nedeniyle imza atamayacak durumda olanların da mühür kazıttığını hatırlatıyor. Okuma yazma bilmeyen vatandaşların imzası yerine geçen ve resmi işlemlerde geçerli olan mühür kazıma işini keyifle yapan Gönül, "Biz mührü kazıyoruz, kazıtan kişi notere gidiyor, yanında akrabası olmayan iki kişi tanıklığında noterin verdiği resmi belge ile geçerli oluyor" diyor. Kullanılabilmesi için noter tarafından onaylatılması gereken mührün kaybolması durumunda bir kopyası çıkarılmıyor, bu sebeple yeni bir mühür yapımında tekrar noter onayı almak gerekiyor. Pirinç üzerine kişinin adı soyadı kazınarak yapılan mühürlerin kopyasını yapmak mümkün değil. Ayrıca plastik yapılan kazıma mühürler resmi işlerde geçerli olmuyor.

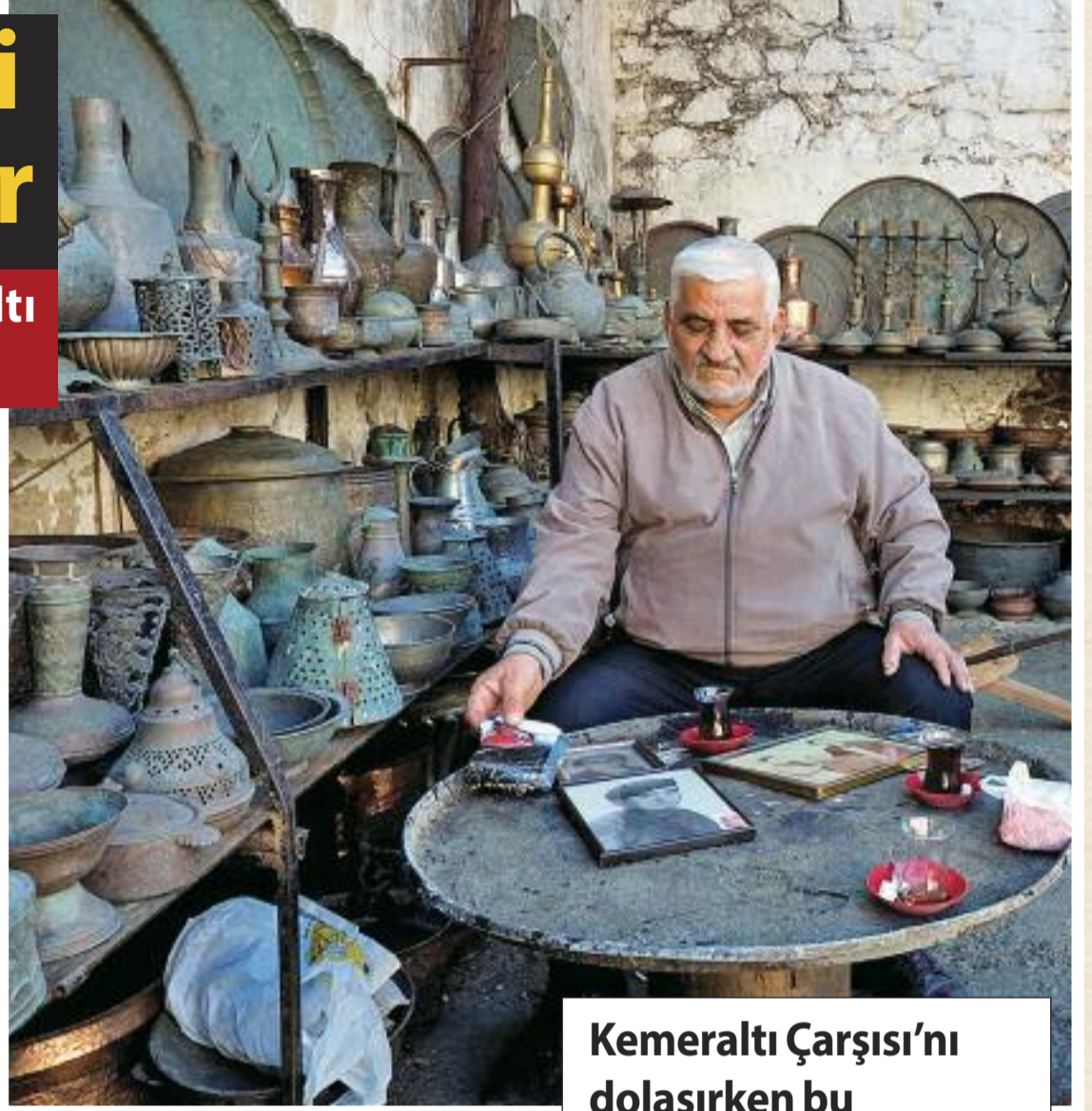

Son rölyefçi Tuncay Uyar

Büyük Demir Han Kemeraltı
0 534 675 87 25

Seksen iki yaşında yaşama veda eden İsmail Reşat Uyar ve kardeşi Hayri Uyar İstanbul'da Ermeni bir ustanın yanında çırak olarak işe başlarlar. Meslekte ustalık payesi alınca kendi işyerlerini kurup rölyef yapmaya girişirler. Bakır malzemenin üzerine binlerce imza atarlar. İsmail ve Hayri kardeşlerin babaları Vahdet Uyar da ünlü bir rölyef ustası olunca meslek yüz elli yıllık bir geçmişe uzanır ailede. Baba yaşlanıp işi bırakınca, yanında yetişen iki oğlu Tuncay ile kardeşi Hayri Uyar, İstanbul Eyüp Sultan'da 'Babanın Oğulları' diye tanınmaya başlarlar, ünlerine ün katarlar. Daha sonra yolları İzmir'e, tarihi Kemeraltı Çarşısı'na düşer ve rölyef işinde aranan isim olurlar. Hayri Uyar siroz hastalığına yakalanarak yaşama veda edince Tuncay Uyar rölyef işini bir süre daha sürdürüp dükkanına kilit vurur. Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın tek rölyef ustası Tuncay Uyar, Kadriye Mahallesi'ndeki evine çekilip yaşama küsmeden bulabildiği işlerde çalışmaya devam ediyor. Tuncay Usta'yı Büyük Demir Han'da bakır ustası İnan Yıldırım'ın yanında rölyef işlerken bulduk, biraz sohbet ettik. Usta, "Babam öldü, ardından kardeşimi kaybettim. İzmir Kemeraltı'nda "Babanın Oğulları" diye ün yaptık. Binlerce rölyef işledik, çok

iyi paralar kazandık. Yanımıza çırak gelmedi, yeni ustalar yetişmedi. Rölyef işi artık okullarda öğretiliyor. Ben devletin bu soruna el atmasını isterim. Bu zanaatı öğrencilere okullarda öğreteyim. Meslek yok olmasın, daha çok usta yetişsin" diyor.

Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nda alaylı usta olarak sadece kendisinin kaldığını hatırlatan rölyef ustası Tuncay Uyar, elinde çantası, özel sipariş aldığı anda koşarak gidiyor. Bizimle sohbet ederken bir yandan da işini yapan ustanın

Kemeraltı Çarşısı'nı dolaşırken bu mesleğe gönül vermiş ustalar kendilerini hep şöyle tarif ettiler: 'Son Fıçıcı', 'Son Elekçi', 'Son Saatçi', 'Son Örücü', 'Son Kalaycı', 'Son Tenekeci', 'Son Demirci', 'Son Bıçakçı', 'Son Bakırcı'... Kendilerine son usta deseler de günümüzde bu zanaatı sürdürüyorlar. Çok hüznü değil mi?

bakırı işlemeden önce çizim yapmaması dikkatimi çekiyor. Buna rağmen ortaya muhteşem bir eser çıkıyor. Şaşkınlığımı fark eden Usta, "Ben yapacağım çalışmayı bakır üzerine çizmem. Çizim kafamdadır, ne işleyeceğimi bilirim, çalışırım, eserimi ortaya çıkarırım" diyor. Çalışma bittiğinde her biri birbirinden eşsiz güller ortaya çıkıyor.

Odun ateşinde kahve kavuruyordu

Yusuf Amca

847 Sokak No: 15/1 Kemeraltı

O artık 'son usta' bile değil, çünkü dükkanı kapatmış, yerine kabapçı açılmış. Dile kolay altmış yıl süreyle odun ateşinde çiğ kahve çekirdeğini kavurmuş, mis gibi içelim diye alın teri dökmüş o sıcaklığın başında. Tüm kahve satıcıları Kemeraltı Çarşısı'nda kuyruk olurmuş çiğ kahve çekirdeklerini odun ateşinde kavurtmak için. Yusuf Amca'yı kapattığı dükkanın hemen yanındaki çay ocağında kahvesini yudumlarken bulduk. Yaşının ilerlediğini ve kahve kavurma işini yapamayacak hale geldiğini söyledi. Kendisinden sonra bu işi devam ettirecek bir ustanın yetişmemesi nedeniyle kahve kavuruculuğu işinin Kemeraltı Çarşısı'nda son bulduğunu hatırlattı.

Damlacık'ın üstü virane altı Roma villası

Konak Tüneli'nin yapımının ardından üst kısmı bir harabeye dönen Damlacık semtinin altında İzmir'in turizm potansiyelini canlandırarak, Efes Örenyeri'ndeki Yamaç Evler benzeri bir tarih yattığı ortaya çıktı.

■ Saadet TUĞRAY ERCİYAS

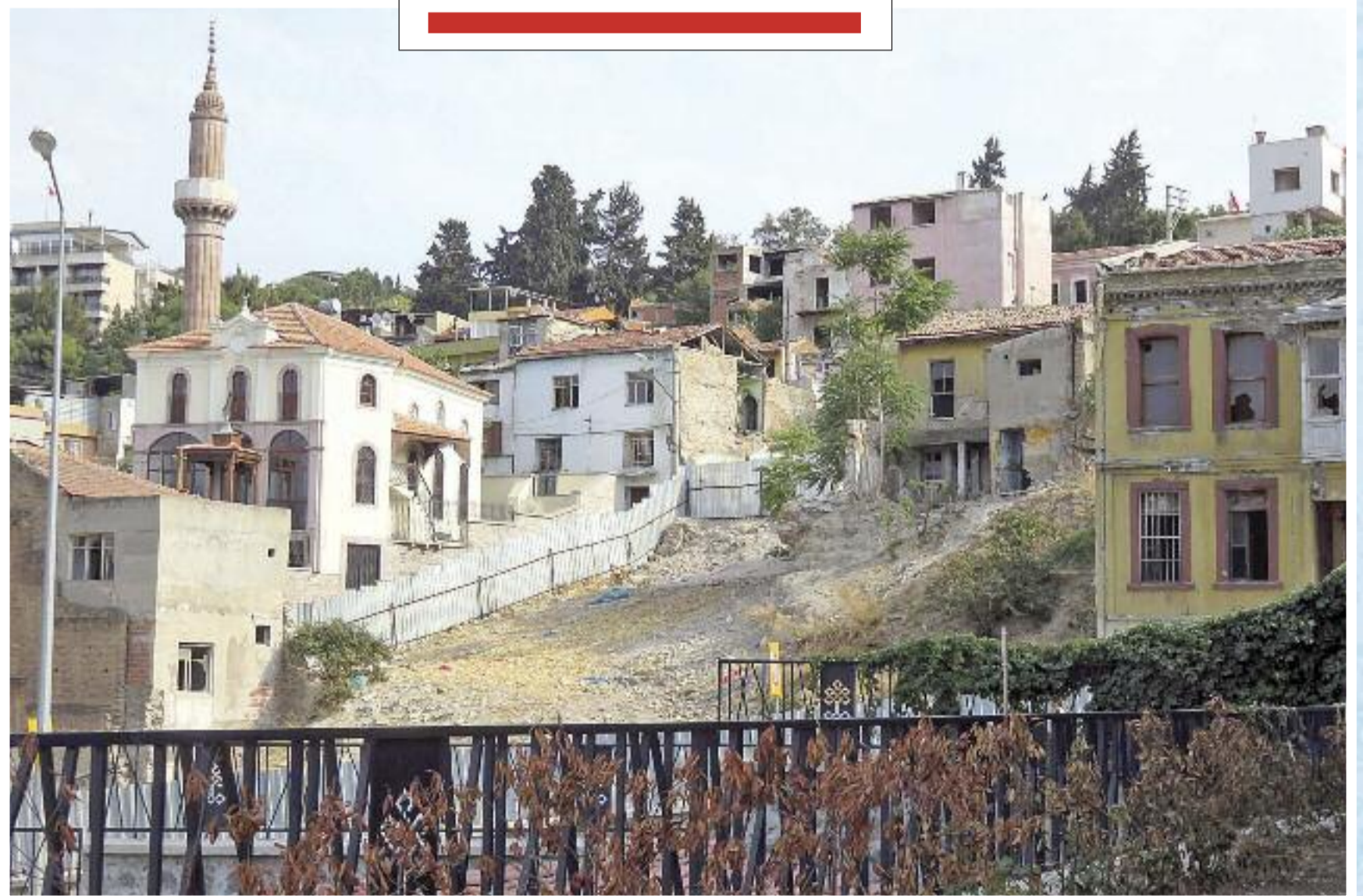
Konak Tüneli'nin yapımının ardından üst kısmı bir harabeye dönen Damlacık semtinin altında İzmir'in turizm potansiyelini canlandıracak, Efes Örenyeri'ndeki Yamaç Evler benzeri bir tarih yattığı ortaya çıktı. Konak Tüneli inşaatı sırasında yapılan kurtarma kazılarında bulunan 'Smyrna Yamaç Evleri' olarak adlandırılan ve Roma Dönemi'ne

Konak Tüneli inşaatı sırasında yapılan kurtarma kazılarında bulunan 'Smyrna Yamaç Evleri' olarak adlandırılan ve Roma Dönemi'ne tarihlenen bazı yapıların ise kentin soylu ailelerinden birine ya da kent yöneticilerine ait olduğu belirtildi.

tarihlenen bazı yapıların ise kentin soylu ailelerinden birine ya da kent yöneticilerine ait olduğu belirtildi.

Mardin'de 2014 yılında gerçekleştirilen 23. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu kitapçığında yer alan '2013 yılı Konak Tüneli Kurtarma Kazısı' başlıklı bildiri, bugün virane görünümündeki Damlacık semtinin altında zengin bir tarih yattığını bilimsel olarak da kanıtladı. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün e-kitap sitesinde Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu Yayınları arasında yer alan kitapçıkta, kazı çalışmalarının İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü bahçesindeki Etnografya Müzesi'nin kuzeydoğusunda kalan Bahri Baba Parkı içinde, 1885 yılına kadar Musevi Maşatlığı (mezarlık) olarak kullanılmış olan alanda yapıldığı belirtiliyor.

Arkeolog Elif Erginer'in imzasını taşıyan bildiri de, 8 Nisan 2013 tarihinde başlayan ve ikinci ve üçüncü derece arkeolojik sit alanlarda yapılan kazı çalışmalarında 15. yüzyılda İspanya'dan İzmir'e göç eden Sefarad Musevileri'nin de gömülerinin bulunduğu alanda, üzerinde İbranice yazıları olan 336 adet mezara ulaşıldığı bilgisi yer alıyor. Mezarlar kaldırıldıktan sonra yapılan çalışmalarda Smyrna Yamaç

23. MÜZE ÇALIŞMALARI VE KURTARMA KAZILARI SEMPOZYUMU

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü

2013 YILI KONAK TÜNELLERİ KURTARMA KAZISI

G. ENFERGİNER*

İzmir'in kalbi Konak Meydanı'nda; İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nün de kindir bulunduğu, 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan, Bahri Baba Parkı, konutları itibarıyla antik çitlerden itibaren; dış aralıklarla da olsa, yoğun bir kültürün göstergesidir (Resim: 1).

İzmir - Urla - Çeşme Otobüs İstasyonu - Konak - Doğuş Kenti Geçmiş günümüz kapağında Konak - Yeşildere Bağlantı Yolu Projesi (Konak Tüneli) (İşlem 1 Nisan 2011 Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27/10/2011 tarih ve 89 sayılı karar gereğince; projenin 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit alanında kalan "aç-kapı yapı"nın inşaatı sırasında, İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü ve D.E.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Arkeoloji Bölümü Sınırsız Agorası Kom. Başkanlığı tarafından, İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü bünyesindeki, Ege'nin en büyük Mithraizm kutsal alanı Bahri Baba Parkı içerisinde, 1885 yılında kadar Mithraizm Tapınağı (Mithraeum) olarak kullanıldığı alan üzerinde 8 Nisan 2013 tarihinde kazı çalışmaları başlanmıştır.

* G. ENFERGİNER, Arkeolog, Müze Müdürü, İzmir TÜRKİYE
1. İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürü, İzmir Müzesi D.E.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Sınırsız Agorası Kom. Başkanlığı Sayın Alan Başkanlığı, Sınırsız Agorası Kom. Başkanlığı Sayın Başkanlığı ve Bahri Baba Tapınağı'nın İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü ve Restorasyonlar Biriminden bir üyedir.

toprak su iletim hattı aracılığıyla başka alanlara dağıtıldığı ve buna benzer bir örneğe Efes Yamaç Evleri'nde de rastlandığı bilgisi veriliyor.

Bildiride, ortaya çıkartılan konuttaki mozaikli yapının taban döşemesi ve duvarlarındaki freskleriyle Efes'teki Yamaç Evleri'le benzerlik gösterdiği bilgisi de yer alıyor. Bildirinin sonunda, "Konak-Yeşildere Bağlantı Yolu Projesi (Konak Tüneli) kapsamında gerçekleştirilen kurtarma kazısı sırasında ortaya çıkartılan M.S. 3.-6. yüzyıla kadar geniş bir kullanım gördüğü ele geçen buluntular ile mozaik ve fresklerden anlaşılan, Roma Dönemi'ne tarihlendirilen, 11 farklı mekandan (yaklaşık 400 metrekare) oluşan özgün sivil konutun mekanlarındaki mermer kaplamalar, mozaikli taban, seramik ve tessera parçalarından oluşturulmuş harçlı taban ve kaliteli duvar resimleri ile son derece görkemli bir şekilde dizayn edildiği, bu özellikleriyle de Efes Yamaç Evleri'nde bulunan konutlarla yarışacak nitelikte olduğu" görüşü paylaşılıyor.

Yıldırım, "Yol verin geçelim" demişti

Temel atıldığı günden açıldığı güne kadar büyük tartışmalara neden olan, Damlacık semtinde üzerine denk gelen sokaklarda yaşamı neredeyse bitirme noktasına getiren Konak Tüneli Kurtarma Kazısı'nın uzaması üzerine Başbakan Binali Yıldırım "Marmaray" benzetmesi yapmıştı. Yıldırım, arkeologların çalışmaları için "Yol açın geçelim, siz kazılarınıza devam ediniz diyoruz, onların gönlünü yapmaya çalışıyoruz. Yakın zamanda Bahri Baba'dan

Evleri adı verilen konutlara ulaşıldığı bilgisi yer alırken, burada bulunan konutların Smyrna Antik Kenti Kazı Başkanlığı tarafından Basmane Mevkii Altınpark Arkeolojik Kazı Alanı'nda yürütülen çalışmalarda bulunan sivil konutlardan farklılık gösterdiği dile getiriliyor.

Konak Tüneli Kurtarma Kazısı sırasında ortaya çıkartılan ve Smyrna Yamaç Evleri olarak adlandırılan yapı kompleksinin 11 adet mekanlardan oluştuğu, bu mekanlardan bazılarının tabanlarının mozaikle kaplı olup, duvarlarının üzerinde bir bölümü korunmuş fresklerin bulunduğu kaydediliyor. Konutların su ihtiyacının kuyu veya çeşmelerden sağlandığı, su depolama haznesinde biriken temiz suyun kazılarda bulunan yedi farklı pişmiş

Resim 12: D1 duvarı detayı.

Resim 13: E-4-11-1 mekânın mozaikli taban döşemesi ve D1-D4-D7 duvarları.

giriş yapacağız. Şimdilik sabrediyoruz. Seçimlerden önceye yetişmez, ancak gayret ediyoruz. Bahri Baba bizim hesabımızda olmayan bir şeydi. Tabii arkeologlar için farklı anlamlara geliyor. Onlara göre çok müthiş buluntular var. Herkesin yaşam tarzına göre birtakım buluntular çıkıyor. Bahri Baba için henüz bir tarih yok ama yakın zamanda giriş yapmak istiyoruz, şu anda görüşmeler sürüyor” diye konuşmuştu.

Mozaikler sergilenecek

23. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu'na sunulan bildiride yer alan, 2013 yılındaki Konak Tüneli Kurtarma Kazısı'nda ulaşılan Roma villalarındaki fresklerin ve ağırlıklı siyah beyaz geometrik şekillerden oluşan taban mozaiklerinin sergilenmesi için Varyant'ta bulunan Arkeoloji Müzesi'nin girişinde küçük bir alan hazırlanmış. Mozaiklerin restorasyon işinin bir şirkete ihale edildiği ve çalışmalar tamamlandığında çevresi yeşil bir brandayla kaplı bu küçük alanda sergileneceği belirtiliyor.

Hatırlanacağı gibi, tünel inşaatı sırasında bulunan mozaiklerin ve freskoların alelacele yapılan kazı çalışmaları nedeniyle zarar gördüğüne dair haberler çıkmış, görselleri paylaşılmayan eserlerin envanterinin yapılmadığı dile getirilmişti.

Denizi gören her yerde olabilir

Eski Türk mahallelerinin yer aldığı Damlacık, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan İzmir Tarih Projesi'nde Altınyol ile birlikte 10. Alt Bölge olarak tanımlanıyor. Bölgede yeraltı kültür katmanlarının yüzeye çok yakın olduğu, 0,8-1,8 metre arasında Osmanlı ve Bizans, 1,8 metre derinlikten sonra ise Roma izlerinin yer aldığına dikkat çekiliyor.

Smyrna Antik Kenti Kazı Başkanı Yrd. Doç. Dr. Akın Ersoy ise “Sur içindeki alanın her yerinde, İzmir'in bütün denize bakan yamaçlarında bu tür evleri bekleyebiliriz. O alan da denize manzaralı olduğu için çekim merkezi olarak değerlendirilebilir. Sürpriz değil. İzmir'in genelinde katmanlar Helenistik Dönem'den başlar; Roma, Bizans,

Osmanlı Dönemi'ne kadar devam eder. kadar devam eder. Bu sadece Agora'ya özgü değil” bilgisini paylaşıyor.

Keşke yerinde koruyabilseydik

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Eylül ayında yayımlanan Ocak-Eylül 2017 arasındaki müze ziyaretçi istatistiklerine baktığımızda aslan payının yüzde 58 ile Efes Örenyeri'ne ait olduğunu görüyoruz. Bu alanın içindeki Yamaç Evleri'ni görmek istediğinizde giriş için ödediğiniz 40 liraya ek olarak ekstra 20 lira daha ödemeniz gerekiyor. Gördüğünüzde ödediğiniz paraya kesinlikle değecek Yamaç Evleri'ni 2015 yılında 140 bin 441, 2016 yılında 59 bin 567, 2017 yılında ise 31 bin 181 kişi gezmiş.

Efes Yamaç Evleri'ni büyük bir keyifle gezmiş, arkeologların yaptığı çalışmaları hayranlıkla izlemiş bir kentli olarak bugün tam anlamıyla viran haldeki Damlacık'ın altındaki Roma villalarıyla ilgili bilgilerin yer aldığı raporu okuduğumdan beri aynı şeyi soruyorum: “Çıkartılan buluntuların hiç olmazsa küçük bir kısmı yerinde sergilenemez miydi? Tam anlamıyla dibe vurmuş kent turizmi için, viran haldeki semtin geleceği için bir arkeopark projesi yapılamaz mıydı?”

Bir seçim vaadi olarak “Kent trafiğini rahatlatmak amacıyla” bütün tartışmalara, itirazlara, raporlara, İzmir'in en eski semtlerindeki evlerinde yıllardır sessiz sakin yaşayan onca insanın yaşamını alt üst etme pahasına yapılan Konak Tüneli'nden her geçişte, sanki bir zaman tüneline giriyorum. Belki yıllar sonra Varyant'ın üst kısımlarına doğru yapılacak yeni kazılarda, yine bu tür yapılara rastlanır diye ümit ediyorum. Ama en çok bir kentli olarak kurtarma kazılarında çıkartılan İzmir'in kültürel ve arkeolojik mirası olan eserlerin en kısa sürede “bulunduğu haliyle” sergilenmesini diliyorum.

İzmir'in mağaraları

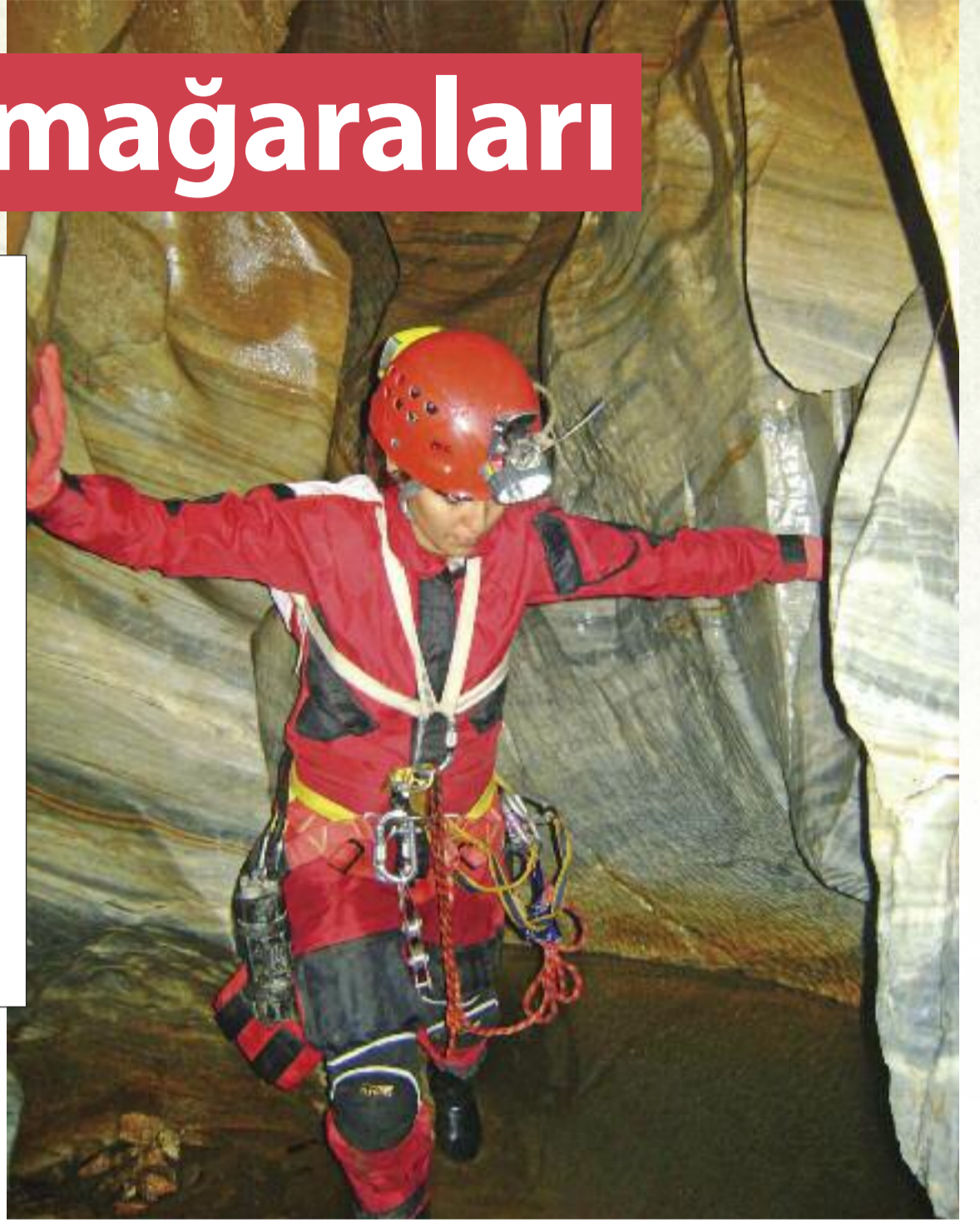
Gizemlerle dolu, ürpertici ve bir o kadar da merak uyandırıcı. Gizli dünyanın kaşifleri, yeraltındaki karanlık cennetin sınırlarını araştırıyor. Peki, korkularınızı bir kenara bırakıp, İzmir'in mağaralarında kısa bir gezinti yapmaya hazır mısınız?

Hakan KOCAHAL

Birçoğumuza korkutucu gelen mağaralar, araştırmacılar için hala keşfedilmeyi bekleyen pek çok sırrı barındırıyor. Uzun yıllar önce insanlar tarafından barınak veya depo olarak kullanılan mağaralar, daha sonraları barınma anlayışının gelişmesi ve değişmesiyle birlikte bugünkü gizemli hallerine büründü. Günümüzde turizme açılmış bazı mağaralar ve mağaracılar tarafından araştırılmış olanlar hariç bilinmezliklerini halen koruyorlar. Bazen yerin yüzlerce metre altına uzanabilen mağaralar; içlerinde sarkıtların, dikitlerin, sütunların ve diğer oluşumların güzelliğiyle mağara meraklılarını kendisine çekiyor.

İzmir'de ellinin üzerinde mağara var

İzmirli bir grup mağara araştırmacısı güneş girmeyen dehlizleri, tarihe ışık tutacak kalıntıları ve eşsiz güzelliği ile bu karanlık dünyanın davetini karşılıksız bırakmıyor. İzmir'deki mağaralar üzerinde uzun süredir araştırmalar yapan Ege Mağara Araştırma ve Koruma Derneği (EGEMAK), bu alanda çok önemli çalışmalara imza atıyor. Dernek, İzmir Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen 'İzmir'in Mağaraları' projesi ile kentin

yeraltındaki doğa harikalarını ortaya çıkarıyor. Yapılan araştırmalara göre İzmir'de ellinin üzerinde mağara bulunuyor. İlçelerdeki mağara sayısı açısından Torbalı, sekiz mağarayla ilk sırada yer alıyor. Arkasından yedişer mağarayla Kemalpaşa ve Selçuk ve altı mağarayla Buca geliyor. Ayrıca Foça ilçesinde bulunan yaklaşık on mağara Akdeniz foklarının ülkemizdeki en önemli yaşam alanları olarak biliniyor. Ülkemizdeki on iki özel çevre koruma bölgesinden biri olan Foça Fok Mağaraları'nda yaşayan Akdeniz Foku ise dünyanın nadir on iki memelisinden biridir.

İzmir'in bilinen mağaralarından bazıları:

Ayvacık Subatanı (Ödemiş)

Ayvacık Subatanı 228 metre derinliği ve 1822 metre uzunluğu ile İzmir'in en derin ve en uzun mağarasıdır. Yaylanın suyunu toplaması nedeniyle özellikle kış aylarında aktifleşen mağara 1988 yılında Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü, 1992

yılında Fransız mağaracı Wolozan ve ekibi, 1997-1999 yılları arasında da Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü (DEU-MAK) tarafından araştırılmıştır.

Ödemiş Subatanı (Ödemiş)

Subatan Yaylası'nda bulunan mağara 160 metre derinliğindedir. Yaylanın suyunu toplaması nedeniyle özellikle kış aylarında aktifleşen mağaranın 90. metresinde Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kolu (EMAK) üyeleri tarafından siyah renkli tırnak büyüklüğünde bir canlıya rastlanmıştır. Mağara 1981 yılında Boğaziçi Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Yelköprü Mağarası (Dikili)

Dikili'de Gökçeada Vadisi'nde bulunan Yelköprü Mağarası içinden geçen dere ve oluşturduğu doğal köprü ile Göksu Nehri üzerindeki Yerköprü Mağarası'nı ve Bursa'daki Ayvaini Mağarası'nı anımsatmaktadır. Mağara içinden geçen Madra Çayı'nın kollarından biri, mağaradan çıktıktan kısa bir mesafe sonra 20 metrelik Tufanuçuran Şelalesi'ni oluşturmaktadır. Civardaki sıcak su kaynakları bu çevrede bulunmaktadır ve mağaranın duvarlarında birkaç yerden, sıcak su çıkmaktadır. Bu sıcak su kaynaklarından biri de mağaranın yakınındaki Nebiler Köyü'nde Nebiler Kaplıcası'nı oluşturmaktadır.

Sütini Mağarası (Selçuk)

Şirince yolu üzerinde bulunan mağara 32 metre derinliğinde ve 212,5 metre uzunluğundadır. Duvarlarındaki yazılar İstanbul

Arkeoloji Müzesi ve Boğaziçi Üniversitesi uzmanları tarafından incelenmiş bunların arkaik karakterde grafiti şeklinde özel isimler oldukları anlaşılmıştır. Dr. Erol Atalay ise mağaradaki yazılardan ve örnek verilen seramik parçalardan, bu mağaranın 14. yüzyılda Bizanslılar tarafından kullanıldığını belirlemiştir. Çokayaklılar, mağara çekirgesi ve bir grup yarasanın yaşadığı mağara 1986 yılında Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma kulübü 2001 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Cılga Magarası (Urla)

Cılga Köyü'nde bulunan mağara 40 metre uzunluğundadır. Prof. Dr. Hayat Erkanal tarafından yapılan araştırmalar, mağaranın İ.Ö. 6. yüzyıldan itibaren Tanrıça Hekate'ye ait kült amaçlı olarak kullanım gördüğünü

ve Anadolu din tarihi açısından da büyük bir önem taşıdığını göstermiştir.

Sakarkaya Mağarası (Aliağa)

Aliağa'da Aşağışakan Köyü'nde Sakarkaya Tepesi'nde bulunan mağara 50 metre derinliğindedir. Görsel açıdan güzel oluşumlara sahip olan mağarada çok az sayıda yarasaya yaşamaktadır. Mağara 2009 yılında Ege Mağara Araştırma ve Koruma Derneği tarafından araştırılmıştır.

Homeros Mağarası (Bornova)

Bornova'nın Çamiçi Köyü'nde bulunan mağara 51 metre uzunluğundadır. Mağarada çok az sayıda yarasaya yaşamaktadır. Dönemsel olarak tilki gibi hayvanlar tarafından barınak olarak kullanılmaktadır. Mağara İz-

mir Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Homeros Vadisi Rekreasyon Alanı içinde yer almaktadır. Efsaneye göre Homeros bu mağarada yaşamış, eserlerini yazmıştır. Mağara 2001 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Baykuşlu Mağara (Buca)

Buca'nın Kırıklar Köyü'nde Sivri Dağ'da bu-

“Mağaralar mutlaka korunmalı”

Mağaraların taşınmaz birer kültür varlığı olduğunu dile getiren uzmanlar, bu doğa hazinelerinin mutlaka korunması gerektiği görüşünde. Gelecek nesillere aktarılacak en önemli güzelliklerden biri olacak mağaraların korunmasına yönelik öneriler ise şunlar:

- Mağaralarda yapılacak define vb. amaçlı izinsiz kazı ile tahribatlara engel olunmalı,
- Tahribatların olduğu mağaralar, Türkiye Mağaracılar Birliği'ne bildirilmeli,
- Araştırması yapılmamış mağaraların en yakın araştırma gruplarına bildirilerek kayıt altına alınması sağlanmalı,
- Piknik alanlarına yakın yerlerdeki mağaralar ise ziyaretçilerin bıraktığı ambalaj atıkları ve oluşumlara verilen zararlar nedeniyle ciddi tehlikelerle karşı karşıya. Bu nedenle bilinçlendirme çalışmalarına önem verilmeli.

lunan mağara 20 metre derinliğindedir. Mağarada çok sayıda yarasa ve mağaraya ismini veren baykuş yaşamaktadır. Mağara 2010 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü ve Ege Mağara Araştırma ve Koruma Derneği tarafından araştırılmıştır.

Dereçalı Mağarası (Buca)

Buca'nın Kırıklar Köyü'nde bulunan mağara 16 metre derinliğinde ve 52 metre uzunluğundadır. Mağarada çok sayıda sarkıt oluşumu bulunmaktadır. Çok sayıda yarasanın yaşadığı mağara, Maden Tetkik Araştırma Kurumu Mağara Araştırma Birimi tarafından araştırılmıştır.

Sütunlu Mağara (Buca)

Buca'nın Kırıklar Köyü'nde bulunan mağara 25 metre derinliğinde ve 20 metre uzunluğundadır. Mağarada yaklaşık 15 metre yüksekliğinde geniş bir sütun oluşumu bulunmaktadır. Az sayıda yarasanın yaşadığı mağara 2002 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

İnilmez İni (Buca)

Buca'nın Kırıklar Köyü'nde Sivri Dağ'da bu-

lunan mağara 69 metre derinliğinde ve 98 metre uzunluğundadır. Görsel açıdan güzel oluşumlara sahip olan mağarada bir miktar yarasa ve çokayaklılar sınıfından canlılar yaşamaktadır. Aynı bölgede 'İnilmez İni 2' olarak anılan 35 metre derinliğinde bir mağara daha bulunmaktadır. Her iki mağara da Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Karain Mağarası (Buca)

Buca'nın Kırıklar Köyü'nde Sivri Dağ'da bulunan mağara 20 metre yüksekliğinde ve 25 metre uzunluğundadır. Mağarada çok

Mağara bilimi (Speleoloji):

■ Mağaracılık, mağaraların araştırılması ve incelenmesi ile ilgilenilen bilim ve spor dalıdır. Mağara Bilimi (Speleoloji), sporla bilimin iç içe olduğu yegane doğa sporudur. Bünyesinde yürüyüş, kampçılık ve ip inisi gibi birçok sportif alanı; ölçüm, haritalama gibi uzmanlık alanlarını; jeoloji, hidrojeoloji, biyoloji gibi bilim dallarını barındırır.

Mağaracılık bireysel yapılabilecek bir spor değildir. Birbiriyle uyumlu, tecrübeli, birbirini tanıyan, sorumluluk bilinci yüksek ve iyi anlaşılan bir ekiple yapılmalıdır. Mağaracılık keyifli olduğu kadar tehlikeli de bir doğa sporudur. Mağaralara mutlaka gerekli eğitimler alındıktan sonra uygun teknik malzemelerle girilmelidir.

Bunları biliyor musunuz?

- Türkiye'nin en derin mağarası 1429 m derinliği ile Anamur'da bulunan Peynirlikönü Mağarası (Egma Düdeni)'dir.
- Ülkemizin en uzun mağarası Isparta'da bulunan 16 km uzunluğundaki Pınargözü Mağarası'dır.
- Ayvacık Subatanı Mağarası yaklaşık 1800 m uzunluğu ile İzmir'in en uzun mağarasıdır.
- Bir sarkıt 100 yılda ancak 2 cm uzamaktadır.
- Yaklaşık olarak 40 bin tane olduğu düşünülen Türkiye mağaralarının çoğunluğu, Orta ve Doğu Toroslar ile Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır.
- Türkiye'de bilinen ilk mağara araştırması 1927 yılında Raymond Hovasse tarafından İstanbul Yarımburgaz Mağarası'nda mağara canlıları üzerinde yapılan araştırmadır. Ekip olarak ciddi anlamda ilk çalışma 1955'te Temuçin Aygen ve arkadaşları tarafından Konya Maraspoli Mağarası'nda yapılmıştır.

sayıda yaras ve güvercin yaşamaktadır. Mağara 2000 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Fok Mağaraları (Foça)

Foça önlerinde yer alan adalar dünyadaki on iki nadir memeliden biri olan Akdeniz Foku'nun yaşam alanı olması nedeniyle özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiştir. Fokların bu adalarda üreme ve yaşam alanı olarak kullandığı dokuz mağara kayda alınmıştır. Bu mağaralar 1994 yılında Mağara Araştırma Derneği (MAD) ve Dünya Doğa Vakfı tarafından, Akdeniz Foku'nun Türkiye'de korunması Foça Pilot Projesi çerçevesinde araştırılıp, MAD tarafından haritalandırılmıştır.

Peynirini Mağarası (Karaburun)

Karaburun Civa Madeni Mevkii'nde bulunan mağara 108 metre derinliğinde ve 229 metre uzunluğundadır. Büyük galerilere sahip olan mağarada çok sayıda yaras yaşamaktadır. Mağara 1991 yılında Boğaziçi Üni-

versitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından ilk kez araştırılmış, 2002 yılında da Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından dikey kısmı bulunarak araştırması genişletilmiştir.

Hades Mağarası (Karaburun)

Yaylaköy yakınlarında bulunan mağara 8 metre derinliğinde, 23 metre yüksekliğinde ve 52 metre uzunluğundadır. Çok güzel oluşumlara ve büyük bir galeriye sahip olan mağarada az sayıda yaras yaşamaktadır. Mağara 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Beşpınar Mağarası (Kemalpaşa)

Kemalpaşa'da Beşpınar Köyü'nde bulunan mağara 58 metre derinliğinde ve 105 metre uzunluğundadır. Güzel oluşumlara sahip olan mağarada çok sayıda yaras yaşamaktadır. Mağara, Maden Tetkik Arama Kurumu Mağara Araştırma Birimi tarafından araştırılmıştır.

Çambel Mağarası (Kemalpaşa)

Çambel Köyü'nde bulunan mağara 46 metre derinliğinde ve 91 metre uzunluğundadır. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu bir kırık içinde gelişen mağara 1997 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Dümbelek Mağarası (Torbalı)

Yazıbaşı Köyü'nde bulunan mağara 16 metre derinliğinde ve 164 metre uzunluğundadır. Özellikle son galerisinde çok güzel ve hassas oluşumlara sahip olan mağarada çok sayıda yaras yaşamaktadır. Mağara 1993 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü tarafından araştırılmıştır.

Uyuzdere Mağarası (Torbalı)

Özbey Köyü'nde Metropolis Antik Kenti yakınında bulunan mağaranın, Prof. Dr. Recep Meriç tarafından 1990 yılında yapılan kazılar sonucunda Roma Dönemi'nde iskan yeri olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

İzmir'in yeraltı kaşifleri

■ Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü 1994 yılında kuruldu. 1996 yılında Ege Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü'nün de kurulmasıyla İzmir'de mağaracılık çalışmaları ivme kazandı. 2000'li yılların başına kadar sadece üniversite kulüpleri bünyesinde yapılan mağaracılık çalışmaları Dokuz Eylül Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü üyeleri tarafından kurulan Speleolojik ve Karstik Araştırmalar Derneği'nde de bir dönem devam ettirildi. Zamanla kazandıkları tecrübelerle İzmir

dışında diğer üniversite kulüpleri ve derneklerle de çalışmalar yapmaya başlayan İzmir mağaracıları, 2008 yılında İzmir Mağara Araştırma Derneği ve Ege Mağara Araştırma ve Koruma Dernekleri'ni kurarak Mağaracılık Federasyonu'nun kuruluşunda önemli rol oynadılar. İzmir'de bulunan iki üniversite kulübü, iki dernek ve Dokuz Eylül Üniversitesi Deprem Araştırma ve Uygulama Merkezi Karst Araştırmaları Grubu Türkiye mağaracılık çalışmalarına önemli katkılarda bulunuyor.

Blak Ailesi

Babıali 5 Ağustos 1828'de İzmir Mütesellimi Ömer Lütfi Efendi'ye verdiği bir talimatla, Avrupalı devletlerin şikayetlerinin incelemesini emretmişti. Ömer Lütfi Efendi Alexandre Blacque'in açıklamalarını dinlemiş, birçok tüccardan da gazete hakkında olumlu sözler işitince, Osmanlı'ya yaptığı büyük hizmetleri hükümetinin takdir edeceğini bildirmişti. Babıali'ye, gazetenin yayımlanmasında ülke için zarar değil, fayda gördüğünü belirten bir yazı göndermişti.

Uz. Dr. Metin ÖZER

Fransa Kralı 16. Louis ve Kraliçe Marie Antoinette 21 Ocak 1793'te Paris'in Concorde Meydanı'nda giyotinle idam edilmişlerdi. Fransa'nın önde gelen devlet adamlarının da idamlarında kullanılan giyotin o dönemde dokunulmazlara da dokunulabilen bir hareketin siyasi simgesi haline gelmiş, günde bazen yüz kişi idam edilmişti. Fransız Devrimi (1789-1799) tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'nın da yapısını sarsmış, toplumda özgürlük ve bağımsızlık düşüncelerinin filizlenmesine sebep olmuştu. Kralı savunan avukatlardan biri mahkeme sonrası can güvenliğini ve ülkesinin içinde bulunduğu ekonomik bozukluğu göz önüne alarak Osmanlı topraklarına kaçmış, İzmir'deki Fransız ticaret kolonisine katılmıştı.

Fransız Kralı 16. Louis'in idamı-1793

Fransız Devrimi (1789-1799)

İşte bu Marsilyalı avukatın 1792'de Paris'te doğan oğlu Alexandre Blacque de İzmir'deki Fransız tüccarların güvenini kazanmış ve onların temsilciliklerini yapan bir avukat olmuştu. Alexandre 1821'de Mora ayaklanmasının ticareti baltalamasıyla gazeteciliğe yönelmiş, İzmir'de yayımlanan 'Le Spectateur Oriental' (Doğulu Gözlemci) gazetesine yazılar yazmaya başlamıştı.

Alexandre Blacque ve Osmanlı yanlısı Le Spectateur Oriental gazetesi

İzmir'de yaşayan tüm Batılılar gibi Fransızlar için de gazete çok önemliydi. Hem ülkelerindeki hem de bölgedeki gelişmeleri bu gazetelerden takip edebiliyorlardı. Avrupa'da ilk gazete 'Acta Diurna' M.Ö. 59 yılında Roma'da

toplumsal olaylar, fethedilen topraklar ve gladyatör dövüşlerinin sonuçlarını bildirmek üzere çıkarılmıştı. Bu gazete, okuma bilmeyen Roma vatandaşlarına yüksek sesle okunarak duyurulurdu. İzmir'deki zengin ticaret kolonisinde ise okuyazar oranı yüksek olduğundan gazeteler rahatça satılmaktaydı. Bu nedenlerle Osmanlı ülkesinde gazetecilik, ilk olarak İzmir'de bir iş kolu haline gelmişti.

Batılı devletler ve onların vatandaşlarının çıkardığı gazeteler Mora'daki

Le Moniteur Ottoman

ayaklanmaları destekliyordu. Fakat bir süre sonra Alexandre Blacque 'Le Spectateur Oriental' gazetesinde Osmanlı yanlısı yazılar kaleme almaya başlamıştı. Fransız devletinin politikasının yanlış olduğunu, bu durumdan en çok Rusya'nın yararlanacağını tespit etmişti. İzmir'e, Mora'dan ve adalardan çalışmaya gelen Rumların iş ve aş buldukları da bir gerçektir. Çalışma olanağı bulamayan veya kolay para peşinde olan Moralılar ise Akdeniz'deki ticaret gemilerine saldıran korsanlara katılıyor, İzmir'deki tüm Batılı tüccarlara büyük zararlar veriyorlardı. Alexandre Blacque gazetede bunları yazıyor, Osmanlı yanlısı tutumuyla İzmir'de ticaret yapan Fransızların, diğer yabancıların ve Türklerin sesi oluyordu.

1826'da 2. Mahmud'un İngiliz Büyükelçisi Stratford Canning'in önerisiyle Yeniçeri Ocağı'nı yok etmesi kara gücünü zayıflatmışken, 1827'de Navarin'de limanda demirli Osmanlı Donanması İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları tarafından hırsızca yakılmıştı. Bu felaket Osmanlı'nın denizlerdeki gücünü de bitirmişti. Osmanlı'nın 57 gemisi batırılmış ve 6000 denizcisi katledilmişti. Alexandre Blacque makalelerinde Avrupa devletlerini ve Fransız politikasını şiddetle eleştirmesi nedeniyle Babiali'ye şikayet edilmişti.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Stratford Canning, gazetenin kendi resmi politikalarına aykırı duruşunu Babiali nezdinde protesto etmiş, yayınların durdurulmasını buyurmuştu. Canning o dönem o kadar etkiliydi ki, randevu almadan padişahla görüşebiliyordu. Diplomatlar kendisine 'Taçsız Sultan', halk ise 'İngiliz Sultan' adını vermişti. İşte Ale-

Martini tüfekleriyle talim yapan Osmanlı askerleri.

xandre Blacque bu derece etkili bir İngiliz diplomatına karşı dimdik ayakta duruyordu. 'Le Spectateur Oriental' yöneticileri geri adım atmak bir yana, İngiltere elçisini bu dayanaksız girişimi ve buyurgan yaklaşımından dolayı kınamış, Türklerin haklı davalarını savunmaya devam edeceklerini açıklamışlardı.

Babiali 5 Ağustos 1828'de İzmir Mütesellimi Ömer Lütfi Efendi'ye verdiği bir talimatla, Avrupalı devletlerin şikayetlerini incelemesini emretmişti. Ömer Lütfi Efendi Alexandre Blacque'in açıklamalarını dinlemiş, birçok tüccardan da gazete hakkında olumlu sözler işitince, Osmanlı'ya yaptığı büyük hizmetleri hükümetinin takdir edeceğini bildirmişti. Babiali'ye, gazetenin yayımlanmasında ülke için zarar değil, fayda gördüğünü belirten bir yazı göndermişti. Fransa konsolosuna ise kendi arzularına uyacak ve direktiflerine göre yayın yapacak bir başyazar bulunun-

Başkan Ulysses S. Grant, oğlu Teğmen Grant ve General Sherman dünya turunda-1872

caya kadar 'Le Spectateur Oriental' gazetesini kapatmıştı. Osmanlı'nın denizdeki güçsüzlüğü Yunanistan'a üç yıl sonra bağımsızlık kazandıran sebeplerin başında gelmişti. Yunanistan 'Enosis' politikası ile önce Kiklat ve Sporad adalarını alarak Anadolu'yu ada ablukasına sokmuştu. İşte bu yüzden Anadolu'yu çevreleyen denizlerdeki kayalıkların bile önemli olduğu daha o zamanlardan belli olmuştu.

Babiali 1831'de İstanbul'da 'Takvim-i Vekayi' isimli bir resmi gazete yayımlama hazırlığı içindeydi. Türkçe çıkacak gazetenin tüm Osmanlı tebaasına hitap etmesi için Arapça, Rumca ve Ermenice nüshaları da olacaktı. Ayrıca Avrupa'ya hitap edecek Fransızca bir baskı da düşünülmüş, yönetimi Alexandre Blacque'e verilmişti. 'Le Moniteur Ottoman' (Osmanlı Habercisi) isimli gazete 'Takvim-i Vekayi' gazetesinden beş gün sonra yayın hayatına başlamıştı. Osmanlı'da gazete ilk olarak İzmir'de toplum hayatına girmiş, İzmir gazeteleri İstanbul'da gerçek anlamda bir Türk basınının doğumuna yol açmıştı. 'Le Spectateur Oriental' Osmanlı yönetimine gazetenin ne kadar gerekli olduğunu an-

latmıştı. Fakat günümüzde bu gazete arşivlerde nadir olarak bulunabilmektedir. Le Spectateur Oriental'in Yunanistan'da, Avusturya'da, Fransa'da, ABD'de ve ülkemizdeki bazı kütüphanelerde az sayıda örneklerinin olduğu saptanmıştır.

Aleksandre Blacque'in oğlu Edward Devlet-i Aliyye kapısında

Aleksandre Blacque Osmanlı politikasında aktif rol oynamaya başlamış, serbest piyasanın ve Tanzimat'ın fikir babaları arasında yer almıştı. 'Blak Bey' veya 'Bulak Bey' olarak anılmaya başlanmıştı. Blak Bey'in sağlığı bozuktu. Sağlığını bahane ederek, belki de diplomatik bir görevle Paris'e giderken Malta'ya uğramıştı. 21 Mayıs 1836'da Malta'da aniden rahatsızlanmış ve ölmüştü. Bazı çevreler ölümünden gazetede şiddetle çıktığı ve çıkarlarını zedelediği Rusları sorumlu tutmuşlardı.

Geride kalan gözü yaşlı eşine Babiali tarafından toplu para verilirken, iki oğluna maaş bağlanmıştı. Alexandre Blak Bey'in büyük oğlu Edward Blak, Babiali'nin parasal yardımıyla Paris'te Sainte Barbe kolejinde öğrenim görmüştü. 2. Mahmud'un 1 Temmuz 1839'da ölümü üzerine on yedi yaşındaki oğlu Abdülmecid tahta geçmişti. Alexandre Blak'ın dostu, Paris büyükelçisi ve Tanzimat'ın mimarlarından Mustafa Reşit Paşa Edward'la sürekli ilgilenmiş, 2. Mahmud'un ölümünden sonra da eğitimini sürdürmesini sağlamıştı. 1842'de 19 yaşındaki Edward İstanbul'a dönmüştü. Türkçe, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca konuşması ona dışişlerinde görev almanın ilk adımı olan Tercüme Kalemî'nin yolunu açmış, İstanbul limanı yönetiminde bin kuruş aylıkla göreve başlamıştı. Edward Blak Devlet-i Aliyye (Yüce Devlet) kapısında hizmet görecekti.

3 Kasım 1839'da, Abdülmecid'in tahta geçişinden dört ay sonra Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa, Rum ve Ermeni patrikleriyle, Yahudi hahambaşının da hazır bulunduğu topluluk önünde Gülhane Hattı-ı Hümayunu'nu (Tanzimat Fermanı) okumuş, Müslümanların gayrimüslimlerle eşit olduğunu duyurmuştu. Böylece dine dayalı millet sistemi yerine, 'Osmanlılık' fikri ortaya konmuştu. İmparatorluğun çok uluslu yapısının 'Osmanlı' adından anladığı; "Etnik ya da dinsel kökeni ne olursa olsun Osmanlı hanedanına hizmet eden yönetici sınıf" idi. Artık Osmanlı yönetici sınıfının Müslüman olması ve asıl ismini değiştirmesi gerekmiyordu. Osmanlı Devleti de kendisini 'Devlet-i Aliyye', Batılılar ise 'Turquie', 'Turkey' olarak adlandırıyordu. Osmanlı yöneticisi 'Blacque' ailesinin ismi resmi yazışmalara Osmanlıca harflerle 'Blak' veya

'Bulak' olarak geçmişti. Bu nedenle de Blak ailesini Levanten (Doğuda yerleşmiş gayrimüslim) yerine Osmanlı olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin ilk borç anlaşmasını Edward Blak hazırlamıştı

Edward Blak 1853'te Paris elçiliği 1. katibi olmuştu. Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında Osmanlı Devleti için müttefiki Fransa ve İngiltere'den alınacak ilk dış borç işini başarıyla sonuçlandırınca, Babiali diplomatları arasındaki ünü artmıştı. Osmanlı devleti savaşabilmek için borçlanmıştı. Fakat bu paralar ile sarayların yapımı tamamlanmıştı. 1854'te başlayan borçlanmalar hızla devam etmiş, bu bataklıktan tam bir yüzyıl sonra, 4 Ağustos 1954'te çıkılabilmışti.

Cevdet Paşa, 1854 yılının Ağustos ayında yapılan ilk borçlanma anlaşmasıyla ilgili olarak 23 yaşındaki Sultan Abdülmecid'in şu sözleri söylediğini kaydetmektedir: "Borç para almamak için çok çalıştım. Bunun ödemesi, gelirlerin artmasıyla yapılabilir. Her devlette olduğu gibi; şirketler oluşturmalı, demir yolları yapmalı, garlar yapmalı, masraflar kısıtlanmalıdır. Buna karşın, Beşiktaş Sarayı çok gösterişli oldu, daha sade olabilirdi." Bu dönemde borç alınan paralar Kayserili Ermeni Balyan ailesine verilmiş, İstanbul'un birçok yerine başta Dolmabahçe olmak üzere, Çırağan gibi irili ufaklı saraylar, köşkler ve camiler yaptırılmıştı.

Edward Blak ve Amerika'dan alınan Aynalı Martin tüfekleri

Edward Blak Bey Toronto ve Napoli'den sonra, 11 Nisan 1867'de Washington Elçiliği görevini üstlenmişti. Bu sırada İç Savaş (1861-1865) bitmiş, Amerika elindeki savaş artığı ikinci el silahlar için müşteri aramaya başlamıştı. Silahların satılığa çıkarıldığını Osmanlı Devleti'nin Washington elçisi Edward Blak Bey İstanbul'a bildirmişti. Harekete geçen Babiali ilk parti olarak 114 bin adet İngiliz yapımı Enfield tüfeği satın almıştı. Kısa bir süre sonra da 125 bin adet Amerikan Springfield tüfeği İstanbul'a teslim edilmişti.

Osmanlı'ya silah satış müsaadesi Amerikan Başkanı U. S. Grant tarafından verilmişti. 1870 yılının Mart ayında Osmanlı Devleti şükran ifadesi olarak bir Uşak halısını Washington'a göndermişti. Bu halı Amerikan Başkanı'nın görev süresince Beyaz Saray'ın en büyük salonunu süslemişti. 1872 yılında Başkan Ulysses S. Grant, oğlu Teğmen Grant ve General Sherman çıktıkları dünya

Sarah Bernhardt

Beyoğlu Belediye Başkanı Edward Blak Bey -1876

turunda İstanbul'u ziyaret etmişlerdi. Sultan Abdülaziz misafirlerini büyük bir yakınlıkla ağırlamış, Osmanlı Devleti'nin ABD'den silah alımları yüksek seviyelere ulaşmıştı.

Reşat Blak Bey ve Josephine Kalman'ın evlilik rehberi -1911

93 Harbi'nde Osmanlı, Ruslara karşı 1873'te Amerika'dan aldığı İngiliz malı Martini tüfeklerini kullanmıştı. Çakıcı gibi efeler Martini tüfekleriyle çakmaklı tüfek kullanan jandarmaya üstünlük sağlamışlardı. Debreli Hasan, Martini tüfekleriyle ateş edip dağları inletmiş, sesini Drama mahpusunda yatan dostlarına dinletmişti. Hekimoğlu ise kendi nesli için aynasını yaptırmıştı. 93 Harbi'nde Plevne'de 50 bin tanesi, Kars'ın düşmesi sonucu ise 40 bin tanesi Rus ordusunun eline geçmişti. Rus generaller bu 90 bin tüfeği askerlerine ve onlarla birlikte hareket eden Ermeni çetecilere dağıtmış, Osmanlı'ya karşı kullanmışlardı.

Edward Blak Bey Baltimore, New Orleans, San Francisco, Chicago ve Philadelphia'da fahri konsolosluk zinciri oluşturmuştu. Washington'daki ikameti sırasında rakının Türk viskisi adı altında tanınmasını ve satışını sağlamıştı. Her iki devlet tarafından sevilen bir elçi olmuştu. Birleşik Devletler'in en meşhur tarihi fotoğrafı diye tanımlanan ve Amerikan basınında kopyaları birçok kez yayımlanan 1869'da çekilmiş bir fotoğrafta Edward Blak Bey de yer almıştı.

2. Abdülhamid, Sarah Bernhardt ve Beyoğlu Belediye Başkanı Edward Blak Bey

Edward Blak Bey, 1873 yılının Ağustos ayında yedi yıllık bir sürenin ardından Washington'dan geri çağırılmış, Matbuat Dairesi Müdürlüğü'ne atanmıştı. 1876'da Şura-yı Devlet üyesi ve başkent'in 6. Belediye Dairesi'nin reisi olmuştu. Bugünkü Beyoğlu Belediye binası Edward Blak Bey'in ilk reisliği döneminde, 1879-1883 yılları arasında inşa edilmişti. O yıllarda Osmanlı tahtında oturan 2. Abdülhamid bedenen ve zihnen yorulduğu günlerde tiyatro seyretmeyi severdi. Sarayda İtalyan sanatçılardan oluşan tiyatro grubu bile vardı. Padişah İstanbul'a gelen tanınmış tiyatro gruplarını da izlemekten hoşlanırdı. Dönemin ünlü Fransız sanatçısı Sarah Bernhardt, Sultan Abdülhamid'in huzurunda sahneye çıkmıştı. Sanatçının bu ilk geliş dönemin gazetelerinde epey süksse yapmış, tiyatroya ek sandalyeler yerleştirilmiş, oyunları her gece yedi yüz kişinin seyretmesi sağlanmıştı. Öyle ki, Sarah Bernhardt'ın ikinci gelişinde, yani 1893 yılındaki turnesinde Verdi Tiyatrosu'nda gösteri yapması planlanırken; dönemin Pera (Beyoğlu) Belediye Başkanı Blak Bey, "Salonun sanatçıyı alkışlamaya hevesli seyirci kalabalığını kaldıramayacağı gerek-

Edmond Blak Paşa

çesiyle" tiyatronun kullanılmasına izin vermemişti. Sözü edilen binanın yapısını desteklemek üzere çok sayıda sütun ve kirişin yerleştirilmesi sonunda izin alınabilmişti.

Reşat Blak Bey ve Edmond Blak Paşa

Edward Blak Bey, 1893'te emekli olmuş, 1895'te Büyükkada'da hayata veda etmişti. Edward Blak Bey'in oğulları Almanya'da eğitim görmüşlerdi. Edmond Blacque, Osmanlı

Josephine Blak-1911

ordusunda subaylık yapmış ve 'Blak Paşa' olarak tanınmıştı. Richard Blacque ise 1908'de Berlin Elçilik Katibi olmuş, adı Osmanlı devleti resmi yazışmalarında 'Reşat Blak Bey' olarak geçmişti. Reşat Blak Bey Berlin'de 1911'de Amerika'lı Josephine Kalman ile evlenmiş, düğünü İngiliz Amiral Lord Berestford'un kızı Katleen Berestford da şerefleştirmişti. Amerikan basını Josephine'den "Avrupa sosyetesini fetheden güzel" diye bahsediyordu. Bu evlilik gazete sütunlarına şöyle yansımıştı: "St. Paul'un inançlı

kızı Türk diplomatiyla evleniyor. Josephine Kalman bu gece Richard Edward Blacque Bey ile evleniyor (St. Paul, 24 Ağustos). St. Paul topluluğu Berlin'deki Türkiye Büyük Elçiliği 1. Sekreteri Richard Edward Blacque Bey ile Bay ve Bayan Arnold Kalman'ın kızı Josephine Kalman hanımefendinin evlenmesinin heyecanını yaşıyor. St. Paul'un papazı Lawler'in kutsal katedralinde yapılacak olan düğün töreni için binden fazla davetiye basıldı. Gelinlik gelinin kız kardeşi Bayan Cecilia Kalman ve İngiltere'nin amirali Lord Berestford'un kızı Bayan Katleen Berestford hanımefendiler tarafından seçildi."

1. İnönü Savaşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının zaferiyle sonuçlanması üzerine bir konferans yapılması kararlaştırılmış, İstanbul Hükümeti ve TBMM Hükümeti İngiliz Başbakanı Llyod George tarafından Londra'ya davet edilmişlerdi. Reşat Blak Bey 1. Dünya Savaşı'nın sonrasında da Hariciye'deki görevini sürdürmüş, 1921'de Londra'ya giden Sadrazam Tevfik Paşa hükümetinin delegeleri arasında yer almıştı. Tevfik Paşa konuşma sırası kendisine gelince, "Ben sözü Türk milletinin gerçek temsilcisi olan TBMM temsilcisine bırakıyorum" diyerek konferanstan çekilmişti. İtilaf Devletleri ve Osmanlı Hükümeti TBMM'nin siyasi varlığını ilk kez resmen bu konferansta tanımışlardı.

Blak ailesinin fertleri yaklaşık yüz yirmi yıl Osmanlı topraklarında yaşamış, doksan iki yıl boyunca devletin çeşitli kademelerinde görev yapmışlardı. Edmond Blacque (Blak Paşa) 1. Dünya Savaşı'nın yenilgiyle bitmesi sonrası görevinden istifa ederek İrlanda'ya, Richard Blacque (Reşat Blak Bey) ise 1923'te Cumhuriyet'in ilanı sonrasında İsviçre'nin Cenevre kentine yerleşmişti. Günümüzde Osmanlı Blak ailesinin hiçbir ferдинin Türkiye'de olmadığı, İsviçre, Fransa, İrlanda ve Arjantin'e dağılmış olarak yaşadıkları sanılmaktadır.

Kaynakça

Aktepe, M. Münir, *Dünkü Fransızlar: Blak Bey ve Oğlu*, Tarih Dergisi, 1982.

Koloğlu, Orhan, *Avrupa'ya Karşı Osmanlı'yı Müdafaa Eden Avrupalı-Blak Bey*, Popüler Tarih, Haziran 2000.

Sevinçli, Efdal, *İzmir'in İlk Gazetecisi: Alexandre Blacque'ı Tanımak*, Cumhuriyet Ege, 11 Haziran 2012.

Budak, Ali, *Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete, Türk Basınının Doğuşu*, 2012.

Satış, İhsan, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Amerika Silah Ticareti*, History Studies, 2011.

Reşat Blak Bey

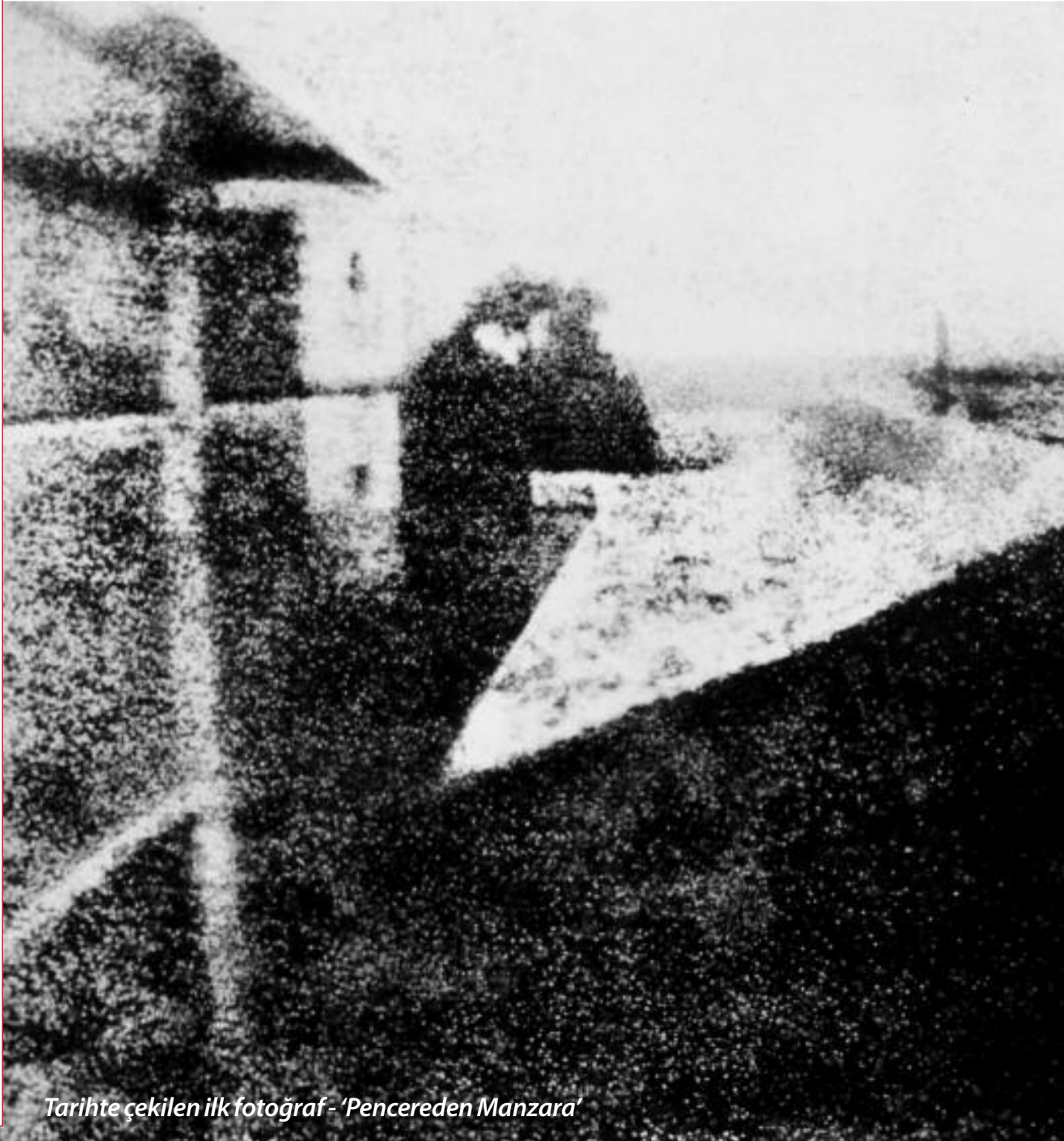
Osmanlı bürokratları Londra Konferansı'nda-1921

Osmanlı'da ilk fotoğraf İzmir'de çekildi

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk fotoğraf İzmir'de, 12 Şubat 1840 tarihinde İzmir'de Frédéric Auguste Antoine Goupil-Fesquet, ardından 1843 yılında İzmir ve çevresini ziyaret eden Joseph-Philibert Girault de Prangey tarafından dagerreyotipi yöntemi ile çekildi.

İzmir Kervan Köprüsü- 1843

Tarihte çekilen ilk fotoğraf - 'Pencereden Manzara'

■ Tufan ATAKIŞI

Her şey güneş tutulmasıyla başladı

Fotoğrafın ana temeli, Sümerlilerden bu yana bilinen "karartılmış bir odanın duvarında küçük bir delik açıldığında, dışarıdaki görüntü karşı duvara ters olarak düşer" ilkesine dayanır. Buna da 'camera obscura' denir. (Latince camera: kubbeli hazne-oda, obscura: karanlık-karanlık oda) Fotoğraf ve kameranın icadına yol açan ilke de budur.

Optiğin babası, optiği görme bilimi olarak tasarlayan bilim adamı İbn-i Heysem'dir (1 Temmuz 965-6 Mart 1040). Arap bilim adamı İbn-i Heysem güneş tutulmasını izlemek için 'camera obscura' adı verilen karanlık bir kutu kullandı. Ardından başta 'üç mum deneyi' olmak üzere edindiği bütün bilgileri yazdığı kitap 1100'lü yıllarda 'Alhazen'in Optik Hazinesi' başlığı altında Latinceye çevrildi.

Louis Daguerre

İlerleyen yıllarda ise Filippo Brunelleschi aynı karanlık kutudan yola çıkarak karanlık oda içinde oluşan görüntünün çizimi ve perspektifi doğru olarak kullanma konusunda çalışmalar yaptı.

Camera obscura geliştirildi ve görüntünün arkadaki buzlu cam üzerine düşürülmesi sağlandı. Amaç, gözle görüleni doğru olarak kağıda aktarmaktı. Daha sonraları görüntünün daha kaliteli, net olması için Girolamo Cardano, camera obscuranın önüne optik bir cam monte etti. Daniello Barbaro ise camera obscuraya ilave ettiği ikinci bir mercekle daha kaliteli bir görüntüye ulaştı. XVI. yüzyılın sonlarına doğru ressamlar bu buluştan yoğun olarak yararlanarak resim yapmaya başladılar.

1604 yılında Johannes Kepler fotoğraf makinelerinde kullanılan aynadaki yansıma kuralını buldu. Mercekle ekran arasındaki uzaklık ayarlanabilme ve odaklama sorunu

da böylece çözülmüş oldu. Artık camera obscura daha küçük ve taşınabilir hale gelmişti.

Görüntünün saklanabilir hale getirilmesi

Optik ve mekanik yollarla elde edilen görüntülerin kimyasal yöntemlerle saptanması ve sabitlenmesi ilk olarak Fransız Joseph Nicéphore Niépce tarafından 1826 yılında gerçekleştirilmiştir. Niépce üzeri katran türevi bir madde ile kaplanmış pirinç levha üzerinde litografi malzemelerini kullandı. Sekiz saatten fazla bir süre pozladıktan sonra sertleşmemiş bölgeleri lavanta yağı içerisinde yıkayarak çıkardı. Elde edilen kaptan yapılan litografi baskısı sonucu çıkan ilk görüntü tarihe geçti. Sonuçta Niepce sabitlenmiş ve taşınabilir bir görüntü elde etmişti. Tonlar çok kötü değildi ama iyi bir ayrıntı da alınamamıştı. İlk fotoğraf Niépce tarafından 1827'de Londra'daki Royal So-

İlk insanlı fotoğraf - Paris

ciety'nin üyesi Dr. Bauer'e teslim edildi ve tarihteki yerini aldı.

Niépce ve Daguerre'in 1827'de tescillenen ortaklığı Niépce'in 1833'te ölmesiyle son buldu. Bunun üzerine Louis Daguerre çalışmalarını tek başına sürdürdü. Eugene Hubert adında genç bir mimar 1836'dan itibaren onun asistanlığını üstlendi. Daguerre, Niépce'in aksine görüntüyü çoğaltmaktan çok netleştirme alanına yöneldi ve 1837'de yöntemi başarıyla son biçimini aldı.

Daguerre, 19 Ağustos 1839'da buluşunu tüm dünyaya daguerreotype-dagerreyotipi adıyla duyurdu. Gümüş iyodür kaplı bakır levhayı karanlık kutu içinde objeden yansıyan ışıkla pozlandırıp cıva buharıyla geliştiriyor ve reaksiyonu durdurmak için ise tuzlu eriyik içinde yıkıyordu. Bunun sonucunda oluşan görüntü tek kopya olarak elde edilmekteydi. Eğer fotoğrafçı özel aynalı bir kamera kullanmıyorsa, fotoğraf sağ-sol yönünde ters bir şekilde de oluşuyordu. Kısa bir süre sonra ülkelerdeki

London News dergisinin haberi-9 Ağustos 1845

bütün bonmarşeler, fotoğraf çekim malzemelerini ismarlayan müşterilerle dolup taşı. Fotoğrafçılığın popülaritesi o kadar arttı ki, 1847'de, yani on yıldan daha kısa bir süre içinde, sadece Paris'te 2000 kamera ve yarım milyondan daha fazla fotoğraf

plakası satıldı. 1853'te 10 bin Amerikalı dagerreyotipi yöntemiyle 3 milyon fotoğraf üretti. Londralı fotoğrafçılar fotoğraf çekmek için mekanlar ve onları geliştirmek için karanlık odalar kiraladılar. Londra Üniversitesi 1856'da müfredatına fotoğrafçılığı da ekledi. Böylece yeni bir uğraş ve yeni bir sanat doğmuş oldu. Sonradan geliştirilen tekniklerle fotoğrafçılık bugünkü halini aldı.

İzmir'de çekilen ilk fotoğraf

Frédéric Auguste Antoine Goupil-Fesquet (1806-1893) dönemin tanınmış ressam ve gravürçüsüydü. Aynı zamanda Güzel Sanatlar Akademisi'nde de dagerreyotipi ve çizim dersleri veren bir profesördü. Tanınmış bir ressam ailesinden gelen sanatçı amcası Émile Jean-Horace Vernet (1789-1863) ve Gaspard-Pierre-Gustave Joly de Lotbinière (1798-1865) eşliğinde Doğu'ya yapılan ilk seyahat Ekim 1839-Şubat 1840 tarihleri arasında gerçekleşti.

leri veren bir profesördü. Tanınmış bir ressam ailesinden gelen sanatçı amcası Émile Jean-Horace Vernet (1789-1863) ve Gaspard-Pierre-Gustave Joly de Lotbinière (1798-1865) eşliğinde Doğu'ya yapılan ilk seyahat Ekim 1839-Şubat 1840 tarihleri arasında gerçekleşti.

Sayı, bilgi ve teknik açıdan ideal olan ekip 1839 yılının Ekim ayında Marsilya'dan Le Scamandre gemisiyle yola çıktı. İlk durakları Malta'dan sonra yolculuklarına Santorini, Girit ve İzmir'e uğrayarak devam ettiler. Mısır'a ulaşıp İskenderiye, Nil Nehri, Kahire, Kudüs ve Suriye'yi ziyaret ettiler. Dönüşte tekrar İzmir'e uğradılar, İstanbul'u da görüp, ülkelerine geri döndüler.

Marsilya'ya dönüşleri 1840 yılının Şubat ayının sonlarına rastlar. Dagerreyotipi yöntemi hakkında o sıralarda Paris'te çıkmış olan önemli bir yayının ardından Goupil-Fesquet ve arkadaşları Doğu'dan görüntüleri bu yeni teknik ile göstermeyi amaçlamışlardı. Bunu da başararak dünya fotoğrafçılık tarihine geçtiler. Ziyaret etmiş oldukları halkların gündelik yaşamlarından pek çok cazip sahne ve betimlemelerinin yanı sıra kendi yaşadıkları bazı olayları 1844 yılında yayınladıkları 'Voyage D'Horace Vernet en Orient' kitabında topladılar. Özellikle 19. yüzyılda Avrupalı sanatçıları coşturan oryantalizm akımına uygun renkli gravürlerle, resimlerle süsleyerek; yazı-görsel, doğu-batı arasında iyi bir denge kurmayı başararak etkileyici bir yapıt sundular. Goupil-Fesquet 7-16 Şubat 1840 tarihlerinde İzmir'de bulduklarını kitabın 190-195. sayfalarında şöyle anlatıyor: "Bulduğumuz Scamandre gemisi ile 7 Şubat'ta İzmir Körfezi'ne girdik. İki gün karantinada bekletildik. İşlemler yapıldıktan sonra 9 Şubat'ta rıhtıma yanaşıldı. Körfezde ticari gemilerin yanı sıra İngiliz ve Fransız savaş gemileri de vardı. Konsolosluk yetkilileri tarafından karşılandık. Fransa Konsolosu M. de Challaye ve Hollanda Konsolosu Van Lennep yemekten sonra bizi limandaki yolcuların da katıldığı danslı bir eğlenceye davet ettiler. Şubat'ın 12'sinde Journal de Smyrne direktörü M. Descamps ile buluştu."

Dagerreyotipi yöntemi ile Konak'taki Hükümet Konağı'nın Mont Pagos'a bakan balkonundan İzmir, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nda çekilen ilk fotoğraf oldu (12 Şubat 1840). Görüntünün yansıtıldığı bu bakır plak ara tonlar verilerek oyulup baskı yapılabilir hale getirilerek, Illustrated London News dergisinin 9 Ağustos 1845 tarihli Vol. VII/ 171. sayısında, Ermeni Mahallesi'nin neredeyse tamamının yanmasına neden olan Büyük İzmir Yangını'nda haber fotoğrafı olarak yayımlandı. Goupil-Fesquet'in notlarından hazırladığı anı defterinde, 13 Şubat 1840'da İsmail gemisinin bordasında yapılan gösteride İzmir'in dagerreyotiplerinden söz edilmektedir.

"15 Şubat'ta Amiral Lalande'nin isteği üzerine Avusturya Prens Arşidük Frederick ve ona eşlik eden amiral ve birkaç üst düzey İngiliz subayına bir kez daha dagerreyotipi gösterimi yapıldı. Ardından 16 Şubat'ta İstanbul'a gitmek için yola çıkıldı."

Fotoğraftan tekrar çizim yolu ile hazırlanmış ilk kitap ise Excursions Daguerriennes: Vues et Monuments Les Plus Remarquables du Globe (1840-1844) adı ile Paris'te N. P. Lerebours tarafından yayımlandı. Bunlar Avrupa ve Ortadoğu'nun çeşitli yerlerinden saptanmış görüntülerdi.

Joseph-Philibert Girault de Prangey (1804-1892)

İzmir'i ziyaret eden ikinci aktif dagerreyotipist Joseph-Philibert Girault de Prangey, 21 Ekim 1804'te Langres'te, zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Hukuk eğitiminin yanı sıra Langres ve Paris'te resim ve çizim dersleri aldı. Bu arada yeni icat edilen dagerreyotipi tekniği ile tanıştı.

Girault de Prangey, Louis-Jacques Mande

Daguerre ve Hippolyte Bayard'ın etkisi altında kalıp çoğu çağdaşı gibi Doğu'ya, kaybolan medeniyetlerin peşine düştü. 1830'ların başında İtalya, İspanya ve Kuzey Afrika'ya çeşitli geziler düzenledi, fotoğraflar çekti. 1834 yılında Langres Arkeoloji Topluluğu'nu kurdu. İlk kitabı 'Essai sur l'architecture des Arabes et des Mores, en Espagne, en Sicile, et en Barbarie' 1841'de yayımlandı.

1842'de İtalya, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Filistin ve Mısır'ı kapsayan ve üç yıl sürecek bir tura çıktı. Yüzlerce kilo ağırlığında fotoğraf ekipmanı taşıyarak 800'den fazla dagerreyotip çekimi yaptı. 1843'te İstanbul ve İzmir'in yanı sıra Batı Anadolu'da birçok tarihi yerin fotoğrafını çekti. Kardeşlerini düşünmeden ailesinden kalan bütün serveti bu tür gezilere harcadı. Yakın zamana kadar Joseph-Philibert Girault de Prangey güzel sanatlar ve fotoğrafçılık dünyasında yeterince bilinmiyordu. Olağanüstü görüntüler 1920'lerde malikanesinin bir deposunda bulundu. Bu durum seksen yıl sonra tanınmasını sağladı.

Yazarın notu: XIX. yüzyılda birçok teknikte fotoğraf çekilmiştir. Daguerreotype ve Calotype dünyaya tanıtılan ilk fotografik işlemlerdir. Bu çalışmalar sonucu fotoğrafçılık günümüzde bildiğimiz uygulama haline gelecektir. 1840'lı yıllarda İzmir'de ilk fotoğraf dagerreyotipi yöntemi ile çekildiği için bu teknikte yoğunlaştım.

Kaynakça

Voyage d'Horace Vernet en Orient / Antoine Goupil Fesquet/ Challamel Livres/1844.

Illustrated London News / 9 August 1845/Vol. VII/ 171.

Excursions Daguerriennes: Vues et Monuments Les Plus Remarquables du Globe (1840-1844).

BNF Gallica / Bibliothèque Nationale de France.

İzmir'de ilk yangın sigorta şirketleri

Dönemin şer'i hukukunda sigorta ile ilgili bir hüküm bulunmamaktaydı. Bununla birlikte din gereği kaderci olan halk sigortayı Frenk işi ve dini esaslara aykırı buluyor, sigorta yaptırıldığı takdirde Allah'ın iradesine karşı gelinmiş olunacağı düşünülüyordu. Müslüman evlerinin ön yüzüne 'Ayet-el Kürsi' duası asılır, böylece yangından korunulacağına inanılırdı. Sigortayı şans oyununa benzettikleri için karşı çıkanlar da vardı.

Umur SÖNMEZDAĞ

Ortaçağ'dan beri uzun mesafe deniz taşımacılığında tecrübeli ve söz sahibi olan İtalyan şehir devletlerinde başlayan 'Deniz Taşımacılığı Sigortası' 18. yüzyılın sonlarından itibaren diğer Avrupa devletlerine de yayıldı. Yangın sigortası da 1666'daki büyük Londra yangınından sonra 1710 yılında kurulan 'Sun Fire Office' şirketiyle başladı. İngiltere'de başlayan bu çalışma kısa zamanda Fransa, Hollanda, Rusya ve diğer Avrupa devletlerine yayıldı. Bu arada hayat sigortasını da geliştiren şirketlerin kısa zamanda sayıları artınca, bu şirketler dünyanın çeşitli yerlerinde açtıkları şubeler veya temsilcilikler ile geniş bir ağ ördüler.

Bizde Tanzimat'tan sonra Batı tarzı görüş ve düşüncelerle başlayan devlet yapısındaki reformlar hayat tarzı ve tüketim şeklini de değiştirdi. Bunun sonucunda dış ticaretimiz artış gösterdi. Ülkeye her türden tüketim malını getiren ve batı teknolojisini uygulayan yabancı şirketlerin sayısı arttı. Bu ticari gelişmeler sonucunda Osmanlı ülkesi 19. yüzyılın ortalarından itibaren sigorta fikri ve faaliyetleri ile tanıştı. Dış ticaretle

Henry Edward Rose

uğraşan kesimler Avrupalı ticarethanelerin mallarını sigortalatmaları örneğini izleyerek, deniz taşımacılığının risklerini karşılamak üzere nakliye sigortası talebine başladı. Doğal olarak bu talepte liman şehirleri başı çekiyordu. Daha sonraları İstanbul ve İzmir başta olmak üzere önemli sayıda yabancı nüfus ve yerli gayrimüslim kesim içeren merkezlerde, özellikle bu kesimlerin mülkleri ve hayatları için güvence sağlama talepleriyle yangın ve hayat sigortaları da şirketlerin faaliyet dalları arasına girdi. Yangından daha çok Avrupalılar, onlarla yakın ilişkide olan vatandaşlarımız gayrimüslimler ve Levantenler gibi görece zengin bir nüfus tabakasının etkilenmesi, ticari çevrelerin malları ve mülkleri için yangın sigortası taleplerine yol açtı. Sigortacılık, yabancı tüccarların ticaretlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla ülkemize getirdikleri bir uygulamadır.

Ülkede ilk olarak 1850 tarihli Ticaret Kanunu'nun 29. maddesinde deniz sigortası ile ilgili bir hüküm yer almıştı. 1808 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nun hemen hemen çevirisi olan, 1864 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe konan Deniz Ticaret Kanunu'nun 11. bölümünde deniz sigortası hakkında düzenlemeler yapıldı. Bu hükümler 1906'ya kadar hakkında bir düzenleme bulunmayan kara (mal) sigortalarına da uygulandı. Bu dönemde muhtemelen piyasada sadece limanlarda temsilcileri vasıtasıyla nakliye sigortacılığı yapan yabancı şirketler yer alıyordu. Daha sonraları buharlı gemi şirketlerinin seyir güzergâhlarındaki limanlar ya da Anadolu'da dönemin demiryolu geçen şehirleri sigorta şirketlerinin ilgi odağı olmuştur. 1880 sonrası dönemde özellikle

Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin sağladığı güvenceyle sigortacılık, Avrupalı sermaye gruplarının Osmanlı ülkesindeki önemli faaliyet dallarından biri oldu.

İzmir'de de her mahallede bir tulumacı takımı vardı, bunlar gönüllü mahalle kabadaylarından oluşuyordu. Mahalle tulumacıları yangın çıktığı zamanlarda toplanırlar ve verdikleri hizmet karşılığında yangına maruz kalan yerin sahibinden bahşiş alırlardı. Ayrıca çıkan yangınlara önemine göre diğer kentlerde olduğu gibi valiliğin tulumacıları da müdahale ederdi. Ama ne var ki tüm yangınlarda zarar ve ziyan hesabı yapılmıyordu. Kırım Savaşı sırasında Konak'ta bulunan Sarıklı askeri garnizonu 1855 yılında yaklaşık on bir ay süreyle İngiliz Hastanesi'ne dönüştürüldü. Burada görevli bir İngiliz anılarında, "Ağustos ayının ikinci haftası hastanede yangın alarmı verildi. Zemin katta kapalı bir odada çıkan yangının dumanı üst katlara çıkmaya başlayınca her zaman hazır bekletilen yangın tulumbasıyla kısa zamanda söndürüldü. Bu arada yangın haberini alan Paşa, kendi tulumacılarını alarak geldi. Fakat ekibin elle çalışan komik, küçük bir tulumbası vardı" diye anlatırken, İzmir'de buldukları sürede bir iki önemsiz yangın çıkmasına rağmen yangınların ancak geniş bir alana yayıldıktan sonra söndürüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca şehirde yaşayan Hıristiyan halkın, kentin kurucusu olarak kabul ettiği Aziz Polikarp'ın kenti yangına karşı koruyacağına inanmaları nedeniyle rahat olduklarını ifade etmektedir.

İzmir'de özellikle 1850'li yıllardan itibaren buharlı gemilerle taşımacılığın artmasıyla merkezleri Avrupa'da olan yabancı sigorta şirketleri yalnız gemicilik risklerine karşı temsilcileriyle sigorta yapmaya başlamıştı. İzmir-Aydın demiryolunun 1860'lı yıllarda faaliyete geçmesiyle, dış piyasalarda talep

gören pamuk ekim sahaları çoğalmış ve üretim artmıştır. Ancak sıkıştırılmış pamuk balyaları çok kolaylıkla ateş aldığı için pamuk nakliyatı ve depolanması tehlikeli oluyordu. Çoğunluğu Levanten olan tüccarlar Avrupa devletlerinde olduğu gibi risklerini paylaşacak bir sigorta şirketine ihtiyaç duyuyorlardı. İngiltere ile olan yakın ticari ilişkiler sonucunda 'London Sun Insurance Company' (Londra Güneş Sigorta Şirketi) 1863 yılında İzmir'de bir şube açtı.

Henry Edward Rose (1815-1872) İngiltere'den İzmir'e İngiliz Konsolosluk Mahkemesi'nde avukatlık yapmak üzere gelmişti. Kalabalık ailesiyle yaşayabilmek için aldığı ücret yeterli olmayınca, İzmir'de ekseriyeti İngiliz olan Levanten tüccarların ihtiyacı olan sigorta işine de girdi. Gerçekten deniz taşımacılığı sigortasından başka yangın sigortası da isteniyordu. Şubat 1863 tarihinde Londra'da merkezi bulunan Sun Sigorta Şirketine bir mektup yazdı. Bu mektubunda İzmir'in ekonomik potansiyelini, yapımına başlanan limanı ve şehirde bulunan Levantenlerin yaşam biçimlerini anlatınca, kendisine şehrin büyük kısmının ahşap binalardan oluşması göz önünde bulundurulurken yalnız Frenk Mahallesi ile rihtimde bulunan taş depoların ve binaların sigortalanması koşuluyla şube açma yetkisi verildi. Böylece Osmanlı Devleti'nde ilk defa yangın sigortası yapan bir şirket ilk kez İzmir'de faaliyete geçti. H. Edward Rose'un çalışması kendisinden sonra oğulları tarafından 1907 yılına kadar sürdürülmüştür. İlk yaptığı iş, şehirde yetersiz donanımlı

tulumacıların yangınlara müdahale etme eksikliklerine karşı İngiltere'den gönderilen buharla çalışan tulumba ile şirkete ait bir itfaiye birliği kurmak olmuştur. Sun Şirketi'nin kısa zamanda işleri artınca 1867 yılında İstanbul şubesine bir görevli atanmış, İzmir şubesine bağlı olarak da 1868 yılında Antalya, Mersin, Rodos, Samos, Selanik şubeleri açılmıştı. 1782 yılından beri İngiltere'de faaliyet gösteren Phoenix Sigorta'nın yangın bölümü de İzmir'deki yangın sigortası ihtiyacını incelemiş ve Henry Edward Rose'a kendi şirketlerinin temsilciliğini 1865 yılında vermişti. Daha sonra Sun ve Phoenix şirketleri 1870 yılında birleşince kâr oranları daha da artmıştır.

İlk şirketten sonra İzmir'de yangın sigortası yapan firmalar çoğalmaya başladı. İngiltere'de 1861 yılında kurulan 'Commercial Union' 29 Aralık 1863 günü, 1862 yılında kurulan 'North British & Mercantile Insurance Company' de 18 Nisan 1864 günü İzmir'de faaliyete başladılar. Bu sefer çıkar çatışmaları yaşanmaya başlayınca birbirlerini ucuz sigorta yapmakla suçladılar. 1870 yılından sonra da uzlaşarak ortak bir fiyat uyguladılar. Rose çalışmaları sırasında sayıları artan diğer sigorta şirketlerinin kurdukları itfaiye birlikleriyle kendi elemanlarının ayırt edilmesi için 1870 yılında İngiltere'den üniformalar getirtmişti. 1872 yılında İzmir'deki 6 İngiliz şirketten Sun ve Royal, limandaki işlerin %75'ini yapmaktaydı. Bu şirket yöneticilerinin mezhepleri Hıristiyan halk arasında tercih sebebi oluyordu. Protestanlar Sun şirketi, Katolikler de Royal şirketi ile çalışıyorlardı.

28 Ağustos 1873'te büyük bir yangın çıktı. İngiliz sigorta şirketlerinin itfaiye grupları yangını söndürmeye çalışmış, İngiliz Konsolosu Cumberbatch söndürme çalışmalarını yakından takip etmişti. 320 dükkânın yanması sonucunda toplam 30.000 altın liradan fazla zarar olmuştu. İzmir'de bulunan yabancı yatırımcılar ile Sun ve Royal sigorta şirketleri de yangınlardan azami seviyede etkilendikleri için bazı girişimlerde bulundular. 1874 yılında iki şirket rekabetten zararlı çıkmamak için ortak bir itfaiye teşkilatı kurdular. Michel Ghericich'yi 120 pound maaşla işin başına geçirdiler. Sigorta şirketleri birleşerek kendi özel söndürme ekiplerini kurdular, yangın mücadelesi içinde yer almaya başladılar. Bu ekipler, teknik olarak dönemin gelişmiş araçlarından olan halk arasında vapuraki diye bilinen tulumbalara sahiptiler. İngiliz malı olan bu tulumba atlar yardımıyla çekiliyor, arkasındaki kazanda kömür ya da odun gibi katı atıkların yakılması sonucu elde edilen buhar gücü ile basınçlı su sıkıyordu.

Henry Edward şirketine son derece bağlıydı, hatta giysilerinde bile şirketin amblemini kullanıyordu. 1872 yılında ölünce Londra'dan gelen şirket yetkilisi, düzenli çalışmanın devamı için oğlu William Rose'ü uygun görmüştü. Küçük yaşta İzmir'e gelen William, Avusturya sigorta şirketi Llyod'un temsilcisinin kızı ile evlenmişti, ailenin sigorta işlerini yakından takip ediyordu. 1877'de ölümünün ardından yerine kardeşi Richard geçmiş, 1907 yılına kadar da şirketin sorumlusu olmuştu.

Dünyada da gelişimini sürdüren sigortacılık için Osmanlı İmparatorluğu cazip bir piyasa oldu. Sigortacılık ülkede zamanla kök saldı ve gelişti. İzmir'de 1873 yılında 8 İngiliz, 1 Alman sigorta şirketi var iken; bunların

İZMİR'DE 1894 YILINDA MEVCUT SİGORTA ŞİRKETLERİ	
Hamburg-Bremen	Almanya
Hanseatische	Almanya
Transatlantische	Almanya
Aziende	Almanya
Liverpool & London & Globe	İngiltere
Alliance	İngiltere
Commercial Union	İngiltere
Guardin	İngiltere
Lancashire	İngiltere
London & Lancashire	İngiltere
North British & Mercantile	İngiltere
Norwich Union	İngiltere
Palatine	İngiltere
Phenix Anglais	İngiltere
Royal Insurance	İngiltere
Sun Fire	İngiltere
Assicurazioni Generali di Trieste	Avusturya
La Fonciere	Fransa
L'Union	Fransa
Italia	İtalya
Fondiarìa	İtalya
Osmanlı Umum Sigorta	Osmanlı
Dacia Romania	Romanya
Rossia	Rusya
Helvetia	İsviçre
İzmir'de 1894'te deniz nakliyat dalında 20, yangın dalında 25 ve hayat dalında 14 şirket faaliyetliydi.	

sayısı 1881 yılında 16'sı İngiliz olmak üzere toplam 22'ye, 1888 yılında da 44'e yükseldi. Uzun süre sigorta sektöründe yabancı şirketler ve yabancı sermaye egemen oldu. Sigorta şirketlerinin temsilcileri ve çalışanları da genellikle Osmanlı tebaasından olan gayrimüslimlerden idi. Sigorta şirketleri Osmanlı liman kentlerinde açtıkları şubelerde Rum, Ermeni, Musevi gençleri çalıştırmışlar ve bir süre sonra bunların bazıları da kendi bürolarını açmışlardı. Örneğin İzmirli Levantenlerden Ernest Bon, Osmanlı'da ilk hayat sigortasını başlattı. François Giudici 1891 yılında 'Giudici&Son' adlı kendi sigorta şirketini kurmuş, aynı tarihte İzmir Sigortacılar Birliği başkanı da olmuştur. Oğlu Nicola Giudici de İsviçre sigorta şirketi L'Urbaine'nin acenteliğini yapmıştır. Özellikle Whittall, P. Gout, Solari, Boscovich, Hadji Kosti, Aliotti, Barry, Pestemadjoğlu, Mainetti, Datodi, Reggio aileleri de sigorta işleri yapmışlardır. İzmir'de sigortacılıkta Rumlar daha etkiliydi. Sigorta şirketlerinin çoğunluğu Aya Fotini Caddesi'nde Coyo Hanı'nda toplanmıştı.

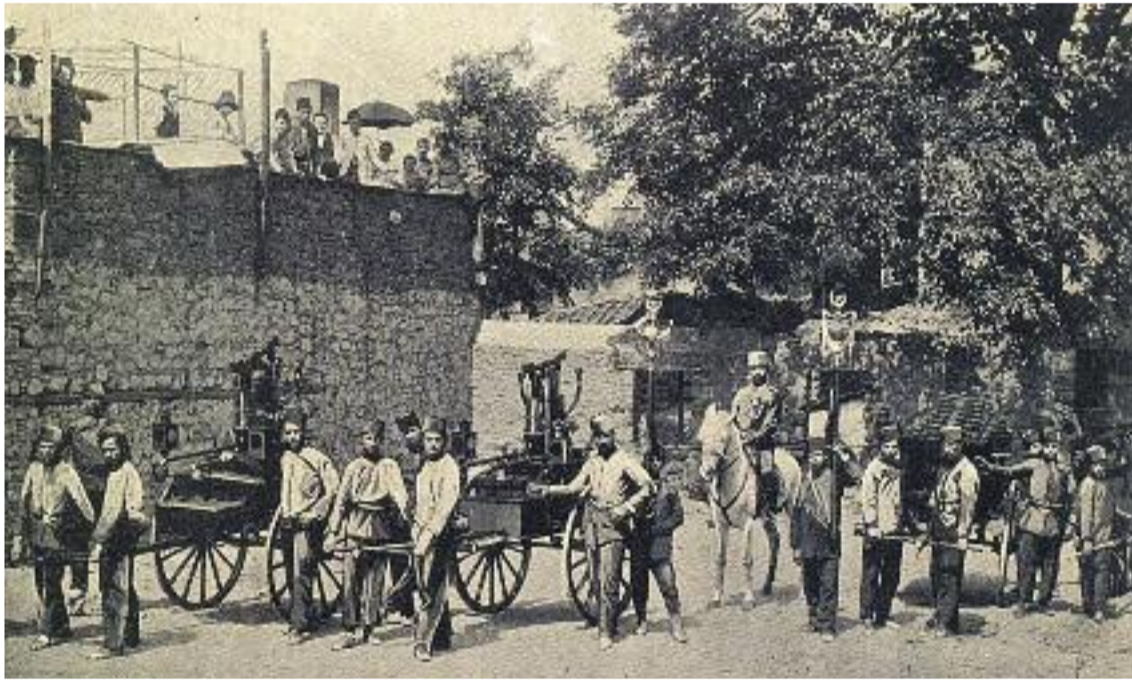
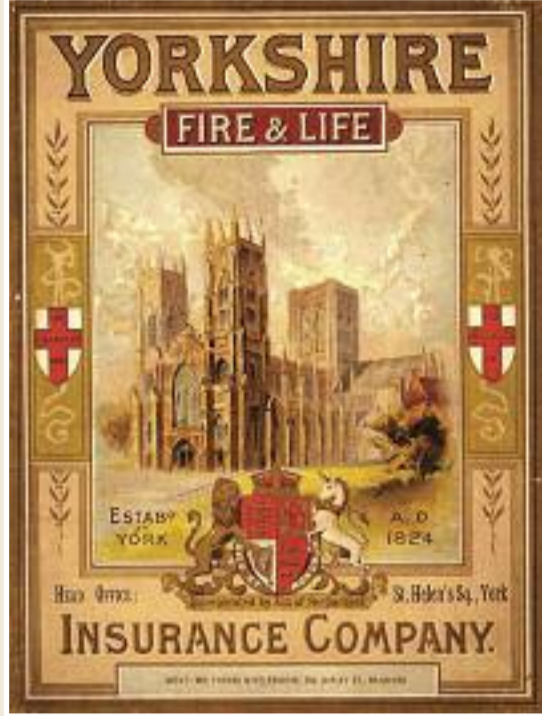
Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da kurulmuş ya da kurulduğu iddia edilen bir takım hayali sigorta şirketleri Osmanlı topraklarında kolaylıkla faaliyete geçebiliyor, şube ve acente açabiliyorlardı. Bu tür şirketlerin

günün birinde ortadan kaybolup tüm yükümlülüklerini yüzüstü bıraktıkları ve bu suretle Osmanlı vatandaşlarını zarara soktukları sık sık görülmekteydi. Osmanlı piyasasındaki yabancı sigorta şirketleri faaliyetlerine başlama, sürdürme ve bitirme konusunda herhangi bir yasal düzenlemeye tabi olmayıp tam bir serbesti içindeydiler. Şirketler kâr düşüncesiyle ve genel merkezlerinden aldıkları talimatlara göre hareket ediyor, sigortayı diledikleri zaman feshetme hakkını saklı tutuyorlardı. Yerli müşterilere sattıkları poliçeleri kendi dillerinde İngilizce veya Fransızca düzenliyor, kapitülasyonlardan yararlanarak anlaşmazlık halinde şirketin kurulu olduğu ülke mahkemelerini yetkili gösteriyorlardı. Böylece Osmanlı vatandaşları şirketler karşısında dezavantajlı oluyor, yabancı ülkelerde dava takip etme imkânı bulamayan büyük bir müşteri kesimi sigorta tazminatından mahrum kalıyordu. Üstelik bu şirketlerin bazıları kendi ülkelerinde de yasalara uygun kurulmadığından hukuki işlem yapılsa bile sonuç alınamıyordu. Osmanlı ülkesinde sigortacılığın en geniş bir şekilde hitap ettiği kesim gayrimüslim vatandaşlardır. Müslümanlar dini kaygılarla sigortacılığa mesafeli kalmıştır.

Müslüman halkın inancı, kadercilik ve tevekkül gibi duyguları gereği sigortaya karşı oluşu piyasa hacmi üzerinde önemli bir kısıtlama olmuştur. Dönemin şer'i hukukunda sigorta ile ilgili bir hüküm bulunmamaktaydı. Bununla birlikte din gereği kaderciler olan halk sigortayı Frenk işi ve dini esaslara aykırı buluyor, sigorta yaptırıldığı takdirde Allah'ın iradesine karşı gelinmiş olunacağı düşünülüyordu. Müslüman evlerinin ön yüzüne 'Ayet-el Kürsi' duası asılır, böylece yangından korunulacağına inanılırdı. Sigortayı şans oyununa benzettikleri için karşı çıkanlar da vardı. Ayrıca değişik zamanlarda verilen fetvalarda; "Sigorta, mutlak olarak haramdır", "Tacirin helak olan

malının bedelini alması helâl olmaz; çünkü bu, borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmak kabilindedir; "Sigortacı, İslâm'a göre borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmaktadır. Sigortacı zayi olan malın bedelini İslâm ülkesinde değil de yabancı ülkede verirse Müslüman'ın bunu alması helâldir; çünkü bu bir harbinin (Müslüman olmayan kişi) malını hıyanet ve zulüm olmaksızın, rızasıyla, yabancı ülkede almaktan ibarettir; başka durumlarda almak helâl değildir" denilmektedir. İslam hukukçusu Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895) ise sigortanın dinen caiz olduğunu ve sigorta kavramının Osmanlı'da henüz tanınmadığını düşünmüştür. 1870 Beyoğlu yangınından sonra sigorta poliçeleri çıkarmaya başlayan şirketler Şeyhülislam'dan sigortanın dini açıdan uygun olduğunu

belirten bir fetva almışlardı. Fetva, insanların Allah tarafından verilen varlıkları koruma hakkına sahip olduklarını belirtiyordu. Böylece Müslümanlar da dini açıdan sakıncasız olduğu ve onaylandığı için yangın sigortası yaptırmaya başlamıştı.

Sigortacılığın yaygınlaşması sırasında İstanbul'da 1884 yılında bir kişi kendisini önemli bir şirketin temsilcisi olarak tanıtarak saf insanlara hayat sigortası yapmış ve onları dolandırmıştı. İzmir ve çevresinde de kendisini bir şirketin elemanı olarak tanıtip halkı dolandırmaya çalışan birinin tespit edilmesiyle İzmir İngiliz Konsolosu olaya dikkat çekerek, bilgisiz halk arasında sahte şirket elemanlarının faaliyet göstermesinin engellenmesi için alınacak tedbirlerin İngiliz sigortacılığının menfaatine olduğunu belirtmişti.

1893 yılında Düyûn-ı Umûmiye, Tütün Rejisi ve Osmanlı Bankası tarafından Osmanlı Umum Sigorta Şirketi 440.000 Osmanlı altın lirası sermaye ile kuruldu. Şirkete ülkenin ilk yerli sigorta şirketi desek de

aslında yabancı sermaye ile kurulmuştu ve yönetim kadrosu da müslüman Türklerden oluşmuyordu. İlk Türk sigorta şirketi olarak bilinmesinin nedeni adının Osmanlı Umum Sigorta Şirketi olması ve merkezinin İstanbul olması, diğer bir ifadeyle şirketin bu topraklarda kurulmasıdır. Diğer şirketler resmi bir izin almadan kurulurken, bu şirket padişah fermanı ile kurulmuştu. Bu da şirkete güvenilirlik ve ayrıcalık kazandırıyor. Şirket dönemin padişahı II. Abdülhamit tarafından verilen ruhsata sahip olduğu için bu avantajını kullanıyor, poliçelerinde ya da verdikleri ilanlarda bu ayrıcalığını vurguluyordu. Şirketin yangın sigortası için çalışma izni 30 yıl olarak verilmiş, ancak kısa bir süre sonra hayat sigortasına da başlamasıyla kişinin 30 yıldan fazla yaşayacağı göz önünde bulundurularak izin süresi 99 yıla çıkartılmıştır. Kurulduğu yıl İzmir'de de şubesi açılan bu yeni şirkete büyük rağbet oldu.

Hükümetin aldığı itfaiye tedbirlerinin yetersizliği karşısında sigorta şirketleri yangın durumunda zararlarını azaltmak için ilave

tedbirler almış ve bu konuda öncülüğü İzmir yapmıştı. İzmir'deki sigorta şirketleri sigorta poliçelerindeki prim miktarları üzerine ekledikleri ilave bir payla kendi kulları altındaki küçük bir itfaiye birliğinin masraflarını karşılıyorlardı. Anlaşılacağı üzere bu önlemler belli bir teşkilatın oluşması anlamına geliyordu. 1870'lerde küçük bir ölçekte hayata geçirildiği anlaşılan uygulama 1897'ye gelindiğinde devam ediyordu ve genişlemişti. İzmir şehrinde itfaiye hizmetleri İngiliz, Alman ve Fransız sigorta şirketleri tarafından yapılmaktaydı. Fakat ayrı ayrı çalışan bu takımlar 1897 yılında Macar asıllı Groskoviç Yusude adlı uzmanın emrinde toplanmış, İzmir'de modern itfaiyeciliğin temeli de atılmıştır. Şehirde 1897 yılında faaliyetteki 36 sigorta şirketinden 28'i ortaklaşa kurdukları ve yıllık ortalama maliyeti 2.000 pound civarında olan bir itfaiye birliğinin üyesiydi. Birlik, yangın söndürmek için kullanılacak suyu da kendisi sağlıyordu. 1899'da İzmir'in su şirketi ile anlaşarak toplam 115 yangın musluğunun her biri için yılda 2 poundluk bir ödeme yapılması kararlaştırılmıştı.

1897 yılında Kadifekale Yusuf Dede mevkiinde inşa ettirilen yaklaşık on metre yüksekliğindeki yangın gözetleme kulesi, çıkan yangınlara acilen müdahale etmek için yapılan yatırımlardan birisiydi. Ayrıca yangın çıktığında top atışlarıyla duyurulması da alınan önlemler arasındaydı. Kadifekale'deki gözetleme kulesi ve top atış yeri bugün de kullanılmaktadır. İtfaiye ekibine tulumbalılar denirdi. Kuleden yangın görüldüğünde top atılırdı. Top bir kere atılırsa Frenk Mahallesi'nde, iki kere atılırsa Musevi Mahallesi'nde, üç kere atılırsa Müslüman Mahallesi'nde, dört kere atılırsa Kokaryalı (Güzelyalı) veya Karşıyaka'da yangın var anlamına geliyordu.

İngiliz şirketlerinin öncülüğünde başlayan çabalar sonucu 1898'de Osmanlı Devleti'ndeki 44 şirketin temsilcisi, bir birlik etrafında örgütlenmek ve yangın sigortasında ülke genelinde ortak bir prim tarifesi hazırlamak üzere bir araya geldi. Hazırlanan

tarifede binaların değişik yangın riskleri esas alınarak dört kategoride prim cetvelleri yapıldı. Ağustos 1900'den geçerli olmak üzere ortak bir yangın tarifesi uygulanması ve şirketlerin faaliyetlerini denetleyecek sürekli bir denetim mekanizması oluşturulması sağlandı. İzmir'deki sigorta şirketleri, kapsanacak riskleri ve alınacak prim oranlarını düzenleyen bir tarifeye uymaktaydı. Ancak 1890'ların sonunda sigorta şirketlerinin kurduğu ortak itfaiye birliğini destekleyen ama ortak tarife anlaşmasına uymayan belirli yabancı şirketler arasındaki rekabet ciddileşmişti. 1899 yılının Şubat ayında İngiliz şirketleri genel merkezlerden gelen talimat ile ortak tarife uygulamasını kaldırmıştı. Daha önce olduğu gibi her şirketin riskleri kendisi için uygun gördüğü orandan kabul etmesi kararlaştırıldı. İngiliz şirketleri bu adımı şüphesiz kendilerine atfedilen büyük güvene dayanarak atmıştı. Piyasada önemli paya ve itibara sahip olan İngiliz sigorta şirketleri, tarife rekabetinden zarar görmemek için genel merkezlerinden standart bir tarife yerine piyasaya uygun oranlı tarifelere geçmelerine izin verilmesini istemişti. İzin alınması sonucu prim oranlarını indirerek tarife rekabetine katılmış ve bu suretle küçük ve düşük itibarlı şirketleri piyasadan bir derece dışlamışlardı; poliçeler arasında önemli bir fiyat farkı kalmayınca halk, itibarı yüksek ve çoğu İngiliz olan şirketlere yönelmişti.

Avrupa'nın önde gelen sigorta şirketleri piyasaya girdikten sonra isimlerini duyurmak, sigorta fikrinin yayılmasını sağlamak amacıyla başlangıçta taahhütlerini yerine getiriyordu. Fakat Osmanlı piyasası, yabancı sigorta şirketleri için Avrupa piyasalarında alışkın olmadıkları özellikler gösteriyordu. Bunlardan biri ahşap binaların yaygın olmasıydı. Dolayısıyla yangın sigortası primleri Türk halkının büyük çoğunluğunun yaşadığı ahşap evlerin riskini karşılamak için yüksekti. Üstelik patlıcanın bol olduğu aylarda fazla yapılan kızartmalardan dolayı 'patlıcan mevsimi yangınları' da yaygındı. Yüksek yangın riski nedeniyle itibarlı firmalarca

başlangıçtan itibaren yüksek tutulan prim miktarlarının sebep olduğu müşteri kayıplarını azaltmak için getirilen ortak prim miktarları bir müddet sonra İzmir'de yeniden yükseldi. Primlerin yüksek olmasının sebebi yangın riskinin gerçekleşme olasılığının yüksek ve sigorta şirketlerinin ödedikleri tazminatların fazla oluşuydu. Bir diğer özellik de Türk nüfusun bulunduğu yerlerde 'kundakçılığın yaygın' oluşuydu ki sigortacılık faaliyetinin kârlılığını tehdit eden bir unsurdu. Etkin bir polis denetimi ve yabancı şirketlere ait bir itfaiye birliğinin kundakçılığı azaltmasına rağmen İzmir'de 1911'e gelindiğinde sigorta şirketlerinin ödemeleri arttığı için primler yükseldi ve daha da yükselme eğilimi vardı. Büyük Avrupa şirketleri farklı mahalleler arasında risklerini dikkatlice paylaşarak iş yapmaya çalışıyorlardı. Primleri mümkün olduğunca düşük tutabilen İzmir şirketlerinin bazen 1912 yılında olduğu gibi bir yıl içinde yangınlar için ödedikleri tazminat tutarı, o yılın yangın sigortası primleri gelirini aşmıyordu. Bu nedenle prim oranlarının artırılması tekrar gündeme gelmişti. Rekabet sonucunda 20. yüzyıl başlarında nakliye, yangın ve hayat sigortaları dışında eşya ve kaza sigortaları da yaygınlaşmıştı. Örneğin 24 Ocak 1904 tarihli Levant Herald gazetesindeki Rus Rossia sigorta şir-

başlangıçtan itibaren yüksek tutulan prim miktarlarının sebep olduğu müşteri kayıplarını azaltmak için getirilen ortak prim miktarları bir müddet sonra İzmir'de yeniden yükseldi. Primlerin yüksek olmasının sebebi yangın riskinin gerçekleşme olasılığının yüksek ve sigorta şirketlerinin ödedikleri tazminatların fazla oluşuydu. Bir diğer özellik de Türk nüfusun bulunduğu yerlerde 'kundakçılığın yaygın' oluşuydu ki sigortacılık faaliyetinin kârlılığını tehdit eden bir unsurdu. Etkin bir polis denetimi ve yabancı şirketlere ait bir itfaiye birliğinin kundakçılığı azaltmasına rağmen İzmir'de 1911'e gelindiğinde sigorta şirketlerinin ödemeleri arttığı için primler yükseldi ve daha da yükselme eğilimi vardı. Büyük Avrupa şirketleri farklı mahalleler arasında risklerini dikkatlice paylaşarak iş yapmaya çalışıyorlardı. Primleri mümkün olduğunca düşük tutabilen İzmir şirketlerinin bazen 1912 yılında olduğu gibi bir yıl içinde yangınlar için ödedikleri tazminat tutarı, o yılın yangın sigortası primleri gelirini aşmıyordu. Bu nedenle prim oranlarının artırılması tekrar gündeme gelmişti. Rekabet sonucunda 20. yüzyıl başlarında nakliye, yangın ve hayat sigortaları dışında eşya ve kaza sigortaları da yaygınlaşmıştı. Örneğin 24 Ocak 1904 tarihli Levant Herald gazetesindeki Rus Rossia sigorta şir-

ketinin ilanında yangın, nakliye, hayat, seyahat kazaları ve vitrin kırılmaları için cam sigortası yapıldığı ifade edilmektedir.

Osmanlı yasalarına göre şirketlerin çalışması

Kendi koşullarına göre çalışan sigorta şirketlerine karşı hükümetin uygulayabileceği hükümler yoktu. Bu amaçla Ticaret Bakanlığı'nın çalışmaları ile 1887'de bir nizamname hazırlandı ve Osmanlı Devleti'nde faaliyette bulunmak isteyen sigorta şirketlerine ruhsat alma ve tescil şartı getirildi. Buna göre yabancı ülkelerde kurulmuş anonim şirketler hükümetten ruhsat almadan Osmanlı topraklarında şube açamayacak, acente tayin edemeyecekti. Şirket, faaliyetleri konusunda önce ülkesinin konsolosluğunun onayladığı bir belgeyi

Ticaret Bakanlığı'na sunacak, faaliyet konularında devlet yasalarına, kamu düzenine ve genel ahlaka ters düşen bir yön olmadığı takdirde şirkete ruhsat verilecekti. Ancak dönemin mevcut kapitülasyonları nedeniyle yabancıları ilgilendiren hükümler içeren yasa ve tüzükler elçiliklerin onayı olmaksızın yürürlüğe giremiyordu. Elçiliklerin itiraz ettiği

1887 Nizamnamesi maalesef uygulanamadı. Yabancı şirketler hükümetten izin almadan piyasaya girmeye ve faaliyet göstermeye devam etti.

Hükümet 1906 yılının Mart ayında bir sigorta şirketlerinin bundan sonra tabi olacağı hükümleri içeren bir nizamname ve diğeri de Kara Ticaret Kanunu'na eklenecek ve sigortacılığı düzenleyen maddeler olmak üzere iki yeni düzenleme yaptı. Nizamname ile sigorta şirketlerine belirli bir teminat akçesini Osmanlı Bankası'na ödeme yükümlülüğü getiriliyordu. Ancak kapitülasyon ayrıcalıklarının sürdürmek isteyen konsolosluklar bu nizamnameye de itiraz ettiler ve yürürlüğe sokmadılar. Osmanlı Devleti 1 Ekim 1914 tarihinden geçerli olmak üzere Osmanlı topraklarında yaşayan yabancıların kapitülasyon olarak bilinen bütün mali, iktisadi, adli ve idari ayrıcalıklarını kaldırınca sigorta piyasası üzerindeki yasal düzenlemelere elçiliklerin itiraz imkânı da kalmadı. 13 Aralık 1914'te çıkarılan bir kanun ile ülkede faaliyette bulunan bütün yabancı şirketlere ticaret siciline tescil ve teminat gösterme zo-

Zeki Müren'in her gelişi olay olurdu

■ Tayfur GÖÇMENOĞLU

Zeki Müren'in parladığı yıl 1955'te programa çıktığı İstanbul Radyosu, ancak kendi bölgesinde dinlenebiliyordu. Sahne ve plak çalışmaları aynı yıl başladığından yavaş yavaş Anadolu'da da duyulmaya başlandı. Herkes bu genç şarkıcıyı merak ediyordu. İstanbullu organizatörler onu, Ankara ve Bursa'dan sonra İzmir'de de sahneye çıkardılar. Güzelyalı ve Alsancak semtlerindeki açık hava sinemalarında birer geceliğine sahne alan genç şarkıcı büyük sükse yapmıştı. Bu böyle, 1960'lı yıllara kadar devam etti. 1963 se-

nesinde, henüz inşa edilen Fevzipaşa Bulvarı üzerindeki İkbal Sineması'nda üç gece üst üste konser verdi, büyük ilgi gördü. Bir yirmi üç gün daha sahneye çıksa, yine aynı dinleyiciyi bulacağından şüphe yoktu. Bu konserde kendisini İzmirli gazinocu kardeşler de izlemişti. Hem de üç gece üst üste... Bu kardeşler Cumhuriyet Bulvarı üzerindeki üç ayrı gece kulübünü işleten Mehmet Ali Alpman ve kardeşi Halit Alpman'dan başkası değildi. Mehmet Ali Alpman şimdiki Kordon Oteli'nin bitişiğinde yer alan Numune, Halit Alpman da aynı sıradaki Çağlayan ve Kapris gece kulüplerini işletiyordu.

Protokol en ön sırada oturmuş, gazino tıklım tıklım dolmuştu. Bütün görevliler tembihliydi. Zeki Müren sahneye çıktığı anda koşuşturma, konuşma kesilecek, çıt çıkmayacaktı. Müşterilerden bu kurala uymayanlar görevliler tarafından uyarılacaktı.

ZEKİ MÜREN'Lİ FUAR GÜNLERİ
KİMLER HATIRLIYOR?

Gelirim ama şartlarım var

Halit Alpman konserlerin bitiminden birkaç gün sonra İstanbul'a giderek Zeki Müren'le görüştü. İzmir'de onu özellikle Fuar sezonunda sahneye çıkarmak istediklerini anlattı. O yıl, Fuar'ın Basmane kapısından girişte hemen sağda yer alan ahşap İzmir Radyosu yıkılmış, yerine o zamana göre modern bir tiyatro ve konser binası inşa edilmeye başlanmıştı.

İzmir'de gördüğü büyük ilgiyi unutmayan Zeki Müren bundan cesaret aldı, "Fuar'da gelirim" dedi. Ancak şartları vardı. Sahne alacağı mekana, o yıl hit olan şarkısı 'Manolyam'dan ilham alınarak 'Manolya' adı verilecekti. İkinci şartı da bir mukavele yapılmayacak, sadece el sıkışılacaktı. Halit Alpman her iki şartı da kabul etti. Detayları daha sonra görüşmek üzere el sıkıştılar. Alpman tam ayrılacaktı ki, Zeki Müren son şartını söyledi:

Sanatçının her gelişinde havaalanında büyük bir kalabalık toplanırdı.

Sanat Güneşi uçaktan sevgi dolu bir pankartla iniyor.

"Yeni bir otel yapılıyormuş. Orada kalmak isterim. Tabii kral dairesinde..."

Halit Alpman bu şartların hepsini kabul etti ve İzmir'e döndü. Dönemin İzmir Belediye Başkanı Rebi Başol'la görüşerek durumu anlattı. Mekana 'Manolya' adının verilmesi kararlaştırıldı.

Ve böylece Zeki Müren'in İzmir yılları başladı. İzmir Fuarı o yıllarda 20 Ağustos'ta açılır, 20 Eylül gecesi kapanırdı. İlk on gün ulusal, 1 Eylül'den sonra da uluslararası nitelikteydi. Fuar, asıl ziyaretçiyi bu son yirmi günlük zaman diliminde toplardı. Bu yüzden gazinolar ilk on günde tiyatrolara açık olur, sonraki günlerde de müzik programlarına yer verirdi. Zeki Müren diğer pek çok sanatçı gibi Manolya Bahçesi'ndeki çalışmalarına 1 Eylül'de başladı. Alt kadrosunda Ajda Pekkan, Ateş

Böcekleri, Zehra Eren gibi o yılların meşhur sanatçıları vardı.

O şarkı söylerken çıt çıkmıyordu

Halit Alpman Zeki Müren'i Cumaovası Havaalanı'nda muhteşem bir şekilde karşıladı, Büyük Efes Oteli'nin 8. katındaki kral dairesine yerleştirdi. Konserden bir gün önce gelmişti. Yanında hizmetçisi Berin, şoförü Mehmet, Ankaralı arkadaşı Şahap da vardı. Odasında basına bir kokteyl verildi. Sohbetler edildi. Bu kokteyller daha sonra gelenekselleşti. Sanatçı kokteylden sonra gazinoda sazlarla prova yaptı, ertesi gün de dualarla ve tütsü yakarak sahneye çıktı. 'Şimdi Uzaklardasın', 'Manolyam', 'Ya Rab', 'Baharın Gülleri Açtı', 'Zehretme Hayatı Bana Cananım', 'Bir Mu-

Zeki Müren Manolya sahnesinde.

habbet Kuşu, 'Bir Yaz Yağmuru' gibi gözde şarkılarını seslendirdi. Şarkıların bir kısmı kendisine, bir kısmı da yanından ayırmadığı klarnet sanatçısı Şükrü Tunar'a aitti.

Protokol en ön sırada oturmuş, gazino tıklım tıklım dolmuştu. Bütün görevliler tembihliydi. Zeki Müren sahneye çıktığı anda koşuşturma, konuşma kesilecek, çıt çıkmayacaktı. Müşterilerden bu kurala uymayanlar görevliler tarafından uyarılacaktı. Öyle de oldu. Zeki Müren sahneye çıktığında ortalığı büyük bir sessizlik kapladı. Sanatçı şarkılarını bu rahatlık ve huzur içinde yorumladı, ayakta alkışlandı. İzmir mayası tutmuştu. Halit Alpman ertesi gün Zeki Müren'i Şirinyer'deki çiftliğine götürerek ağırladı. Karşılıklı güven ve dostluk artık ciddi şekilde kurulmuştu.

Manolya yılları

İki yıl kadar beyaz ve siyah renkli takım elbise ile sahneye çıkan sanatçının sonraki yıllarda sahne kıyafetlerinde sergilediği devrim, İzmir'de de kendini gösterdi. Genelde havaalanında karşılanırken bu kıyafetlerini giyiyor, bir anlamda reklamını yapıyordu. "Cicilerim" dediği kadını sahne giysileriyle, bir güneş gibi parlıyordu Zeki Müren. Bir keresinde, o yıllarda vizyona giren 'Spartaküs' filminden esinlenerek sahneye gladyatör kıyafetiyle çıkmayı tercih etmiş, uçaktan da yine bu kıyafetiyle inmişti. Bir keresinde de, Zeki Müren için sivil havacılığın efsane isimlerinden Vecihi Hürkuş'la anlaşma yapılmış; Hürkuş kanatlarında Zeki ve Müren yazılı flamar taşıyan pervaneli uçağıyla, uçaktan inen sanatçının üzerinden uçup gazeteciler için bir görüntü yaratmaya çalışmıştı. Ancak fırtına nedeniyle hiza bir türlü tutturulamamış, bu fotoğraf foto muhabirlerinin İzmir'de bir oraya bir buraya koşuşturmaları sonucu ancak Güzelyalı'da Mehmet Ali Restoran'ın bahçesinde çekilebilmişti.

Manolya, Müren'in aralıksız yirmi yıl sahne aldığı mekandı. Her gelişinde Büyük Efes Oteli'ndeki kral dairesinde gazetecilerle buluşması da çok keyifli oluyordu. Sahne sonrası, yanına genellikle Ajda Pekkan, Nigar Uluerer ve Romalı Perihan'la, Zehra Eren'i alır, İzmir gecelerine akardı. En çok takıldığı mekan da Mehmet Ali Alpman'ın çalıştırdığı Numune

Gürçeşme'deki huzurevini ziyaret eder, burada kalanlara yardımda bulunurdu.

Pavyonu olurdu. Dansözlere para takar, viski içer, fıkralar anlatır, garsonlara takılır, şarkı söylerdi. Sadece böyle anlarda mutlu olduğu gözlenirdi. Halit Alpman'la olan dostlukları hiç bozulmadı. Bazen kış aylarında da İzmir'e geliyor, birer gecelik konserlerde boy gösteriyordu. Bir defasında, dönemin ünlü işadamı ve Gır Gır Süpürgeleri'nin sahibi Tacettin Hiçyılmaz kendisini İzmir'e davet ederek, desen çalışmalarından oluşan bir sergi açmasını sağladı. Sanatçı, o gelişinde Şirinyer'deki huzurevini de ziyaret ederek İl Fakirleri Koruma Derneği'ne yüklü bir bağışta bulundu.

Rekabet başlıyor

Zeki Müren için en zorlu Fuar yılları, elbette Yeşilçam'ın ünlülerinin sahneye çıkmaya başladıkları 1971, 1972 ve 1973 yılları oldu. O yıllarda Ayhan Işık'tan Belgin Doruk'a, İzzet Günay'dan Fatma Girik'e pek çok sinema sanatçısı Fuar'da sahneye çıkmış; hayranları da çalıştıkları bahçelere, gazinolara koşmuştu. Bu zorlu rekabete rağmen Manolya iyi bir reklam politikasıyla yine tıka basa dolmuştu. Oysa Zeki Müren, öteden beri Emel Sayın, Behiye Aksoy ve Muazzez Abacı ile rekabet eden bir konumda kabul edilmişti. Sonradan Bülent Ersoy da bu kervana katıldı. Sanatçı, bu isimleri kendine rakip saymasa da karşılıklı gelmeleri durumunda nasıl bir vaziyet alması gerektiği konusunda bir hayli kafa patlatırdı.

Böyle sıkı rakiplerle karşı karşıya kaldığı bir yıl, Büyük Efes Oteli'nden gazeteye telefon açtı. Yeni sahne giysileri diktirdiğinden ve bize özel bir röportaj vermek istediğinden söz ediyordu. O yıllarda Ekspres gazetesinin bir yan kuruluşu olan haftalık Gelincik gazetesini yönetiyordum. Sanatçı bu gazeteyi çok seviyor, beğeniyordu. Foto muhabirimiz Hüseyin Baradan'la çok iyi dosttular. İkisini bir araya getirdik, anlaşılabilir. Ancak bu giysiler yeni sezon için dikilmişti ve İstanbul'da idi. Zeki Müren, şoförünü arabasıyla İstanbul'a gönderdi, cicilerini getirtti ve fotoğraflar çekildi. Bazen böyle sürprizler sunduğu olurdu.

Halit Alpman Manolya'nın müstecirliğini bırakınca yolları ayrıldı. Osman Kavran'ın çalıştırdığı Göl Gazinosu'nda sahne aldı. Alt kadrosunda, o yıl ünlenen Christine Haydar, Ajda Pekkan gibi isimler vardı.

İhtilal yılları

O yıl 12 Eylül İhtilali olmuş ve Fuar'ın da tadı kaçmıştı. İşler iyi gitmiyordu. Böyle günlerden birinde gazeteci arkadaşım rahmetli Ceyhan Gür ve Yaşar Eyice ile birlikte bir program sonrası kendisini kuliste ziyaret ettik. Makyajını silmiş, yer yatağında oturuyordu. Her zaman eksik etmediği korsesini de çıkardığından,

Zeki Müren İzmir'e her zaman bu ayrılmaz üçlü ile gelirdi. Menajeri Zeki Tükel, Hüsnü Tatari ve şoförü Mehmet (önde çömelen). Zeki Müren'in menajeri Zeki Tükel'le yolları kısa sürede ayrıldı.

Vecihi Hürkuş tek pervaneli pırpır uçağıyla Zeki Müren'i karşılıyor.

aşırı kiloları kolayca belli oluyordu. "Gelin bakalım çocuklar" dedi. Bir kenara oturduk. Hal hatır sorduktan sonra başladı yakınmaya: "Yaşlanıyorum arkadaşlar. Nerede eski Zeki Müren, nerede şimdiki Zeki Müren." Laf lafı açtı. 1970 yılında CENTO Başkanlar Toplantısı Büyük Efes Oteli'nde yapılacaktı. Bu sebeple sanatçı otelden çıkarılmıştı. Bu durumun kendisini son derece üzdüğünü bize o gece itiraf etti. Hele babası Kaya Müren öldüğünde Hürriyet gazetesine tam sayfa ilan verince Çankaya Köşkü'nden kendisini arayıp, "Ya Cumhurbaşkanımıza hak vaki olursa ne yaparız?" diye densizlik edenlerin onu o en kederli anında nasıl yaraladığını anlata anlata bitiremedi. Hiç dostu olmadığını o gece öğrendik. İsmet Ay ve Zehra Bilir'in karşılıksız dostluklarını çok övdü ama "Ben başımı yastığa koy-

duğumda, artık yalnızım. O anda hiç kimse benden daha yalnız olamaz. Bazen çok kederlenirim ama bir şey yapamam" dedi.

Mutsuz son

Gitgide kilo alıyor, sağlığı bozuluyordu. Kalp, şeker, uygulanan yanlış kortizon tedavisi sonunu hazırlıyor gibiydi. Birkaç kere daha İzmir'e gelip sahneye çıktı, sonra Antalya'da konser verdi, en sonunda da çok sevdiği Bodrum'daki evine çekildi. Belgeselini yayınlayan TRT, vaktiyle program yaptığı İstanbul Radyosu'nda şarkılarını söylediği mikrofonlardan birini armağan etmeye karar verdi. Zeki Müren 24 Eylül 1996 günü İzmir stüdyolarında yapılacak törene hasta haliyle katıldı. Törende dakikalarca ayakta bekletildi. Ağır bedenini taşıyacak gücü yoktu. Onun için heyecan veren bir olaydı. Ne olduysa oldu, kalbi tekledi, yere yıkıldı. Son nefesini çok sevdiği İzmir'de, Fuar alanı içinde verdi. İzmirliiler onu çok sevmişler, bağışlarına basmışlardı.

Ölümüne hazırlıklı gibiydi. Bodrum'daki evi açıldığında buna dair izler vardı.

İlk cenaze töreni TRT'nin Fuar içindeki binası önünde oldu. Ünlü besteci Yusuf Nalkesen ile araları limoni idi. TRT Bölge Müdürü İhsan Öztamer, kendisiyle olan dostluğunu bildiği için Yusuf Nalkesen'in bu törene katılması konusunda aracılık yapmamı istedi. Yusuf Nalkesen'i Karşıyaka'daki evinden alıp getirdik. Güzel bir konuşma yaptı. Belli etmiyordu ama ağlıyordu. "Onun gibisi gelmez" dedi.

Gerçekten de gelmedi...

Zeki Müren havaalanında gladyatör kıyafetiyle karşılanıyor.

İzmir'in en etkin yayınevi

25 yılda 690 kitapla Ege kültürüne hizmet

■ Yaşar AKSOY

Bir aile yuvası görünümündeki Etki Yayınevi, Basmane'deki matbaasında her kitap bastırarak edebiyatçıya ve yazara bağrını açıyor. Adem ve Hasan Kargı kardeşlerin yönettiği yayınevi, iki kişilik bir ordunun kültür hayatımıza katkısını belgelemektedir.

Etki Yayınevi, bir aile yuvası gibidir. Güvenilir ve mütevazı kimlikler taşıyan Adem ve Hasan Kargı kardeşlerin yönettiği yayınevinde, Egeli yüzlerce yazarın kitabı en güzel biçimde basılıyor. 25 yıldır Ege'de 700'e yakın kitap basarak, özellikle ünlü olmayan emekçi yazar ve edebiyatçıların sığınağı oldular.

Bazı kitapların basımında ben de matbaaya yardıma koşarım. Örneğin değerli tiyatro yazarı Erdoğan Aytekin'in "Aslında Tren Beyazdır" kitabını birlikte bastık. Ziyaretimize gelen Muhteşem Yüzyıl dizisinin Şeker Ağası Yüksel Ünal da bize katıldı. Her zamanki gibi öğle paydosunda matbaa makinesinin önünde Hasan'ın eşinin yaptığı yemekleri yemek için masaya oturduk. Şeker Ağa, biz daha iki lokma yemeden sofrayı sildi süpürdü. Onu dinleyip bol bol kahkaha patlattık. Dedim ya, Etki Yayınevi bir aile yuvası gibidir.

Adem Kargı kimdir?

1962 yılında Çorum'da doğdu. 1978 yılında Ankara'da matbaacılık mesleğine başladı. Askerlik dönüşü ofset baskı yapan matbaasını kurdu. Ünlü yayınevlerinin kitaplarını bastı. 1988 yılında İzmir'e yerleşti. Burada da matbaa kurarak kitaplar basmaya başladı. 1993'te Etki Yayınevi'ni kurarak yayıncılığa başladı. 25 yılda 700 adet kitap yayımladı. "Günebakan" adında bir gazete çıkardı, aynı zamanda yayın yönetmenliğini yaptı, çeşitli dergilerin yayın kurullarında bulundu.

Adem Kargı'yla söyleştik...

- Yayıncılığa nasıl başladınız?

-12 Eylül'den sonra Ankara'da ofset matbaacılık yaptığımız dönemde edebiyatımıza ürün veren nice yazar ve yayıncıların kitaplarını kendi matbaamızda bastık. 1993'te İzmir'de "Etki Yayınevi" ismiyle kendi yayınevimizi kurarak kötü ve kalitesiz basılan kitapların önüne geçtik. İstanbul'da nasıl kaliteli kitap basılıyorsa, İzmir'de de bunun başarılabilirliğini gösterdik. Ege Bölgesi'nde yaşayan yazar ve şairler İstanbul yayınevlerine bir kitap dosyası yolladıklarında aylarca, yıllarca sonuç alamazlardı, biz bu gibi tutucu egemenliklerin önüne geçtik. Bu alanda yazan, çizen, çalışan insanların takdirini kazandık. O beğeniye arttırarak, Basmane'deki kuruluşumuzda işimizi sürdürüyoruz.

- Kaç kitap bastınız?

-1993'ten beri edebiyatın çeşitli dallarında 700'e yakın kitap bastık. Bir dönem "Günebakan" adında bir gazete çıkardık. Öyle ki bu gazete bugüne kadar yayımlanan mahalli gazetelerin içinde 'en güzel tasarım ve sayfa düzeni' dalında övgüye değer bulundu. On bin adet basılıyordu ve İzmir'in tüm ilçelerinde bulunuyordu. Ekonomik nedenlerden dolayı yaşatamadık.

Türkiye'de ilk felsefe dergisini "Felsefe Logos" adıyla biz çıkardık. Yayın kurulu çoğunluğu İstanbul üniversitelerindeki hocalardan oluşan bu aylık derginin beş sayısını yayımladık, daha sonra İstanbul'da bir yayınevine devrettik.

Sonrasında "Şehir Kültürü" adında bir dergi yayımladık, o da yazıyla çizimle ilgilenenler tarafından çok beğenildi ama ne yazık ki yaşamını sürdüremedi.

Veysel Çolak yönetiminde "Lodos" isimli bir şiir dergisi yayımladık.

Bunun gibi süreli yayınlarımız artık yok.

Yayıncılık çileli iş

- Yayıncılığın hoş yanları?

- Bizim işin zevkli yanları çoktur; sürekli değişik kitap dosyaları okumak, yazarlarla tanışmak, onlarla düzeyli sohbetler etmek... Bunlar zevkli ve tadına doyum olmaz zamanlardır bizim için. Kitabı yeni basılmış bir yazarın o anı görülmeye değerdir, onun için bayram günü gibidir. Bu güzel anları birlikte yaşar ve paylaşıyoruz. Herhangi bir kitabı basmadan önce kardeşim Hasan ile hazırlıklarını yaparız, planlarız. Hiçbir zaman planımızın dışına çıkmayız, sözümüzde dururuz, ne zaman yaparız demişsek illaki o zaman olur, bunun için çok çalışırız. Sözümüzün yerine gelmesi önce bizi utandırır, biliyorum bütün ilişkilerini para üzerine kuran günümüzün in-

Etki Yayınları

evi'nden söz ediyorum. Yirmi yıldan fazla olmuş mürekkebin içtiği seste buluşalı.

Adem Kargı çekirdekten matbaacı, basım ustası. Mürekkep kokusu, makinenin gürültüsü olmadan uyuyabiliyor mu diye düşünmüşlüğüm olmuştur. Bir kitabı basıma hazırlarken, o kitabın içerisinde kaybolduğunu çok gördüm. Öyle bir kayboluş ki kendi bile bulamıyor kendini. Bu yoğunlaşma; emeğe, yazıya, kitaba olan saygıdan besleniyor olmalı. Yoksa çekilecek iş değil bana kalırsa. Ancak tutku varsa, insan bir işi bu kadar çok sevebilir diye düşünüyorum. Sanatın onurunu korumak için de elinden geleni yaptığına eminim.

Bir kez tanık olmuştum; henüz onlu yaşlarını sürdüren bir genci uyarıyor, kitap basmak için çok erken olduğunu söylüyor, daha iyi hazırlanmasını öneriyordu. Parasını alır, kitabı basarım kolaylığına kaçmıyordu. Umarım, o uyarıları işe yaradı. Yazdıklarından şairler, yazarlar sorumludur elbette ama o da bastığı kitabın basımından sorumlu olduğunu biliyor, bu sorumlukla yapıyor işini.

Bu yolculukta altı yüzden fazla kitap basmışlar. Basmışlar diyorum; çünkü Adem Kargı gizli emekli olarak çalışıyor matbaada. Gelen dosyalara bakıyor, onları düzenliyor, diğer işleri ise Hasan Kargı kotarıyor. El almış ağabeyinden. Hasan, birçok şeyi ağabeyine soruyor ama ağabeyinden dahi iyi usta olmuş durumda. Boynuz kulağı geçmiş bana kalırsa. Hasan, basılan kitapların her yerinde. Mürekkebinde, sayfa aralarında, kapaktaki çizgilerin, renklerin hemen arkasında, cildindeki tutkalında.

Adem, ayrıca iyi çay yapıyor. Matbaanın olduğu sokağa girdiğinizde duyarsınız o çay kokusunu. Kapıdan girer girmez, çayınız hazır. Siz içersiniz, çayınız dolar; siz bitersiniz çay bitmez. İnsan kokuşludur oradaki buluşmalar. İnsancadır. Dünyanın kötülüklerine inat, direniştir, omuz omuza olmaktır. Yüzleşmektir kişinin kendisiyle. Değil mi ki buluşturan kitaptır; o zaman harfler gibi, kelimeler gibi yan yana gelmek gerekir. İşte bunu söylüyor Adem ile Hasan.

Kent kültürünü kalıcı kitaplara dönüştürebilmek için; kusursuz kitaplar basan bir matbaanın, bir yayınevinin olması çok önemlidir. Tıpkı o kentte yayımlanan kültür-sanat dergilerinin önemi kadar önemlidir. Çünkü bu matbaalar ve yayınevleri kentin akıl defterlerini kalıcı hale getirir. Toplumsal bir bellek oluşturur. Bu belleğe gereksinmemiz var. İzmir'de bu

Hasan ve Adem Kargı kitap fuarında.

Hasan Kargı yayınevi asistanı Deniz Kargı'yla.

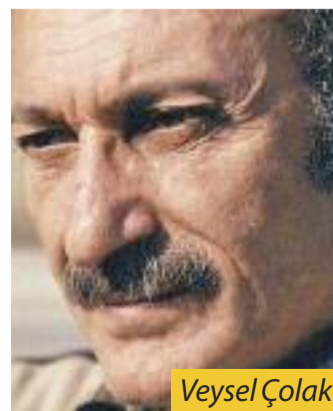
sanının yapmadığını yapıyoruz. Sonra matbaamızda kitabı basarız. Basılan ilk kitabı elime aldığımda büyük sevinç duyarım. Kitabı evirir, çevirir, koklarım; en az iki yüz yıl yaşayacağını bilerek mutlu olurum. Gelen dosyalar önce yayın kurulumuzda değerlendirilir. İçeriği dünya görüşümüze uymayan dosyaları kitaplaştırmıyoruz. Okumadan hiçbir kitabı basmıyoruz. Çünkü yarına kalacak

bu bilgilerin doğru olmasını istiyoruz. Çilesi de çok tabii, Türkiye'de hangi meslek dalı çalışanları mutlu ki! Başta sistem işimizi zorlaştırıyor. Yaptığımız işin içinde fikir, düşünce, bilgi gibi şeyler var; bu da sistemin işine gelmeyen şeyler. Okuyucunun giderek azalması, kitabı tanıtacağımız medya araçlarının kısıtlı olması, vergiler işin zorlukları...

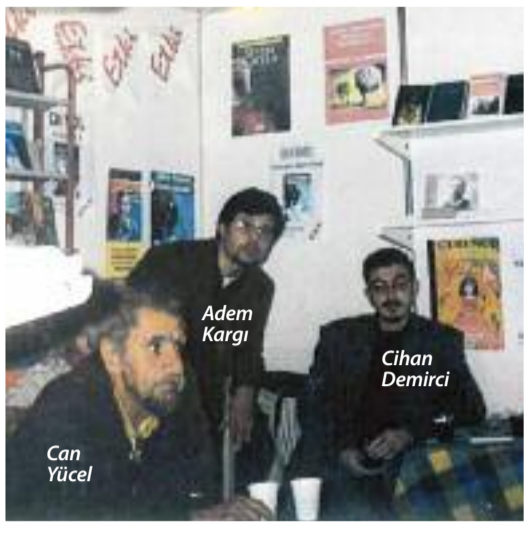
Yazar görüşleri...

Veysel Çolak: Mürekkep zamanlar

Matbaaları hep sevmişimdir. O mekânlarda "mürekkep zamanlar" geçirilir. Ne vakit matbaaya gidecek olsam, o gün kendimi çok iyi hissederim. Gideceğiniz yerde iki sevgili kardeş sizi bekliyorsa, öğleyin oturup, evde hazırlanmış yemekler yiyecekseniz, dünyanın bütün kötülüğüne karşın kendinizi iyi hissadersiniz; konuşur, şakalaşabilirsiniz üstelik. Adem Kargı, kardeşi Hasan Kargı, Etki Matbaası ve Etki Yayın-

Veysel Çolak

görevi Etki Basımevi ve Etki Yayınları, gönüllü olarak üstlenmiş durumda. Onlar bir bakıma İzmir'de yaşayan sanatçıların ve İzmir'in kültürel tarihine silinmeyecek katkılar koyuyorlar. Üretilen kültürel besini insanlara götürmektir onların yaptığı iş. İlk kitabı basılmış şairin, yazarın sevincidir onların sevinci. O sevinç hiç kaybolmasın. İyi ki varsın Adem. İyi ki varsın Hasan! Hayatınız gökyüzü olsun.

Avram Ventura: Etki'nin etkisi

İyi ki İzmir'de Etki Yayınevi var!

Basmış olduğu yedi yüze yakın kitapla kentlinin yayın ve kültür hayatına olan etki ve katkısı tartışılmaz.

Düşünelim: Yeni kitabı basılan yazarların ortak isteği nedir?

Kuşkusuz öncelikle okunmak, tanınmak, beğenilmek...

Özenli bir baskı... Ayrıca kitabının raflarda, tezgâhlarda, internet sitelerinde yer aldığını, olası bir talebin zamanında karşılanacağını bilmek ister. Bir başka deyişle, bir yazarın kitabını yalnızca basılı olarak görmesi yeterli değildir. Asıl önemli olan, basılan bu kitabın en etkin şekilde okuyucuyla buluşmasıdır.

Etki Yayınevi bütün bunları yapmaya çalışıyor. Yeterli mi? Elbette ki, değil! Günümüzde, her üründe olduğu gibi kitapta da, tanıtımı için bütçenize büyük reklam harcamaları koymadığınız zaman, satış yönünden istediğiniz sonucu alamazsınız. İstisnalar dışında çoğu yazar, bundan mutlaka olumsuz etkilenmektedir. Bu konuda büyük yayınevleriyle diğerleri arasında bir kıyaslama yapamayız ama tüm sınırlı olanaklara karşın, isteyen Etki Yayınları'na en hızlı bir şekilde ulaşabileceğini söyleyebilirim.

Sözü çok uzatmadan... Kendi payıma konuşmak gerekirse, bu yayınevinin bir yazarı olmaktan mutluyum.

Avram Ventura

Etki Yayınevi'nin yalnızca bir marka olduğunu unutmayalım. Oysaki bu markayı ayakta tutan, özenli çalışmalarıyla bastıkları her kitaba hayat veren, Adem ve Hasan Kargı kardeşleri özellikle anmak, çabalarından dolayı kutlamak isterim. Umalım ki Etki Yayınevi, daha uzun yıllar yeni yazarlarla birlikte, İzmir'de daha etkin olarak yer alır.

Arzu Kaya: Şiir etkisi

Yeryüzü düşüncelerimizden oluşur. Aydınlık düşünceler aydınlığı, karanlık düşünceler karanlığı oluşturur. Şiir düşüncesi de gün-yüzüne çıkacak şiiri oluştururken, karıncanın yuvasının kenarına biriktirdiği toprakmışçasına, dışsal mekânını da içsel doğasına uygunlukta bir yer olarak arar. İnsan ürettiklerini emanet edeceği yeri de tıpkı bir annenin yavrusunu emanet edeceği güvenli yeri aramasına benzer bir titizlikte arar. Böyle böyle buldum Etki'yi.

Kırk yaşındayım. On dört yaşından beri şiir yazıyorum. Şiire giden yolu, şiirin içinde gide gele somut yaşamda bir türlü bulamamıştım. Tıpkı anne kedinin yavrusunu ağızda gezdirmesi gibi ağızda gezdirip durmuştum şiirimi; ta ki Etki ile karşılaşmaya kadar...

Karşısında bir duvar var. Yangından sonra terk edilmiş bir fabrikadan kalma. Duvarın boş pencerelerinden ağaçların yeşil

uçları görünüyor. Duvarın tüm o griliğine, cansızlığına inat, ışıklı, gümbür gümbür...

Mehmet İnanç Turan: Üzerimdeki etki

Ülkemizde tanınmamış bir yazar için en zor şey yazmak değil, uzun süre emek vererek yazdığı şeyleri yayımlayabilecek bir yayınevi bulmasıdır. Bu zorluğu yaşadım. On yedi yıl önce elimde "Hayat Kadın ve Aşk" isimli dosyamla birlikte yayınevlerinin yollarına düşmüştüm. Değişik gerekçelerle dosyam reddediliyordu. İşte o dönemde Etki Yayınevi ile tanıştım. Önce Yayın Kurulu'na okuttular dosyayı, sonra da bastılar. Etki Yayınevi ile yolculuğum böyle başladı, hâlâ sürüyor. On altı kitabım Etki Yayınevi'nin damgasını ta-

şıyor. Başka yayınevlerinden de kitaplarım çıktı. Ama Etki Yayınevi'nin benim üzerimde bıraktığı etki hiç silinmedi.

Etki Yayınevi'nin en büyük özelliği nedir, biliyor musunuz? Yazara verdiği sözde durması! Verdiği tarihte kitabı yayımlaması! Bir de yaptığı işin hakkını titizce vermesi! Bir yazar için çok şeyi ifade eder bunlar. Yalanın, aldatmanın, güvensizliğin uçsuz bucaksız aktığı bu dünyada holding patronlarının yayınevleri ile Etki Yayınevi gibi kendi yağıyla kavruyan yayınevlerinin eşitsiz bir rekabet ortamında yaşadığı açıktır. Kitap okumanın bir meziyet olduğu bu ülkede, nitelikli kitap basan Etki gibi yayınevlerinin uzun ömürlü olması zordur. Etki Yayınevi yıllardır direniyor ve ayakta! Çok çok yıllar daha yaşaması dileğiyle...

Bir tohumun büyüüp gelişmesi için gerekli ışığa sahip, şiirin oluşum sürecine benzer bir doğallıkta, baskı makinesinin ritmiyle uyumlu bir çalışkanlıktan yükselen gözle görünmez bir buharla bezeli ve içinde kitaplar olduğu için insana güven veren tüm mekânlarda olduğu gibi zamanlar arası geçişlere imkân verebilen, gerçek ve gerçekdışı arası geçişe imkân veren şiire özgü bir yaşarlık taşıyor adı gibi Etki...

Ümit Yaşar Işıkhana: Söz uçu, Etki kaldı

Yerel yönetimler kendi sanatını, sanatçısını dışlarken, her zaman onlara kucak açan, toplumsal entegrasyon ve paylaşımlarında aracılık görevi yapan yayınevleri ve kültür merkezleri olmuştur. Hiç kuşkusuz bu konuda en güzel örnek İzmir'de yirmi altı yıldır faaliyet gösteren Etki Yayınevi'dir. Bir sanat kurumu olarak İzmir'e kazandırmış olduğu yüzlerce şair ve yazarın, her kuşaktan sanatçının haklı olarak takdirini kazanmıştır. Bir yayınevinin ötesinde, kültür merkezi gibi değerlendirildiğim Etki Yayınevi bugüne kadar yayımladığı kültür-sanat dergileriyle de kentlinin kültür hayatında önemli bir yer edinmiştir. Türkiye'nin ilk felsefe dergisi olan "Felsefe Logos", "İzmir Şehir Kültürü", "Günebakan" ve "Lodos" gibi kent sorunlarının değerlendirildiği, kent kültüründe felsefe

Arzu Kaya

Ümit Yaşar Işıkhana

Mehmet İnanç Turan

Matbaa ve Yayınevi

ve şiirlerin, kuramsal yazıların yer aldığı süreli yayınlarıyla da okul işlevini yerine getirmiştir.

İlk matbaadan, elle dizilen hurufattan masaüstü ofsete geçen, yayıncılığın etik yönünü ön planda tutan, basım için müracaat eden yazarların kitapları beğenilirse bile sevgiyle karşılayan, en azından sanatçının harcadığı emeğe saygısını hep ifade eden ve hayata hiçbir zaman tecimsel bakmayan anlayışın hâkim olduğu böyle bir sanat kurumunun, Etki Yayınevi'nin İzmir'de yirmi altı yıldır emek harcamış olması, süreli yayınları ile kültürel kimliğimizin oluşumunda katkı koyması övgüye değer.

Daha önce yazdığım gibi bu kent, havarileriyle ayakta durmakta, kimliğini korumaktadır. Kent kültür hayatının en önemli odağı olan sanat yayıncılığını desteklediği ve bu kentte

ETKİ MATBAASI

Gümbas gümbas gümbas
Diye çalışır durur matbaamız
Kitap basılır, şiirler günyüzüne çıkar
Etki yayınevi nefes alıp verir
Nice saklı dosya hayat bulur

Hınzır kedi gibi dalarım içeri
Ardından yorgun savaştı selamı:
Dikkat, hazır ol, rahat!
İki Adem Baba hoplar yerinden
Adem ve Hasan!
Sonra bol kahkaha
Okulda teneffüs sanki

Basmane'de bir dost yuvası
Muhteşem Yüzyıl'daki tombiş
Şeker Ağası için cabası
Herkes yumulur öğlen karavanasına
Sonra gelsin gitsin çaylar

Tıkır tıkır basılır cümle milletin
Kitabı, romanı, şiiri
Veresiye, borç harç, taksit, senet filan
Gariban yazar keyiflenir,
Hemen Nobel'e aday oluverir

Gün biter, kepenk iner, Basmane uyur
Gölgeler saklanır, gar dinlenir
Etki Matbaası sabaha dek
Yazarı, şairi ve beni özler.

YAŞAR AKSOY (2013)

Sert kapaklı büyük boy yayınları.

yaşayan sahipsiz ama değerli ürünler veren sanatçıların buluşmasını sağladığı için Etki Yayınevi'nin sahibi sevgili Adem Kargı ve küçük kardeşimiz sevgili Hasan Kargı'ya teşekkür ediyorum. Bu kent, sizinle anlamlı, sizinle güzel...

Tülay Pırlant: Dostane ortam

Yurtdışında yaşadığım için İzmir'de böyle güvenilir, kaliteli bir yayınevi olduğundan haberim yoktu. İlk kitaplarımı yayımlatmak için masraf yapıp İstanbul'a gidiyor, otellerde kalıyor, sokak sokak yayınevi arıyordum. Maddi manevi çile çekiyordum meğer. Bir arkadaşım sayesinde Etki Yayınevi'ni keşfedince, özellikle Adem Kargı ve Hasan Kargı'yı tanıyınca, "İşte benim yayınevim burası" dedim. Yaklaşık yirmi altı yıldır yayımladıkları kitaplara baktım; özenle seçilmiş, titizlikle çalışılmış eserlerdi. Türkçe ve İngilizce birkaç kitabımın Etki Yayınları'ndan çıkmasından memnunum. Etki Yayınevi'nin sağlam, dürüst, kendi felsefesini yansıtan çizgiden ayrılmamasının, bunca yıl bu düzeyi korumuş olmasının en önemli özelliği olduğunu düşünüyorum. İzmir'in sosyolojik yapısına yakışan bir yayınevine sahip olduğumuz için şanslıyız. İzmir ve çevresinin ihtiyacı olan böyle seçkin bir yayınevinin daha uzun yıllar edebiyatçılara hizmet vereceğine inanıyorum.

Aydoğan Yavaşlı: Babaevi gibi

Etki Yayınları'yla aşağı yukarı bir buçuk yıl kadar bizzat çalışmışlığım var. Hayatımın en zor dönemini yaşıyordum ve oraya sığınmış-

tım. Kötü günler yakamı bir türlü bırakmıyordu. Adem Kargı "Gel" dedi, geldim. Birlikte çalıştık. Çocuk Yazarlar projesini hayata geçirip o zamana değin kimselerin yapamadığını yaptık. Ben, şahsen bütün birimlerimde çalıştım Etki'nin. Matbaayı, kâğıdı, sayfa yapmayı, düzeltiyi, yazılı metinleri kitap haline getirmeyi ve yayımlamayı Etki'de öğrendim. Bu yanı sıra Etki, insana hayata dair çok şey öğreten bir okuldur. "Babaevi" dedim; doğrudur. Çünkü başım ne zaman sıkışsa, hayatın karmaşası içinde ne zaman boğulsam, çareyi oraya koşmakta buldum. Adem'e anlattım, Hasan'a anlattım ve aştık. Soyadımız farklı ama üçümüz kardeşiz biz. Sonrası: On taneden fazla kitabımın yayıncısı oldu Etki. Anadolu'nun birçok yerine gidip çocukları kitaplarımızla buluşturduk. Yayınevine gelen yazar ve şair adaylarına dilimiz döndüğünce yardımcı olduk, birçoğunun kitabını basıp yayımladık. Birlikte imza ve söyleşi günlerine katıldık. Kültür planında kurduğumuz dostluklarla yeni okurlar yaratmaya çalıştık. Bir gün bu ülkenin ve bu kentin kültür tarihi yazılacaksa orada Etki Yayınları'nın adı mutlaka geçecektir ve geçmelidir. Hem de iri ve altın harflerle!

Tülay Pırlant

Aydoğan Yavaşlı

Yersizlik yurtsuzluk...

**Yerin mi var
yurdun mu var
evin mi var
emin misin...**

■ Yıldız İLHAN

■ Fotoğraf: Necati EKER

Yerkabuğu silkinip duruyor. Tüm doğa hareketleri bir yana, üzerinde taşıdığı insan nüfusu da var oldu olalı bir oraya, bir taa nereye, sürükleniyor. Nedeni ne olursa olsun. Adına ister göç diyelim, sürgün, mübadele ya da mültecilik. Değişen bir şey yok. Yerinden yurdundan oluyor insan. Başka bir coğrafyada alıveriyor yerini.

Nedeni ne olursa olsun dedik, bir de değişen bir şey yok. Öyle mi gerçekten? Çölden vahaya, köyden kente, bir ülkeden diğerine daha iyi koşullar için göç etmek ne kadar da mantıklı geliyor kulağımıza. Daha insani koşullar, daha iyi eğitim, emeğinin gerçek karşılığını alabilmek. Bunda anlaşılmayan ne var ki?

Evini, toprağını, insanların özlemek, hatta dilini. Büyük bedel elbet. Hem de bir devasa bedel.

Sözkonusu iradedişlilikse, bir yandan da yaşamsal bir iradi seçimi kapsıyorsa, kuracağımız cümlelerin şiddeti hangi kalbe çarpıp geri döndüğü yeri zorlamaz? Nasıl kendisi ya da bir yakını -henüz ya da ne güzel- böyle bir sorunla karşılaşmamış bireye kulağını çekip masayı üç kez tık-

lattırmaz? Yangın yerine dönmüş topraklar, sizin ve yakınlarınızın her an ölüm tehdidiyle yüz yüze olması. Zaten pek çok insanınızı şu ya da bu şekilde yitirmiş olmanız. Zulme uğramış olmak. Başınızda bir çatının olmaması. Parasızlık. Açlık. Susuzluk. Salgın hastalıklar. Tedavi imkansızlığı, yetersizliği.

Yoksulluk ve yoksunluk.

İş bu kadarla kalmıyor elbet. Yürüdüğünüz her adımda yeni sorunlar. Ölüm. Fiziksel ve ruhsal yaralanma. Yol boyunca yaşadığınız tüm sorunlar yerini yenilerine bırakıyor. Yabancılaşma. Reddedilme. İnkâr, görmezden gelme. Öfkeyle karşılaşma. Anlaşılmama. Ve bir dilden sürülmek. Dil.

O kocaman karınlı sevgilimiz, yurdumuz olan anadilimiz.

Tüm barış ve iyi dileklerimize rağmen ve zaten çözülmeyen kocaman derdimiz, yersizlik yurtsuzluk.

Bu yıl Konak Belediyesi tarafından düzenlenen 16. İzmir Öykü Günleri'nin teması da ne iyi ki 'Dünyada ve Edebiyatta Yersizlik Yurtsuzluk'. Kendi ülkesinin dışında yaşayanlar, kendi dilinden başka bir dilde yazan veya yazmak zorunda kalanlar, metinlerinde yersizlik ve yurtsuzluğu dile dolayanlarla ilgili olacak konuşulanlar. Onur konuğundan başlayarak farklı sürprizleri de var Öykü Günleri'nin. Kaçırılması üzücü olur, değinmeden geçemedim böyle bir yazının sonunda.

Karasüt

Günler hatta on günler önce varmalıydılar karaya. Hesap öyleydi. Hâlâ suda savruluyorlar. Birkaç fırtına atlattılar... Fırr! Geçti gitti. Hiç değilse suyu, serindi. Karanlığı yırtan ışıktı geceleri. Korktular elbet, korkmuşlardır. Uçsuzda kaybolmak kimi korkutmaz, hedef dediğiniz bir kıyı zihninizde şavkiyorsa hele.

Şimdi etraf yalnızca tuz. Su ve tuz. Güneş ve tuz. Son ter damlalarına karışmış, çoktan uçup gitmiş bedenlerin tuzu. Bitmeyen deniz.

İçinde çırpınan canı onlara hiç sunmayan bu kocaman suda başlamadı yolculuk. Öncesinde kum vardı, keskin çakıllar. Tabanı ikiye bölen kayalardan yürüdüler. Cılız otlara bastılar. Dikenlere yırttılar bacaklarını. Yine de önlerine çıkan kuyunun başında soluklandılar. Yüzleri, saçları, bedenleri bulanık suyla buluştu. Çıkardılar azıkları çıkınlarından, az az çiğnediler.

Bilselerdi. Atıp o kuyuya kendilerini tek tek. Acı ama yakmayan bir suda. Üst üste ama bir arada. Bilselerdi. Sona karar vermek, hayat için olmazı göze almaktan zor. Ah!

Günleri sayamıyorlar. Uzun süren aydınlık var artık, sonra bitmek bilmez karanlık. Uyku zamanı doğramıyor. Rüyalar vatanlarının yırtıcılarından emanet. İyi ki tanıştı yok rüyaların. Son kırıntı biteli çok oldu. Kuyunun acı suyunun son damlası da. Ölüme erken ihtar çekmişti oysa. İçinde sallandıkları tirşe deryadan yudumlamak kurtarmıyor bedeni. İçi avuçlayıp, sökerek küpeşteye seriyor acımasızca. Her bir hücre damla ve zerreye muhtaç. Zihin çıkılacak kıyıya hevesi kesse, atlayıp büyük suya tek tek. Bu kez serin ıslak bir tuza. Yan yana ama ayrı ayrı. Umut elini eteğini çekmeden sonu göze almak zor lâkin. Ah!

Yarı açık da olsa, içindeki canın parlattığı gözleriyle genç kadını ne vakit seçti kazıyan açlık, çatlatan susuzluk. Memelerine bebesi için yürümeye başlamış süt ne vakit koktu tekneye. İlk kim kalkıp sarsak adımlarıyla yürüdü de yapıştı, emdi. Kaç damla kime nasip oldu kanla karışık. Parçalanmış memeler güneşten daha çok kavurdu tekneyi. Ateş harladı, tuz savruldu. Genç kadını son karanlığa usulca gömdüler... Gömm! Işın iyisi belki de kötüsü, birkaçı vardı karşı kıyıya.

Başka yerlerde, birbirlerinden uzak uzak vurdurdular kendilerini hayata.

Kalbin taşıdığına, dağlar el ele verse dayanamazmış, bildiler.

Serbest Fırka'nın İzmir mitingi dengeleri ve hesapları alt üst etti

Demokrasinin sınıfta kaldığı gün

Ulu Önder Atatürk, Avrupa'da giderek yaygınlaşan demokrasinin Türkiye'de de hayata geçirilmesini istiyordu. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan sonra yakın dostu Ali Fethi Okyar'a kurduduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası da toplumsal muhalefeti yumuşatma çabaları açısından beklenen sonucu vermedi. Serbest Fırka'nın muhteşem İzmir mitingi, Türkiye'nin henüz böyle bir oluşuma hazır olmadığını göstermesi adına ibret verici sonuçlar sergiledi.

■ Tayfur GÖÇMENOĞLU

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye'de gerek demokrasi adına, gerekse yavaş yavaş oluşmaya başlayan muhalefeti yumuşatma adına çeşitli siyasi partilerin kurulmasına öncülük etti. Bu siyasi parti kurma girişimleri aslında Cumhuriyet'in bütün devrimlerinin oluşmadığı bir döneme rastladığı için doğal olarak sağlam temeller üzerine oturtulamıyordu. Nitekim Atatürk'ün Türkiye Komünist Partisi kurma girişimi de bu sebebe dayanır. En yakın silah arkadaşlarını bu partinin kurucuları listesine alan Atatürk, aslında Bolşevik İhtilali'ni gerçekleştiren Sovyetler Birliği'yle sıcak ilişkiler kurma hedefini gözetmişti. Ancak Sosyalist Enternasyonal bu girişimi farklı algılamıştı, Türkiye Komünist

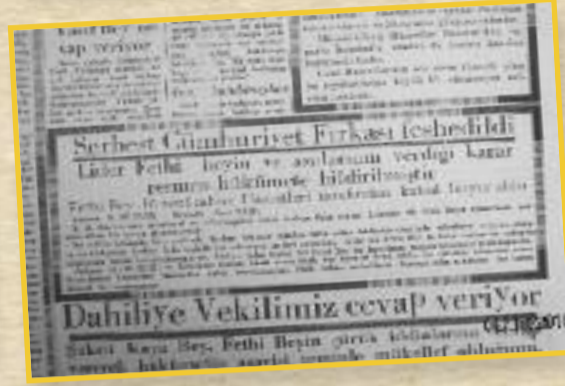
Partisi'ni bünyesine almamıştı. Atatürk demokrasinin Avrupa'da giderek yaygınlaşmasını izledikçe, Türkiye'de benzeri bir yol haritası izlemenin hiç de yanlış bir şey olmayacağına inanıyordu.

Cumhuriyet devrimleri Anadolu'nun muhafazakar ve tutucu kesiminin işine gelmiyordu, bunun sonucunda da bir muhalif oluşum

ortaya çıkıyordu. Bu kesimin sesini özgür bir şekilde ama Meclis ortamında dile getirmesi gerekiyordu, bunun için de bir siyasi parti kurulmalıydı. Ancak böyle bir niyetin temelinde, Meclis içinde İsmet Paşa'ya karşı muhalefet hareketi yatıyordu. İsmet Paşa ülkede gericilerin gemi azya aldıklarını görüyor ve bunlarla mücadele edilmesi gerektiğini vurguluyordu. Bu amaçla Takrir-i Sükûn Kanunu'nu çıkarmak istedi. Bu kanunun çıkması gericilerle mücadelede iktidarın elini güçlendirecekti. Meclis'te bir grup buna karşı çıktı. Cumhuriyet Halk Fırkası'na mensup otuz iki mebus partisinden istifa etti.

Mustafa Kemal gelişmeleri yakından ama müdahil olmadan izliyordu. Çünkü bu hareketin biraz da kendisine yönelik olduğunu biliyordu.

Amasya Tamimi ile Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal ve İsmet Paşa dışındaki tüm paşalar bir araya gelerek 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular. Kurucular listesinde Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Adnan Adıvar, Rauf Orbay, İsmail Canpolat, Feridun Fikri Düşünsel, Sabit Sağıroğlu, Hulusi Turgut, Refet Bele vardı. Ancak bu grup, Şeyh Sait İsyanı ve Atatürk suikasti gibi eylemlere alet edilince

fırka, Ali Fuat Cebesoy'un Mustafa Kemal'le görüşmesi sonucu kapandı.

Atatürk, kontrollü bir siyasi oluşumu denemek istiyordu. 1930'lu yıllara gelindiğinde zaten böyle bir beklenti de kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştı. Siyasal yanı güçlü olan silah arkadaşı, diplomat, Ali Fethi Okyar'la görüşerek konuyla ilgili bir adım atmasını istedi. Ali Fethi Okyar geçmişte yaşananlara atıfta bulunarak böyle bir siyasi oluşuma bizzat Atatürk'ün arka çıktığını vurgulayacak bir belge talep etti. O yıllarda il valileri aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası'nın da il başkanları olarak görev yaptıkları için yaşanabilecek sıkıntıyı iyi tahmin etmişti. Atatürk böyle bir güvenceyi önce sözlü olarak verdi. Ali Fethi Okyar 12 Ağustos 1930'da Cumhuriyet Serbest Fırkası'nı kurdu. Kurucular listesinde Nuri (Conker), Ahmet (Ağaoğlu), Hasan Tahsin (Uzer), Dr. Reşit Galip, Mehmet Emin (Yurdakul), Rasim (Öztekin), İbrahim Süreyya (Tolon), Nakiyettin (Yücekök), Talat (Sönmez), Ali Haydar (Yuluğ), Refik İsmail (Kakmacı), Süreyya (İlmen) ve Ali Galip (Yener) gibi isimler yer alıyordu. Serbest Cumhuriyet Fırkası bütün illerde örgütlendi. Aydın İl Başkanı da o zamanlar bir çiftlik sahibi olan otuz yaşındaki Adnan Menderes'ti.

Olaylı İzmir mitingi

Ali Fethi Bey partisini milliyetçi, laik ve cumhuriyetçi bir oluşum olarak niteliyordu. İlk büyük mitingini İzmir'de yapmaya karar verdi. Mitingin 4 Eylül 1930 günü İzmir'de, Atatürk heykelinin bulunduğu Cumhuriyet Meydanı'nda yapılması için kollar sıvandı. Ali Fethi Bey bir gün önce İzmir'e geldi. Bunu duyanlar otel etrafında toplandılar ve kendisine tezahüratta bulundular. Ancak atılan sloganlar arasında cumhuriyet aleyhinde sözler de vardı. Dönemin İzmir Valisi Kazım Dirik, kaldığı otelde Ali Fethi Okyar'ı ziyaret ederek, bir gün sonra yapılacak Serbest Cumhuriyet

Fırkası'nın mitinginde beklenmedik olaylar çıkabileceğini, bunun da cumhuriyete zarar vereceğini söyledi, mitingin iptal edilmesini istedi.

Ali Fethi Okyar, buna şiddetle karşı çıktı. Çünkü Atatürk'ten garanti almıştı. Mitingin güven içinde yapılması konusunda bir tereddüte düşmek istemediğini Vali Kazım Dirik'e bildirdi, hemen ardından Atatürk'e bir telgraf çekerek endişesini dile getirdi. O gece Atatürk ve İsmet Paşa imzalı bir genelge yayımlanarak Cumhuriyet Serbest Fırkası'nın siyasi faaliyetlerinin güven içinde yapılmasının valiliklerce temin edilmesi emredildi.

4 Eylül 1930 günü Vali Kazım Dirik olağanüstü önlemler alarak muhtemel bir taşkınlığa engel olmak istedi. Jandarma birlikleri kente sevk edildi. Giriş noktaları denetim altına alındı. Bütün bunlardan Ali Fethi Okyar da haberdar edilmişti.

Atatürk ve İsmet İnönü İzmir mitingini çok önemsemişlerdi. O sırada Yalova'da bulunan Atatürk, gelişmelerden haberdar edilmesi konusunda yardımcılarına direktif verdi. İsmet İnönü de Vali Kazım Dirik'le sıkı temas halindeydi.

O gün sabahın Cumhuriyet Meydanı tıklım tıklım dolmaya başladı. Deniz yoluyla gelenler de vardı. Meydanda en az elli bin kişinin toplandığı görülüyordu. Sık sık sloganlar atılıyor, Ali Fethi Okyar'a tezahürat yapılıyordu. Ancak cumhuriyet ve onun devrimlerine dil uzatan sloganların atıldığı da duyulmaya başlanmıştı.

Meydanı dolduranlar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Kordon'daki merkezine saldırarak binayı taşladılar. Daha miting başlamamıştı. Bunu duyan Okyar yakınındakilere, bu taşkınlıklara son verilmesi için halkı uymalarını talimatını verdi. Ancak bu işe yaramamıştı. Ali Fethi Okyar zamanından önce miting alanına gelerek bu dileğini doğrudan halka

ilettili. Kimse dinlemiyordu. Taşkınlıklar son raddeye gelmişti. Bunun üzerine jandarma taşkınlığı çıkaranlara ateş etmek zorunda kaldı. Makam arabasının içinde olup bitenleri izleyen Vali Kazım Dirik bir taraftan Ankara'yı bilgilendiriyor, bir taraftan da polise ve jandarmaya sert olmaları konusunda talimat veriyordu. Ancak kalabalığı kontrol altına almak imkansızdı. Özellikle cumhuriyet ve Atatürk aleyhtarları sloganlar yetmiyormuş gibi Cumhuriyet Halk Fırkası'na ait binaların taşlanması, içeridekilerin yuhalanması, can güvenliklerinin de tehdidi noktasına varmıştı. Bunun üzerine jandarma galeyana gelen halka ateş açmak zorunda kaldı. Kurşunlardan biri bir çocuğa isabet etmiş ve ölümüne neden olmuştu. Oğlunun cesedini kucağına alan baba Ali Fethi Okyar'ın önüne geldi ve "Bir kurban verdik. Daha da veririm. Yeter ki sen hedef göster" dedi.

Bu bardağı taşıran son damla olmuştu. Polis ve jandarma son bir gayretle mitingi dağıttı, şehirde sıkıyönetim ilan edildi. Kamu işçileri toplu olarak işi bıraktılar. Bu, Türkiye'de organize olmuş ilk grev olarak anıldı. Ali Fethi Okyar acilen Ankara'ya dönmek zorunda kaldı. Serbest Fırka yakın tarihte yapılan seçimlerde önemli oy almıştı. Ali Fethi Bey hakim olamadığı bir siyaseti yönetmek istemiyordu. 17 Kasım 1930'da fırkayı lağvetme kararını verdi. Böylelikle Serbest Fırka tarihe karışmış oldu. Atatürk partinin kapatılmasını hoş karşılamamıştı. "Biraz direnebilir, dayanabilirdiniz" dedi. Ama evdeki hesap çarşıya uymamıştı. Sonraki yıllarda bu oluşumdan başka siyasi partiler doğdu. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Demokrat Parti gibi. Her iki siyasi parti de Serbest Fırka'dan ders alarak, bünyelerine böyle aşırı unsurları sokmamaya özen gösterdiler. Ama bunu başarmak hiç de kolay değildi.

Siyasetimizin günümüze kadar olan seyri bunun örnekleriyle doludur.

MÜLTECİ

“Bu bir hükümet emridir! Bunların hepsinin öldürülmesi lazımdır.”

“Ben oruçluyum. Bu mübarek günde değil insan, bir kuş bile vurmam!”

“Siz onları vurmazsanız, ben sizi vuracağım!”

■ Mehmet ERDÜL

İzmir deniz, güneş, tarih ve bereket kentidir...

İzmir 5000 yıllık geçmişi ile uygarlıklara tanıklık etmiş tarihsel mirası ile bir kültür kentidir. İpek Yolu'nun konaklama merkezlerinin en önde gelenidir.

Tarih boyunca kervanlara ev sahipliği yapmış; ticarete, ekonomiye, kültürel yaşama, sosyal hayata lokomotiflik etmiş bir kenttir İzmir. Aynı zamanda siyasetin de, gazeteciliğin de önderliğini yapmış bir kenttir.

Türk yazın hayatına damgasını vuran yüzlerce yazar bu kentte doğmuştur.

Yaşadıkları döneme tanıklık eden gazetecilerin; gönülünü, beynini kitaplara aktaran şairlerin, öykü ve roman yazarlarının doğup serptiği kenttir İzmir. İzmir her alanda olduğu gibi yazın yaşamında da öncü olmuş. Yazılı olmayan toplumsal kurallar arasında, suskun toplum yaratma arzularına önce İzmirliiler karşı çıkmışlar.

“Dilini tut danayı gütt” demiş, güden ve güdülen bir toplum olmanın kapısını aralamışız. Susmak toplumumuzun büyük bir kesimince en yüce değer sayılmış; bireyin övülmesi gerektiğinde “Ağzı var, dili yok” buyurulmuş. Toplum konuşmaktan korkutulmuş, “Bül-bülün çektiği dili belasıdır” denilmiş, yetmeyince “Dil susmayınca baş esen olmaz” denilmiş. “İki söyle bir dinle” denilerek az konuşma öğütlenmiş. “Söz gümüşe sükût altındır” denilerek hiç konuşmamak gerektiği vurgulanmış. Bu kargaşa arasında, büyüklüğün sınırları çizilmeden “Büyüklerin yanında küçüğe söz düşmez” denilmiş, “Sus küçüğün, söz büyüğün” özdeyişinin söylenmesi zor gelmiş, zaman içinde “Su küçüğün, söz büyüğün” oluvermiş, “Kim büyük, ne kadar büyük?” sorusuna yer bırakmadan, suskun bir toplum yaratmaya çalışılmış. Susmayanlar, konuşanlar, yazarlar ve hatta düşünenler yargılanmaya başlanmış. Düşünce suçunun var olduğu nadir dünya ülkelerinden biri oluvermişiz fark edemedik. Gazeteler, dergiler kapatılmış, yazarları neredeyse ömür boyu hapis istemi ile hâkim karşısına çıkartılmışlar.

Demokrat İzmir gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü yaptığı dönemde hakkında açılan 49 basın davası ile en az 32 yıl 10 ay 3 gün, en fazla 97 yıl 9 gün hapis istemi ile yargılanan bir gazetecidir Şeref Bakışık... O, gazeteci olarak tarihe tanıklık etmiş ama tarih yazan, tarihi yaşayan İsmet Paşa'nın yanında 12 Mart gibi siyasi sislerin Ankara siyasetinin semalarını sardığı bir dönemde CHP genel sekreterliğini üstlenmiş bir siyaset adamıdır.

Demokrat İzmir gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü yaptığı dönemde hakkında açılan 49 basın davası ile en az 32 yıl 10 ay 3 gün, en fazla 97 yıl 9 gün hapis istemi ile yargılanan bir gazetecidir Şeref Bakışık... O, gazeteci olarak tarihe tanıklık etmiş ama tarih yazan, tarihi yaşayan İsmet Paşa'nın yanında 12 Mart gibi siyasi sislerin Ankara siyasetinin semalarını sardığı bir dönemde CHP genel sekreterliğini üstlenmiş bir siyaset adamıdır. O, suskun toplum yaratma çabalarına karşı çıkan şen kakkahalı sohbetleri ile tanınan bir İzmir beyefendisidir. İzinden gittiği gazeteciler de vardır, izinden giden gazeteciler de İzmir'de...

CHP İzmir İl Yöneticileri ve sağda Şeref Bakışık yargılanıyorlar.

Demokrat İzmir Gazetesi sahibi Adnan Düveci ve Yazı İşleri Müdürü Şeref Bakışık yargılanıyorlar.

Yeni Asır gazetesi muhabiri Rauf Lütfü Ak-sungur ile köşe yazarı Murat Çınar bu tür gazetecilerdendir. Onlar, bir katliam olayını yıllarca izlemişler, gazeteci olarak tarih sayfalarında yerlerini almışlardır.

Birinci Dünya Savaşı günleri yaşanıyor

Yıl 1941. Ekim'in 9'u... Sakız Adası'nın dibinde bulunan Karyot Adası'ndan on dört erkek, bir kadın; Rum, İtalyan ve Alman baskısından, Nazi zulmünden kaçıp kurtulmak isteği ile İzmir'in Çeşme kıyılarına geldiler. Kimse kayıkla mı, sandalla mı yoksa yüzerek mi geldiklerini bilmiyordu. Aç, susuz, yorgundular. Yaşları yirmiyle kırk beş arasındaydı. Kadın yirmi yaşındaydı. En gençleriydi. Ağabeyi ve babası ile birlikte mi gelmişti? Yok, yok... Kendisi gibi yirmi yaşlarında görünen, kıvrık saçlı, sarı benizli, uzun boylu gençle içli dışlıydı. Başını onun omzuna dayıyordu sıklıkla.

Taşçukuru'nda hayvan damı olan Bodur Hüseyin oğlu ile birlikte çobanlık yapardı. Boyu kısa olduğundan, "**Bodur**" lakabı ile tanınırdı. Asıl adı Hüseyin Kaya olan Çoban Bodur Hüseyin, Rumca bilirdi. Karaya çıkanların devlete bildirilmesinin de yasa gereği olduğunu bilirdi. Bunu adalardan gelen mülteciler de biliyorlardı. Bodur Hüseyin mültecileri ağılın yanına ağaçlardan yaptığı damda konuk etti. Ekmeğini, sütünü, ağılın yan tarafına ektiği domatesini, biberini onlarla paylaşmış, hatta bir oğlak kesmişti.

On beş mültecinin moralleri düzelmişti, baskısız bir hayata kavuşmanın verdiği sevinçle yüzleri gülüyordu. Bodur Hüseyin mültecilere, oğlunu Barbaros bucağına jandarmaya göndereceğini, durumu anlatmasını ve yardım isteyeceğini anlattı. Hayvanları vardı, oğluna bırakamazdı onları. Ota, çayıra götürmek gerekirdi. O nedenle oğlu gitmeliydi. Yol uzundu, on beş kişi yola çıksalar azık erzak yetmezdi, yolda birileriyle karşılaşsalar dertlerini anlatamazlardı. Hepsini ikna oldular.

Jandarma karakolu girişindeki nöbetçi tanıdı Bodur Hüseyin'in oğlunu. Devriye gezerken onlarca kez konuk etmişlerdi askerleri damlarında.

"Hayırdır Bodur'un oğlu, hastalık falan yoktur inşallah!" dedi nöbetçi er.

"Komutana bir diyesim var."

"De bana, ben söylerim."

"Yok, kendisine demem gerek. Sen anlamaz, anlatamazsın. Karışık biraz."

"Karakol komutanımız Adem Yılmaz Onbaşı az ötede, binanın sağ yanındaki meşe ağacının altında oturmaktadır. Git, ne diyeceksen de!"

Adem Yılmaz otuz yaşlarındaydı. Askerliğini tamamlamıştı. Ama yasalara dayanarak askerliğini sürdürüyordu. Karakol komutanlığına kadar yükselmişti. Hüseyin Kaya'nın oğlunun anlattıklarını Bucak Müdürü Mahmut Baştuğ'a ilettiler aynı gün. Mahmut Baştuğ dört yıl önce Ödemiş PTT havale memurluğundan bu göreve atanmıştı. Kırk altı yaşındaydı. Üç kez evlenmişti. Her karısından bir çocuğu vardı. Savaş yıllarının yarattığı kaçgöç nedeniyle Çeşme kıyılarına sığınmaya kalkanlara kol kanat germiş, onların Türkiye'de kalmalarına yardımcı bulunmuştu. Bu yüzden İzmir Valisi Fuat Tüksal'dan azar işitmiş, epeyce aşağılanmıştı. Vali bu göçmenlere sahip çıkma işini hoş karşılamadığını Çeşme Kaymakamı Raci Sözer'in yanında birkaç kez tekrarladığından Kaymakam da Bucak Müdürü Mahmut Baştuğ'u sevmez, yakınlık göstermezdi.

Mahmut Baştuğ bu düşünceler içinde Uzatmalı Jandarma Er Mehmet Kınık ile Mevlüt Acar'ı Bodur Hüseyin'in damına, Taşçukuru'na gönderdi.

Demokrat İzmir Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Şeref Bakışık savunma yapıyor.

Uzatmalı jandarmaların ikisi de yirmi yedi yaşındaydı, ikisi de askerlik hizmetleri bittiğinde teskere bırakmış, uzatmalı er olmuşlardı. Mehmet'in iki çocuğu vardı, Mevlüt'ün yoktu. Mehmet Kınık, Mevlüt Acar'dan daha kıdemliydi. Bodur Hüseyin'in hayvan damına geldiklerinde göçmenlerin hepsini tek tek sorgulamaya kalktılar. Onlar Türkçe soruyor, Bodur Hüseyin söylenenleri Rumcaya çeviriyor, verdikleri cevabı Türkçeye çeviren Bodur Hüseyin'in ağızına bakıyorlardı. Üç beş göçmeni sorguladılar, aldıkları yanıtları bile anlamıyorlardı. Sakız Adası'ndan mı yoksa yanı başındaki Karyot Adası'ndan mı geldiklerini bile anlayamamışlardı. Göçmenler hep bir ağızdan sandalla yola çıktıklarını, yolun yarısında sandallarının su alarak battığını, Çeşme Taşçukuru kıyılarına kadar yüzerek geldiklerini anlatmaya başladılar. Mehmet Kınık arkadaşı Mevlüt Acar'ı mültecilerin başında bırakıp bucağa döndü. Gördüklerini ve sorgulamada elde ettiği bilgileri önce komutanı Onbaşı Adem'e anlattı. Adem,

"Haydi, gidip müdüre anlatalım durumu" dedi. Gittiler.

"Yarın yola çıkar gider alırsın mültecileri Taşçukuru'ndan" dedi Bucak Müdürü Mahmut Baştuğ.

On beş kişiyi orman yolundan getirmekte zorlanacaklarını düşünen Baştuğ, gidecekler arasına Karakol Komutanı Adem Yılmaz ve Jandarma Er Mehmet Kınık'tan başka kır bekçileri Şerif Aktaş ile Recep Avcı'yı da ekledi. Şerif Aktaş otuzlu yaşlardaydı. Beş çocuğu vardı. Nohutalan köyünde kır bekçiliği yapıyordu. Bucak merkezine maaş almaya gelmişti. Recep Avcı ise Alanköy kır bekçisi idi, geçici görevle merkeze çağırılmıştı. Adem Yılmaz Mahmut Baştuğ'un yakınıydı. Baştuğ'un verdiği emirleri kanuna uysun uymasın tartışmaz, düşünmeden uygulardı. Ertesi sabah ezan sonrası yola çıktılar. Taşçukuru'na vardıklarında güneş tepeye ulaşmıştı. Öğlen olmak üzereydi. Bodur Hüseyin'in derme çatma damına yaklaştıklarında mülteciler koşarak sevinçle karşıladılar gelenleri. Ayaklarına kapandılar. İstavroz çıkararak dua ettiler. İltica taleplerinin kabul edildiğini sanıyorlardı. Kurtulmuşlardı. Seviniyorlardı. Yirmi yaşındaki esmer Rum güzeli; kıvrık saçlı, sarı benizli, uzun boylu Rum gencin boynuna sarılıyordu. Mahmut Baştuğ Rumca biliyordu. Nereden nasıl geldiklerini sordu. Mülteciler hep bir ağızdan söylenmeye başladılar. Ne söyledikleri anlaşılıyordu. Baştuğ susturdu hepsini. Sol iç cebinden bir zarf çıkardı. Zarftan çıkardığı kâğıt parçasını mültecilere göstererek mültecilerin geri gönderileceğini,

bunun hükümet emri olduğunu söyledi. Yanında gelenlere seslendi:

“Bağlayın bunların ellerini, ormanlık alana kaçmasınlar.”

Aralarında üç asker ve sadece üç kelepçe vardı. Geri kalan on bir kişinin ellerinin ipe bağlanması gerekiyordu ama yanlarında kelepçe getirmedikleri gibi ip de getirmemişlerdi. Bodur Hüseyin’den ip istediler.

“İp yok” dedi Bodur Hüseyin.

“Hepsi hayvanların boynunda!”

Baştup üstüne yürüdü Bodur Hüseyin’in. Bağırıp çağırdı. Hayvanlardan ipleri çözüp getirmesini istedi.

Getirilen ipler anca on kişinin ellerini bağlamaya yetmişti. Kadın mültecinin ellerini bağlayamadılar. Bucak Müdürü Mahmut Baştup tabancasını eline almıştı. Erelere ve kır bekçilerine silahlarına mermi sürmelerini emretti.

“Sakın kaçmaya kalkmayın, vururuz” diye de tembihledi.

Önde Bucak Müdürü, ardında Jandarma Komutanı Onbaşı Adem, onların ardında tek sıra on beş mülteci, en arkada da erlerle kır bekçileri Kokar Limanı’na doğru yola çıktılar. O dönemde Çeşme’ye ulaşan mültecilerin yurtdışına çıkarılma işlemleri Kokar Limanı’ndan yapılıyordu. Yolu iyi bilir düşüncesiyle Bodur Hüseyin’i de yanlarına alıp yola çıktılar. Bodur Hüseyin’in oğlunu hayvanlara sahip çıksın diye Taşçukuru’nda bıraktılar. Yirmi üç kişilik kabile çeşme başına gelince Bucak Müdürü’nün emri ile istikamet değiştirip Kıran Dağı’na doğru yürümeye başladılar.

İncirlikuyu mevkiinde mola verdiler. İncirlikuyu insanların su ihtiyacını karşılamak için açılmış bir kuyu değil, doğal bir mağaraydı. Derinliği o kadar fazlaydı ki, daha sonuna kadar giden olmamıştı. Çobanlar kış aylarında bu mağarada saklanırlardı. Su ihtiyaçlarını gidermek için dağdaki bir kaynaktan gelen suyun yönünü İncirlikuyu Mağarası’na çevirmiş, oraya çeşmeyle yalak yapmışlardı.

O yıl Ramazan ayı Eylül ayına denk gelmişti. Müslümanlar oruçluydular ama mülteciler susamışlardı. Su içebilmeleri için ellerini çözmek gerekiyordu. “Olmaz!” dedi Bucak Müdürü. “Yalaktan içsinler!”

İncirlikuyu taş çeşmesinden bilek kalınlığında buz gibi su akıyordu. Hayvanlar için yapılan yalaktan içtiler suyu mülteciler. Çeşme başına çöküp oturdular. Müdür or-

man içine doğru yürüyüp on, on beş adım ileride meşe ağaçları ardına çağırdı komutanı. Bir süre aralarında konuştuktan sonra erleri ve bekçileri de çağırdılar.

Müdür cebinden sakladığı bir zarftan çıkardığı daktilo ile yazılmış bir kâğıdı göstererek, “Bu bir hükümet emridir. Bunların hepsinin öldürülmesi lazımdır” diyordu. Jandarma Eri Mehmet Kınık, “Ben oruçluyum. Bu mübarek günde değil insan, bir kuş bile vurmam!” diyerek itiraz etti. Diğer jandarma erleri ile kır bekçileri de kimseyi öldürmek istemediklerini söylediler. Bodur Hüseyin çobandı, silahı bile yoktu. Bucak Müdürü emrin dinlenmemesi karşısında kızmış köpürmüş, silahını çekmiş, taban-

casıyla karşındakilerin göğüslerini dörterek, “Siz onları vurmazsanız, ben sizi vuracağım” diyordu.

Uzatmalı Jandarma Er Mehmet Kınık, göğsüne dayanan tabancadan kurtulmak için bir adım öne fırlayarak Bucak Müdürü’nü yan tarafa itti. Silahını çeşme başındaki yalığa dayadı, hızlı adımlarla ormanın içine doğru yürüdü. Mehmet Kınık yüz yirmi adım kadar uzaklaşmıştı ki, bir el silah sesi duydu. Ardından bir daha, bir daha. Silah seslerini saymaya başladı. “Hepsini öldürecekler. Geri dönüp engel olmalıyım” diye geçirdi içinden. Geri döndü, genç kız hariç on dört mülteci vurulmuştu. Bucak Müdürü delil kalmasın diye mültecilerin bileklerin-

Türkiye Gazeteciler Sendikası Başkanı Şeref Bakışık.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Başkanı Şeref Bakşık.

den kelepçelerin çıkartılmasını istedi. Bodur Hasan, duyulur duyulmaz bir sesle sordu Bucak Müdürü'ne, "Benim hayvanların ipleri ne olacak?" dedi.

"Bana ne senin iplerinden?" dedi Müdür.

Bodur Hasan ormana kaçarken Mehmet Kınık'ın çeşme yalağına dayadığı silahı gördü, gitti silahı aldı. Akli sıra iplerini geri alacaktı. O sırada kelepçeleri sökmeye çalışan jandarmalardan biri, genç kızın yakınlık gösterdiği Rum gencin ölmediğini fark etti. Bodur Hasan hemen elindeki silahı ateşledi, genci öldürdü. Kız çılgınlar gibi saldırdı Bodur Hasan'a. Saçlarını, sakallarını yolmaya çalışıyordu. Mehmet Kınık kızı kurtarmak amacıyla tuttu. Bucak Müdürü Mahmut Baştup,

"Al bunu götür orman içine başında bekle geleceğim ben" dedi. Bir süre sonra geldi,

"Sen dön geriye ben bunu sorgulayacağım. Adem Yılmaz'a söyle, ölenlerin iplerini çözüp Bodur Hasan'a versin, işi bittiğinde gelsin buraya" dedi.

Bir süre sonra Adem Yılmaz verilen emri yerine getirip, Baştup'un yanına gitti. Kıza sırayla tecavüz edip öldürdüler. Çeşme başına gelip herkesin bu işe bulaştığını, bu işle ilgili konuşan olursa suçun, sesini çıkarmanın üzerine atılacağını söylediler. Mültecilerin cesetleri üzerinde ne var ne yok topladılar. Cesetleri İncirlikuyu'nun derinliklerine attılar. Akşam olmak üzereydi, toparlanıp Barbaros'a doğru yola çıktılar.

Çeşme'nin tüm limanlarında, balıkçılar, Karyot Adası'ndan birkaç mültecinin sandalla Türkiye'ye gelirken sandallarının battığını, sandaldakilerin sonunun ne oldu-

ğunu bilmediklerini konuşuyorlardı. Çeşme Jandarma Karakol Komutanı Uzatmalı Onbaşı İsmail, balıkçılarla birlikte sahilde arama yapıyordu. Baştup, Adem Yılmaz'ı çağırarak orta yerde delil kalmamasını, yanına bir teneke gazyağı alarak olay mahalline gitmesini, mültecilerin cesetlerini yakıp ortadan kaldırması gerektiğini söyledi. Yılmaz, jandarma ve kır bekçileriyle birlikte İncirlikuyu mağarasına geldi. Mağarada cesetleri yaktılar. On beş cesedi yakmaya bir teneke gazyağı yetmemişti. Ormanlık alana doğru giden tarafta, çeşme başından görünmeyecek bir uzaklıkta açacakları çukura cesetleri gömmeye karar verdiler. Gömdükten sonra üstlerini çalı çırpıyla, yaprakla örttüler. Ayak izlerini çalılarla sildiler.

Çeşme Jandarma Komutanı İsmail'in aramaları bir sonuç vermedi. Konu kapanmıştı.

Mültecilerin öldürülmesine isteyerek ya da istemeyerek ortak olanlar, yaptıklarının hükümetin emri olduğu düşüncesindediler ve susuyorlardı. Askerler terhis olmuş, Mahmut Baştup da Ödemiş'e tayinini istemişti. İki yıl sonra, 1943 yılının Mart ayında, tarih sayfalarında adına yer veril-

Hayrullah Güral

Türkmen Parlak

meyen bu olaya karışanlardan biri vicdan azabı çekerek Çeşme Jandarma Komutanlığı'na ihbarda bulundu. Dava dosyası yeniden açıldı. 29 Mart 1944 tarihinde duruşmalara başlandı. İzmir Adliyesi'nin önü çok kalabalıktı. Yargılananları linç etmek istiyorlardı. Mahkeme Reisi Ekmel Kavur, aza Abddurrahman Bir, Kadri Karafakioğlu, Savcı Ferruh Adalı ile Şahap Gürsel'den oluşan İzmir Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılananların isimleri şöyleydi: Mahmut Baştup, Adem Yılmaz, Mehmet Kınık, Mevlüt Acar, Mustafa Öztaş, Şerif Aktaş, Recep Avcı ve Hüseyin Kaya. Mahmut Baştup ile Adem Yılmaz idam cezasına çarptırıldılar. Mehmet Kınık'ın dışındakiler ölüm cezasına çarptırıldılar. Ancak hafifletici nedenlerle otuzar yıl hapis cezası ile cezalandırıldılar. Mehmet Kınık beraat etti. Bucak Müdürü ile Jandarma Komutanının idam cezaları 2 Temmuz 1945 Pazartesi günü sabaha karşı Konak Meydanı'nda infaz edildi.

Yeni Asır gazetesi çalışanı Rauf Lütfü Aksungur, olayın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan gazeteci olarak tarih sayfalarında yerini aldı. 2 Nisan 1944 günü Yeni Asır köşe yazarlarından Murat Çınar "Lanet" başlıklı yazısında şöyle diyordu: "Türk milletinin, dünyaya geldiği günden beri sadık kaldığı ve daima insanlık icabı olarak kabul ettiği bir ahlak düsturu vardır. 'Aman' diyene kılıç çekilmez, mültecinin kanına girilmez. Bunlara lanet."

'Yeni Asır'ın İzmir Yılları' adlı çalışmasında bu mülteci katliamı davasına da yer veren Türkmen Parlak, tarihe tanıklık edenlere ışık tutmuş ve İzmir'deki mülteci katliamını ve sonuçlarını gelecek nesillere aktaran gazeteci kimliği ile unutulmayanlar arasında yer almıştır. Tıpkı Demokrat İzmir Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Şeref Bakşık gibi...

Yazılı olmayan toplumsal kurallar arasında yer alan suskun toplum yaratma baskısına önce İzmirli, İzmirli gazeteciler karşı çıkmışlardır. Yaşadığı dönemin tanığı ve kimsesizlerin dert ortağı, dostu, yakını gazetecilerin kentidir İzmir.

Kaynakça

Er, Tayfun, "Çeşme EşkİYaları" Takvim, 10 Ağustos 2014.

Parlak, Türkmen, "Yeni Asır'ın İzmir Yılları: 1924-1954", Cilt 2, 1990.

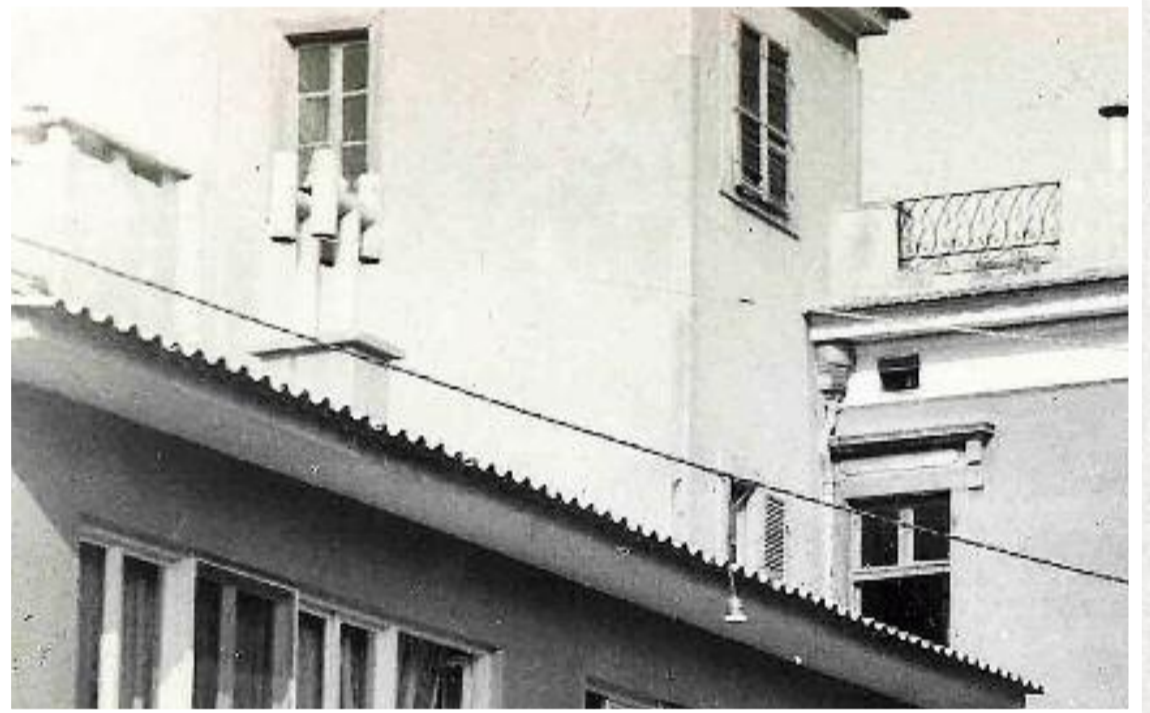
Erdül, Mehmet, "Sağır Soba", Yayın B, İstanbul, 2010.

Bakşık, Şeref, "CHP ile Bir Ömür", Cumhuriyet Kitapları, 2009.

Tarihi bir İzmir evinin kurtuluş öyküsü

“İki bin beş yüz yıl kadar önce Kadifekale eteklerinde yeni kurulan kentte yaşayan İzmirliler ticaret alanında çok ilerlemiş, zenginleştikleri dönemlerde birçok sosyal, dini ve ticari yapılarla köşkler inşa etmişlerdi.

Günümüzde Alsancak olarak adlandırılan Punta bölgesi de buna paralel olarak gelişmiş ve ticaret bölgesi çevresinde konutlar çoğalmıştı. Bölgedeki yapıların bazıları 1922 İzmir Yangını’ndan kurtulmuş, kullanılıp yaşatılarak günümüze kadar gelebilmişlerdir.”

■ Mihriban YANIK

Konak tarafından Alsancak Garı'na giderken, St. John Anglikan Kilisesi'ni geçtikten sonra solda, iki katlı tarihi bir yapı görürsünüz. Üzerinde MÜZİKSEV tabelası asılıdır. Atatürk Caddesi'nden başlayıp, arkadaki 1458 Sokak'a kadar uzanan bir bahçesi olan bu iki katlı ve balkonlu yapı, eski bir Alsancak evidir. Bahçe kapısından içeriye girdiğinizde, tipik Levanten konut mimarisi özelliklerini taşıdığını görürsünüz. Şömineli odaları, çatı aydınlatma kuleleri ve bahçe-sindeki müştemilatları ile çevresine gururla bakan şirin ve gizemli bu 'eski İzmir evi', ilk sahiplerinden çoktan ayrılmış olmanın yalnızlığını yansıtıyor gibidir.

İŞKUR'dan MÜZİKSEV'e

Tarihi yapı konut işlevinin sona ermesiyle, önce Türkiye İş Kurumu Bölge Hizmet Binası, sonra Engelli Hizmet Birimi olarak kullanılmış, ardından boşaltılmıştır. Kullanılmadığı yıllarda bakımsız kaldığı için yapıda çeşitli tahribatlar oluşmuştur. İki binli yılların başında onararak kullanılmak üzere İŞKUR tarafından İzmir Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı (İKSEV)'na tahsis edilmiş, ancak anlaşma süresi dolmak üzere olduğu halde onarıma başlanamaması nedeni ile Konak Belediyesi'nden destek istenmiştir. Yoldan geçerken görüp merak edenler internet sitesine girdiklerinde, MÜZİKSEV hakkındaki açıklamaları okuyarak yapı ile ilgili bilgi de edinebilirler diye düşündüm. Yapıyı tanıyan biri olarak, acaba şu anda hangi işlevler için kullanılıyor diye merak edip incelediğimde aşağıdaki yazılarla karşılaştım.

"İzmir Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı (İKSEV), 26 yıllık birikimini kent halkıyla paylaşmak ve kendisini var eden İzmirliyle kalıcı bir armağan sunmak amacıyla hazırladığı MÜZİKSEV projesini, İzmir Kalkınma Ajansı'nın (İZKA) finansal desteği ile hayata geçirmiştir.

MÜZİKSEV'in misyonu

- Koleksiyonunda bulunan bütün varlıkları korumak, bakımını yapmak, eğitim-öğretim, eğlence ve haz kültürü aracı olarak kamuya sunmak,
- Kendi alanı içinde yapılan bilimsel araştırmalar için önemli bir merkez olmak,
- Sahip olduğu teknoloji sayesinde genç nesiller için de bir ilgi odağı haline gelmek ve böylece tarih ile gelecek arasında köprü olmak,
- Kentin önemli kültür kurumlarından biri olmak ve bunun için başka kültür kurumlarıyla ilişkileri geliştirmek,
- İzmir'in yeniden kültür sanat ve turizm kenti olarak anılması için kültür turizmüne önemli katkılar sağlayan bir merkez görevi üstlenmek olacaktır."

Devamında da, yapacakları eğitimler ve müzik kültürüne verilecek katkılar ve diğer

çalışmalar sıralanıyor. Bu sayfanın sonunda dikkatimi çeken şey ise şu cümle oldu:

"MÜZİKSEV bu amaçlarına yürürken, kentin tarihi dokusunun korunmasını da misyonu arasına katmış, İzmir'in görkemli kent kültürü geçmişinin simgelerinden biri olan bir 'Alsancak Evi'ni 2011 yılında önemli bir kültür kurumu olarak yaşama döndürmüştür."

Bu cümleyi okuyan herkes doğal olarak restorasyonun İKSEV tarafından yapıldığını düşünecekti. Çünkü açıklamada Alsancak Evi diye bahsedilen tarihi yapının projelerini tamamlayarak restorasyon uygulamasını ve bahçe düzenlemesini yapan Konak Belediyesi'nin önemli katkılarından hiçbir yerde bahsedilmiyordu. Oysa yapı bugün kullanılabiliriyorsa, Konak Belediyesi'nin o dönemdeki başkanıyla, bu konuda yoğun emek ve çaba sarf eden teknik ekibinin sayesinde. Durum böyle olunca, emeğe saygı duyulması, restorasyona emek verenlerin bilinmesi ve unutulmaması için, yapının kurtarılması sırasında yaşananları yazmaya karar verdim.

Mülkiyeti İŞKUR'da

Biraz eski günlere dönerek o tarihlerde yaşananlara değinmek istiyorum. AR-GE Müdürü olarak görev yaptığım sırada başkanlıktan incelemem için bir dosya geldi. Dosyada İKSEV'e ait bir dilekçe ve tarihi bir yapı ile ilgili bazı evrak ve fotoğraflar vardı. Dilekçede yapının acilen onarılması isteniyordu. Belediyemizin bu onarımı yapabilmesi için gerekli şartların olup olmadığını anlamak amacıyla dosyadaki evrakları inceledim. Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan vakıfla ilgili bilgileri sorguladım, 'kamu yararlı vakıf' olduğunu görünce, dosyasına koymak üzere gerekli diğer belgeleri istedim. Ayrıca yapının tapu veya tahsis belgelerini de görmek gerekiyordu. Tapu belgesi geldiğinde şaşırardım, çünkü yapının mülkiyeti İKSEV'e değil İŞKUR'a aitti, belli bir süre

içinde restore edilerek vakıf amaçları doğrultusunda kamu yararına kullanılması şartıyla İKSEV'e tahsis edilmişti. Buraya kadar sorun yoktu. Bir kamu kuruluşuna ait tarihi binayı kurtarmak ve kamu yararlı bir vakfın kullanımı için binayı restore etmek de yasal olarak mümkündü. Ancak tek sorun, tahsis süresinin sona ermek üzere olması nedeniyle zamanın dar olmasıydı. Yapı İKSEV'e tahsisinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen restore edilememişti. İKSEV'den gelen yetkililer ellerinde sadece mimari restorasyon projelerinin olduğunu söylüyorlardı. Bu kadar kısa süre içinde bu projelerin revizesi, tüm mühendislik projelerinin tamamlanması, kurul onaylarının alınması ve restorasyon uygulamasının yapılması zamanla yarışmak demekti.

Binayı kurtaralım

Dosyayı iyice inceledikten sonra durumu detayları ile başkanlığa bildirdim. Tarihi yapının daha fazla yıpranmasına ve yıkılmasına gönüllü razı olmayan dönemin başkanı Muzaffer Tunçağ, katkı payı kullanabileceğimizi de düşünerek, bana ve Fen

İşleri Müdürü'ne, "Yetiştirebilirsek yapalım, tarihi binayı kurtaralım" dedi. Böylece hazırlıklar başladı. Önce Konak Belediyesi ile İKSEV arasında bir protokol hazırlandı. Protokole göre, Konak Belediyesi, Kültür Sanat Evi ve Müzik Kütüphanesi olarak işlev verileceği belirtilen yapının tüm uygulama projelerini tamamlayacak, sonra Valilik Katkı Payı ödeneğinden yararlanarak tarihi yapıyı restore edecekti. Protokolde ayrıca restorasyon sonrasında yapının her yıl dönem başında iki tarafın karşılıklı anlaşması ile yapılacak program doğrultusunda belediye etkinliklerinde kullanılması şartı da getirilmişti.

Protokolün imzalanmasından sonra zamanla yarış başladı. Fen İşleri Müdürlüğü teknik elemanları ile acil durum değerlendirme toplantısı yaptık. Elimde bulunan dosyadaki evrakları göstererek yapabileceklerimiz konusunda düşüncelerimi aktardım. Onlar da tarihi yapının kurtarılması konusunda heyecan duyarak bu projenin ihale hazırlıklarına başladılar. Zaman dardı ve çok hızlı hareket etmek gerekiyordu. Evraklar elden ele, havada uçtu. Fen İşleri dosyaları hazırladı. Mühendislik proje hesap ve çizimleri kısa zamanında tamamlandı. Ayrıca mimari projeler de son durum rölövesi ve mühendislik projeleri doğrultusunda revize edilerek Koruma Kurulu onayları alındı.

Kamusal hizmete açılacaktı ama...

Projelerin tamamlanmasının ardından, sıra restorasyon işine geldi. Fen İşleri Müdürlüğü teknik elemanları tarafından restorasyon uygulama ihale işlemleri yürütüldü. Onarım sırasında çok sık toplantılar yapıldığını ve yoğun bir çalışma yürütüldüğünü biliyorum. Yapının onarım bedelinin tamamı tarihi kamusal binaların restorasyonunu sağlamak üzere emlak alım satımları ve vergilerinden alınan katkı paylarının valiliklere aktarılması ile oluşan, 'Katkı Payı Fonu'ndan karşılandı. Restorasyonu tamamlanan yapı, Fen İşleri Müdürlüğü teknik heyeti tarafından İKSEV yetkililerine teslim edildi. Valinin, belediye başkanlarının ve İKSEV yetkililerinin de katıldığı bir açılış yapıldı. Açılıştan sonra İKSEV, konferans salonu bölümünde kalan sahne ve bina içi tefrişlerini tamamladı.

Tarihi yapı bundan sonraki yaklaşık dört yıl içinde herhangi bir kamusal hizmete açılmadı. Bizler nedenini merak edip araştırınca, müzik kütüphanesi kurulması için malzeme biriktirildiğini, Kültür Bakanlığı'ndan bu konuda bazı yardımlar alındığını öğrendik. İZKA fonları ile bazı projeler yürütüldüğünü sosyal medyada gördük. Bina açılışından bugüne dek protokolde olmasına rağmen Belediye ile ortak kullanıldığını görmedim. Oysa yapının küçük bir toplantı

salonu, güzel bir bahçesi ve bahçede ana yapıdan bağımsız çok ferah derslikleri vardır. Bana göre, en azından bu dersliklerde eğitimler, etkinlikler ve sergiler yapılabilirdi, hala da yapılabilir.

Aslında, yapının hayata döndürülmesi 2007 yılında olmuştur. 2011 tarihi binanın yaşama döndürülme tarihi değil, İZKA fonları ile yapılan iç düzenleme ve tefriş çalışmalarının tarihi olabilir. Bence sitedeki o bölümde şuna benzer cümleler de yer almalıydı; "Mülkiyeti İŞKUR'a ait olan, Alsancak Atatürk Caddesi üzerindeki tarihi ev, onarılmak şartı ile Kültür Sanat Evi-Müzik Kütüphanesi olarak kullanılmak ve gelecek kuşaklara aktarılmak üzere vakfımıza tahsis edilmiş olup, vergilerinizden alınan katkı payları ile oluşturulan fon kullanılarak 2007 yılında Konak Belediyesi tarafından restore edilmiştir." Daha sonra da sırası ile Kültür Bakanlığı'nın ve İZKA'nın katkılarından bahsedilse ve sonunda "Katkısı olanlara ve emeği geçenlere teşekkür ederiz" denilebilseydi çok daha şık olmaz mıydı? Böylece hem emeğe saygı gösterilmiş hem de bilgiler gelecek kuşaklara doğru aktarılmış olurdu.

Bilgi ve emeğin değerli olduğu; hak, hukuk, liyakat ve adaletin insan onuruna yakışır şekilde kullanıldığı bir toplumda saygı ve güven içinde yaşamak dileği ile...

Forasteros Sinagogu

İzmir sinagoglarını ziyaret eden tarihseverler aynı avluya bakan Sinyora Giveret, Hevra, Algaze sinagoglarının gizlediği; dışarıdan bakıldığı zaman görünmeyen Forasteros Sinagogu'nun farkına varamıyorlar. Dünyada ikinci örneği olmayan, aynı avluya bakan dört ayrı sinagog ilgi bekliyor.

Orhan BEŞİKÇİ

Fotoğraf: Yusuf TUVİ

İstanbul Mimarlar Odası Başkanlığı da yapmış olan Cumhuriyet Gazetesi yazarı Oktay Ekinci, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina'nın danışmanıydı. Aynı tarihlerde kendisine Emir Sultan Haziresi, Kumrulu Mescit, Aya Vukla (Agios Voukolos) Kilisesi gibi bölgede bulunan kültür varlıklarının tanıtımında eşlik etmiş, 2010'da 'Basmene ve Çevresi Tarih, Kültür, Sanat ve Arkeoloji Günleri'ne konuşmacı olarak davet etmişim. Kemeraltı Çarşısı gezisi sırasında Şalom Sinagogu önünden geçerken tesadüfen kapısının açık olduğunu görünce görevliden izin alıp sinagogu birlikte ziyaret etmiştik. Şalom Sinagogu'nun avizeleri yanıyor, her yer ışıltılı; kalyona benzeyen ahşap Teva'ya yelken takılsa, deryada yüzecek gibi. Sedirlerin üzerinde, renkli kumaştan yapılmış motifli yastıklar, tavandaki kalemişi, yerdeki halılar, ehal

(Tevrat rulolarının saklandığı dolap) önünde bulunan işlemeli kadife perde (parohet). Sinagoglarda ayrı bölümde otursalar da becerikli Yahudi kadınlarının ruhani havaya katkıları her haliyle ortada. İzmir sinagoglarını Anadolu konağının misafir odasına benzetenlerden farklı düşünmüyorum; bir an ev sahibinin içeriye girip size gümüş tepsi üzerindeki fincanlardan kahve veya kristal kasede lokum ikram edeceği hissine

kapılabılırsınız. Gösterişten uzak, sade görümlü ibadethanenin mistik havasını zenginleştiren ayrıntı ve objelere Oktay Ekinci ilgisiz kalmadı. Oradan çıkıp çökmüş vaziyette, onarım bekleyen Forasteros, Etz Hayim, Hevra, Portekiz, Bet Hillel sinagoglarının önünden geçtik. Çevreden, "Sinagogları yaşatacak cemaat kalmadı, bakımlarının yapılması için, sanat galerisi, kütüphane, lokanta yapılsın, kiraya verilsin"

diyener çıktı. Önerilere Mimar Oktay Ekinci kısa ve net olarak, "Sinagoglara farklı işlevler yüklemek doğru değil, her biri zaten bir müze" şeklinde karşılık verdi. Aynı öneriyi Agios Voukolos Kilisesi için de yapmıştı. Görenlerin mücevhere benzettiği İzmir sinagogları, Ekinci'ye göre diğer müzelerde olduğu gibi özel projelerle korunmalıydı. Dünyanın belki de hiçbir yerinde bu kadar sıklıkla inşa edilmiş ve farklı öyküleri olan sinagogları kaderine terk edilmiş durumda göremezsiniz. İzmir sinagoglarını ziyaret eden tarihseverler aynı avluya bakan Sinyora Giveret, Hevra, Algaze sinagoglarının gizlediği; dışarıdan bakıldığı zaman görünmeyen Forasteros Sinagogu'nun farkına varamıyorlar. Dünyada ikinci örneği olmayan, aynı avluya bakan dört ayrı sinagog ilgi bekliyor. Gözlerden ırak olduğu için hakkında yazılıp çizilmeyen Forasteros Sinagogu üzerine bildiklerimizi yazalım.

Forastero İspanyolca yabancı demektir, yerli Yahudilerin gittiği sinagoglar dışında, dışarıdan gelenler için yapılmış sinagog diyebiliriz. İzmir'e dışarıdan gelen Yahudilerin ibadet etmesi için düşünülmüş bu sinagog için değerli büyüğüm Eczacı Selim Amado kendi ailesinden örnek vererek anlatmıştı. Amado ailesi Fransa'da Bayonne kasabasında 17. yüzyılda İzmir'e gelip Pınarbaşı'na yerleşmiş, aralarından Rav David Amado gibi Yeşiva'nın (din okulu) başkanı olmuş ünlü isimler var. Dedesi ve babası gençliklerinde Forasteros Sinagogu'na gelip dua ederlermiş. Pınarbaşı'ndan İzmir'e yerleştikleri zaman seçtikleri veya kabul edildikleri sinagog Forasteros Sinagogu olmuş. Demek ki o yıllarda Pınarbaşı gibi yakın yerlerden İzmir'e gelen Yahudiler yabancı statüsüne tabi tutulup ibadetlerini Forasteros Sinagogu'nda yapmışlar...

Sevgili Selim Amado 1940-1950 yıllarında sinagogun alt katında bir odada her gün on haham veya dindarın toplandığını, halkın mevlit gibi dini ihtiyaçlarında yardımcı olan 'Asara Batlanim' (toplumun huzur ve iyiliği için dua eden on kişi) adlı grubu, dokuz yaşında tifodan ölen ağabeyinin mevlidinin burada yapıldığını, orada bir de Geniza'nın bulunduğunu hatırlıyor. Sinagoglarda, mezarlıklarda ve depolarda eskimiş aşınmış İbranice yazılı metinlerin dini törenle gömülmeden önce saklandığı yere 'Geniza' deniliyor. Yahudiler eski yırtık din kitaplarını Geniza'ya getirir, yılda bir kez dini törenle toprağa gömerlermiş. Zaman içerisinde Forasteros Sinagogu yıkıldı; gün geldi avlusu kurbanlık tavuk satan dükkanın deposu oldu. İzmir Yahudilerinin tarihçesi bir hayli eskiye gider ve yazmakla bitmez...

İzmir'de göçmenlere yuva olan Kortejolar ve Yahudihaneler

20. yüzyılın başlarında, Karataş Kız Lisesi karşısında yer alan Kortejo'nun denizden görünüşü.

Dr. Siren Bora

Tarih boyunca göç ettiği ülkelerde bazen yasal engeller bazen hoşgörü bazen de zulüm ile karşı karşıya kalan Yahudi Diasporası, kimi zaman geçici kimi zaman ise kalıcı olmak şartıyla kabul edilen varlığının güvenilirliğini pek çok kez kanıtlamak zorunluluğunda bırakıldı. Her ülkede yerel kültüre özgü unsurları bünyesine katıp özümseyen diaspora, aynı zamanda bu kültürlerle harmanlanmış Yahudi toplulukları oluşturdu. Yeni oluşumlar, Yahudi din alimlerini yeni bir endişeye doğru yöneltti; ortak Yahudi kimliğinin kaybedilmesi tehlikesi. Böylece, aile ve nesep ilişkisini öne çıkarmakla başlayıp yüz yıllarca süren yapılanma çalışmalarıyla devam edecek olan bir dizi önlemler silsilesi alınmaya başlandı. Yahudi sosyal kurumlarının kurulması; dilin, dini değerlerin korunması; sosyal normlar; vatan anlatıları ve Yahudi Diasporası'nın yaşadıkları kentlerdeki diğer topluluklarla asgari temas bazında izole edilmesi gibi. Ana hedef Yahudi halkının dini ve etnik topluluk olarak devamını sağlamaktı. Yüz yıllardır birbirleri ile kesintisiz ve karşılıklı etkileşim ile seyreden Yahudilik ve Yahudi tarihi, din ile etnik kimliğin iç içe geçerek oluşturduğu pek çok objeyi, kurumu ve mimari yapıyı bünyesinde barındırıyordu: Sinagoglar, okullar, arınma havuzları (mikveler), kaşer gıda satan dükkanlar, kasaplar, yahudihaneler ve kortejolar.

Öte yandan diasporanın yaşadığı pek çok ülkede, devletlerin tabiyetindeki topluluklara yönelik tutumu ve onlardan talep ettiği yaptırımlar, kentlerin topografik yapısına da yansımaktaydı. Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisindeki kentlere bir göz atalım. Kentler, sınırları içerisinde yaşayan toplulukların dini ve etnik kimliklerine göre şekillenmiş olan mahallelere ayrılmıştı. Osmanlı Yahudi Cemaati de, Osmanlı yönetiminin talepleri doğrultusunda yaşadığı kentlerde adeta görünmez bir çerçeve içerisine alınmış olan mahallelerine yerleşmişti. İzmir kent mimarisinin ve İzmir Yahudilerinin tarihi mirasının ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilebilecek olan İzmir yahudihanelerinin ve kortejolarının mucitleri Yahudiler, sahipleri ise Yahudi mahalleleri olduğuna göre; yahudihanelerin ve kortejoların inşa edildiği alanların yani Yahudi mahallelerinin tarihçesi hakkında kısaca bilgi vermem yararlı olacaktır.

İzmir Yahudi Mahallesi

İzmir, 17. yüzyılın başlarında beş yerleşim alanına ayrıldı. Bu beş alan, çağdaş anlamda yerel yönetimlerle ilgili en küçük yönetim birimini değil; sadece birbiri ile dayanışma içinde olan bireylerden oluşan dinsel cemaatlerin ayrı ayrı ve kendilerine ait ibadethaneleri çevresinde oluşturdukları yerleşim alanlarını ifade etmekteydi. Nitekim, kentte mahalle teşkilatı oluşturuluncaya kadar, seçilecek yerleşim alanı adlarında genellikle ibadethaneler esas alınacaktı. İzmir'in 17-18. yüzyıllar arasındaki demografik yapısı ve topografik haritası, tarihçiler ve gezginler

Rusya göçmeni Yahudiler Liverpool Limanı'nda/1882

tarafından şöyle betimlenir: Avrupa uluslarının konsoloslukları ve Levantenler kentin batısında deniz ile Ermeni Mahallesi arasında kalan lüks ve gelişmiş Frenk Mahallesi'nde; Rumlar bugünkü Basmane Garı'ndan denize dik olarak çizilecek bir doğrunun kuzeyinde; Türkler güneyde, Kadifekale etekleri ve Eşrefpaşa'ya kadar uzanan alanda; Yahudiler ise Türk Mahallesi ile Ermeni Mahallesi arasında kalan alanda yaşıyordu. Betimlemede dikkati çeken başlıca ayrıntı şuydu: Hemen hemen bütün Osmanlı kentlerinde olduğu gibi İzmir'de de bir yanda Yahudi ve Müslüman Türk mahalleleri öte yanda Frenk ve Rum mahalleleri yan yanaydı.

İzmir'deki Yahudi mahallelerine ilişkin elimde bulunan en eski bilgilerden biri Evliya Çelebi'ye ait. Evliya Çelebi, kimliği saptanamayan İsmail Paşa tarafından yapılan bir sayıma dayandırarak, İzmir'de Hicri 1068 (Miladi 1657-1658) tarihinde Pagos Dağ'ının (Kadifekale'nin) eteklerinde iki bin kadar ev bulunduğunu ve bu kesimde 10 Müslüman, 2 Er-

Kortejo (Cortijo), İspanyolcadır ve çiftlik evi anlamına gelir. Kortejoların kökeni ise Roma Dönemi'nin avlulu villalarını işaret eden cohors, Pers Dönemi'nde Anadolu'yu boydan boya kateden ticaret yolu (Kral Yolu) üzerinde inşa edilen kervansaraylar ya da Bizans Dönemi'nde Yahudilerin tecriti sırasında zorunlu olarak yapılan yüksek duvarlarla çevrili konutlardır. Kortejolar ve yahudihaneler, bir yandan Yahudi kimliğini kaybetme endişesinin ve Yahudi halkının dini etnik topluluk olarak devamını sağlama arzusunun, öte yandan göçe ve göçmenlere aşına olan Yahudi Diasporası'na ait pratik düşünce yapısının sosyolojik ve mimari alanlardaki yansımalarıdır.

meni, 1 Çingene, 10 Frenk ve Yahudi mahallesinin bulunduğunu yazar. 18. yüzyılın ikinci yarısında ise İzmir İç Limanı'nın doldurulması, Anafartalar Caddesi'nin Başdurak'tan Hisar Camisi'ne kadar ana yol haline gelmesi ve iş merkezlerinin kuzeye doğru kayması nedeniyle Yahudi mahallelerinin bir bölümü güneye, bir bölümü ise doğuya doğru sarktı. 19. yüzyılda, özellikle sinagogların çevresinde şekillenen Yahudi mahallelerinin bulunduğu alan, İkiçeşmelik Caddesi'nin (bugünkü adıyla Gazi Osman Paşa Bulvarı) Anafartalar Caddesi ile kesiştiği yerden itibaren (Mezarlıkbaşı); bir yandan Agora, Tilkilik ve Basmane yönüne, öte yandan da Havra Sokağı ile Kestelli Caddesi arasında kalan yerleşim alanına kadar uzandı. İkiçeşmelik Caddesi'nin her iki yanında yer alan Yahudi mahallelerinin tümüne Juderia adı verilmekteydi. Ayrıca Yahudi mahallelerinin her biri, Yahudilere özgü, İbranice ya da Judeo İspanyol (Ladino) kökenli adlara sahipti. Elimdeki verilerin ışığında İzmir Yahudi mahallelerinin Osmanlı Dönemi'ndeki tarihsel evrimini saptamaya çalıştım. Önce İzmir'de inşa edilmiş olan en eski sinagoglardan birinin yerini saptadım. Bu yer, Tsontsino Mahallesi. Öte yandan Sabetay Tsevi'nin doğum tarihini dikkate aldım. Tsevi 07.07.1626 tarihinde İzmir'de doğduğuna göre, ailesi Mora'dan İzmir'e, doğum tarihinden önce, 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başları arasındaki zaman aralığında göç etmiş olmalı. Sabetay Tsevi'nin evi, Bene İsrail (İstiklal) ile Tsontsino (Sakarya) mahalleleri arasındaki alanda yer alıyor. 18. yüzyılın ortalarına kadar iç liman dolmadığı (ya da doldurulmadığı) için, 17. yüzyılda ve 18. yüzyılın ilk yarısında, Havra Sokağı'nın iç limanla ve denizle doğ-

rudan ilişkisinin olduğu, hatta dik olarak iç limana doğru uzanıp denizde son bulunduğu görüşümdedir. İzmirli Yahudilerin 18. yüzyılın sonlarına kadar ticari aracı olarak İzmir ticaretinde etkin bir rol oynadığı dikkate alındığı zaman, yaptığım saptama, akla yakın bir fikir gibi görünmekte. Bugün Havra Sokağı, Hahambaşı (Güzelyurt) Mahallesi'nde yer almakta. 18. yüzyılda, kentlin ticari aktivitesinin içerisinde oynadıkları aktif rol sayesinde çoğunlukla sosyal ve ekonomik problemlerden arınmış bir yaşam süren bazı Yahudi ailelerin Hahambaşı Mahallesi'nde yerleşme olasılığının oldukça yüksek olduğunu düşünüyorum. İç liman dolduktan sonra, yani 18. yüzyılın ikinci yarısında Hahambaşı, Bene İsrail ve Tsontsino mahalleleri güneye; Çavez Mahallesi ise doğuya doğru sarktı. Böylece mahallelerin kapsadığı alan da büyüdü.

Urgancıoğlu - 1960'lı yıllar.

Yukarıda verdiğim bilgilerin ışığında, Yeni ve Hurşidiye mahallelerinin en son kurulan mahalleler olduğu görüşümdedir. Öte yandan Hahambaşı Mahallesi de zamanla genişleyip büyümüş olmalı. Böylece bu mahalle içerisinde yeni bir mahalle doğdu: Efrati Mahallesi. Osmanlı kentlerinde en küçük yerel yönetim birimi sayılan mahallelerin, 17. ve 18. yüzyıllara özgü sınırlarını somut çizgilerle birbirinden ayırmak olanaksız. Sözgelimi İzmir'de Efrati (Güneş), Hahambaşı (Güzelyurt), Tsontsino (Sakarya), Çavez (Kurtuluş) ve Bene İsrail (İstiklal) mahallelerinin nerede başlayıp nerede sona erdiğini kesin olarak saptamak olanaksız. Hurşidiye ve Yeni Mahalle, Yahudilerin Müslümanlarla iç içe yaşadığı yerleşim alanları. 1885 yılında Hurşidiye Mahallesi'nde yer alan toplam 86 hanenin 47'si Müslüman Türklere, 39'u ise Yahudilere ait. Kentteki Rumların, Ermenilerin ve Frenklerin hiçbirinin hiçbir dönemde Müslüman ahali ile iç içe olması görülmezken; bu yakınlık, gayrimüslim azınlıklar içinde sadece Yahudilere bahsedilmiş. Mezarlıkbaşı'ndan Çorakkapı'ya kadar uzanan ve bugün Anafartalar Caddesi adını alan yolun sol tarafındaki Hurşidiye Mahallesi aynı zamanda iş merkeziydi. Büyük olasılıkla bölgedeki işyerlerinin çoğunluğu Yahudilere ait olduğu için mahalleye Yahudi Mahallesi adı verildi. Osmanlı kentlerinde yer alan bir mahallenin hangi adı taşıması gerektiğine karar verilirken belirleyici ölçüt, o mahallede yer alan hanelerin (konutların) aidiyetiydi. Diğer bir deyişle, mahallede yer alan hanelerin hangi cemaat mensubuna ait olduğuna bakılıyordu. Hurşidiye Mahallesi, Yahudi Mahallesi olarak nitelendirilirken sözkonusu ölçütün belirleyici olarak kullanılmadığı aşikar. Buna karşın mahallenin adı Türkçe seçilmiş.

İzmir'e yönelik Yahudi göçleri

Yahudiler 17. yüzyıl boyunca farklı sebeplerle önce yakın yerleşim yerleri olan Tire ve Manisa'dan, sonra Batı Anadolu'nun diğer yerleşim yerleri olan Aydın, Akhisar, Urla, Nazilli ve Bergama'dan İzmir'e gelip yerleştiler. Aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren kent, Sabetay Tsevi olayı ile bağlantılı olarak

dünyanın dört bir yanından büyük bir Yahudi göçüne maruz kaldı. Mesih hareketi sona erdikten sonra, İzmir'de kalmayı yeğleyen Yahudilerin sayısına ilişkin elimizde herhangi bir bilgi mevcut değil. Fakat çok sayıda ailenin geri dönmeyip kente yerleştiği kanısındayım. 16. ve 17. yüzyıllarda Selanik'ten; 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarında İstanbul, Ankara, Balkanlar, Orta Avrupa İtalyan kentleri ve Akdeniz adalarından (Sakız, Girit, Korfu ve Rodos), Orta Doğu'dan (özellikle Tsafet'ten yoksul Yahudiler); 18. yüzyılda Portekiz'den (Converso, Marranos ya da Dönme) gelen göçmen gruplarıyla 19. yüzyılın Doğu Avrupa ve Rusya göçmeni Yahudileri bir araya gelerek İzmir Yahudi Cemaatini oluşturdular.

19. yüzyıl Doğu Avrupa ve Rusya Yahudileri açısından gerçek bir göç dönemi olarak tarihe geçti. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya, Almanya ve Romanya'da meydana gelen Yahudi aleyhtarı gelişmeler, yüz yıllardan beri bu ülkelerde yaşayan Yahudileri yerlerinden ederek göçe zorladı. Olaylar zinciri 1764 yılında başladı. Bu tarihten kısa bir süre sonra Polonya bölündü ve topraklarının bir kısmı Rusya tarafından ilhak edildi. İlhak arifesinde Polonya-Litvanya arasındaki bölgede büyük bir Yahudi nüfusu barınmaktaydı. Polonya topraklarının ilhak edilmesinden sonra, ayırıcı ve kısıtlayıcı bir muameleye maruz bırakılan Yahudiler onlar için kısmen özgürlük sağlayacak olan Polonya-Litvanya arasındaki Pale yerleşim bölgesine adeta hapsedildiler (1791). I. Nicholas döneminde baskılara maruz kaldılar. 1827'de 25 yıllık askerlik mecburiyeti getirilirken, 1843'te, yüz yıllar boyunca yaşadıkları Kiev'le ilişkileri kesildi. Pale'deki zorlu koşullara rağmen bölgedeki Yahudi kültürel yaşam gelişirken, bugün İbrance ve Yidiş edebiyatının kurucuları olarak kabul edilen pek çok yazar burada yetişti. 1863 yılında Polonya'da çıkan ayaklanmanın bastırılmasından sonra, Rusya sınırları içerisinde yaşayan Yahudiler dahil, azınlıkların tümünün özgürlükleri sınırlandırıldı. 1791 ile 1881 yılları arasında kısmen özgür bir yaşam sürdürebilen Rusya Yahudilerinin yaşam tarzı, II. Aleksandr'ın öldürülmesinden sonra başlayan katliam (pogrom) ve saldırılarla sona erdi. Tahta geçen III. Aleksandr'ın Rus Ortodoks milleti yaratma politikası Rusya Yahudilerini ya Ruslaşma ya da yaşadıkları topraklardan göç etme ikilemi ile karşı karşıya bıraktı. 1882 yılının Mayıs ayında Çar hükümetinin yayımladığı

Nilgün Meriç ve Hüsniye Arslanoğlu, Urgancıoğlu'nun deniz kıyısına açılan kapısının önünde-1960'lı yıllar.

'Yahudiler hakkında Muvakkat Nizam' ise Rusya'daki Yahudiler için bir dönüm noktası oluşturdu. II. Aleksandr'ın öldürülmesinden sadece iki hafta sonra saldırı, şiddet ve pogromlara maruz bırakıldıkları bir ortamda yaşamak zorunda kalan Yahudiler, sözkonusu genelge aracılığı ile sivil pek çok haktan da mahrum bırakılınca; ülkelerinden göç etmeye başladılar. O yıl Almanya'da Yahudi aleyhtarı uluslararası bir kongre toplandı. Kongrenin ardından antisemit bir parti olan Hıristiyan Sosyalist Partisi, Alman parlamentosuna girdi ve kısa bir süre içerisinde ülkede Yahudilere yönelik kan iftirası olayları başladı. Aynı dönemde Romanya'da yaşayan Yahudiler de baskı altındaydı. Sivil haklardan yoksun bırakılan Romanyalı Yahudilerin toprak edinmeleri, ticaret yapmaları ve kendi mesleklerini icra etmeleri yasaklandı. Böylece Romanyalı Yahudilerin de ülkelerini terk etme kararı aldıkları görülüyor. Göç hazırlığına başlayan 256 bin Romanyalı Yahudi'ye ek olarak, hızlı nüfus artışı sonucunda yaklaşık olarak 5 milyona ulaşmış olan Rusya Yahudilerinin büyük bir kısmının yaşadıkları ülkeden ayrılması, 19. yüzyıl dünyasında pek tabii ki kalıcı izler bırakacaktı. Çok büyük sayılara ulaşan söz konusu göçmen gruplarının hem terk ettikleri bölgelerde hem de sığındıkları ülkelerde yol açacakları sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin, en az sayıları kadar büyük olması kaçınılmazdı. 1881 ile 1891 yılları arasında 500 bin olan Doğu Avrupalı Yahudi göçmen sayısı 1914 yılına kadar 2 milyon 700 bini geçti.

Anadolu, Doğu Avrupa ve Rusya göçmeni Yahudilere bir cennet olarak tanıtılmış, buraya yerleşmeleri konusunda özendirilmişlerdi. Osmanlı yönetimi, ülkeye gelen göçmenlerin yerleşebileceği yerler konusunda kısıtlamalar getirdi. Sözgelimi Filistin'e ve İstanbul'a girişlerini sınırladı, hatta yasakladı. Ayrıca Osmanlı yönetimi göçmenlerin taleplerine göre değil; kendi isteğine göre, uygun gördüğü bölgelere Doğu Avrupa ve Rusya'dan gelen Yahudi göçmenlerin yerleşmesine izin verdi. Ayrıca yer seçiminde Yahudi cemaatlerinin yoğun olarak yaşadığı kentleri seçti. Nitekim gelen göçmenlerin, büyük Yahudi cemaatlerinin yaşadığı İzmir, Bursa, Selanik gibi kentlere yönlendirildiği aşağıda vereceğim örneklerden de anlaşılıyor: Sözgelimi 1892 yılında Aleksandr vapuru ile Rusya'dan gelen 45 Yahudi göçmen İzmir ve Selanik'e yerleştirildi. Yine 1892 yılında Olek adlı Rus gemisiyle Sivastopol'den geldikten sonra Kavak Karantina İstasyonu'nda karantina sürelerini dolduran Yahudilerin posta vapuruna aktararak İzmir ve Selanik'e gönderilmesine orada iskan edilmelerine karar verildi. Göçmenler hakkında verilen bilgiler gözden geçirildiği zaman görülüyor ki; yoksulluk ve çaresizlik, Romanya ve Rusya'dan gelen Yahudi göçmenlerin ortak özelliğiydi. İskan talebi ile gelen sığınmacılara Osmanlı yöneticileri, Alliance Israelite Universelle ve İzmir Yahudi Cemaati yardım etmeye çalıştılar. Maliye ve Dahiliye Nezaretleri tarafından göçmenlere aynı ve mali yardımlarda bulunuldu. Ayrıca, gıda ve iskan masraflarının karşılanabilmesi için Dahiliye Vekaleti tarafından Aydın Vilayetine yazı yazılarak, onlar aracılığı ile İzmirli zengin ve yardımsever Yahudilerden yardım talep edildi. 1892 yılında İzmir'e iskan edildiğini saptadığım 150 Rusya göçmeni ailenin (2 bin 500 kişi), temel gereksinimleri başlangıçta Alliance Israelite Universelle'in bu iş için ayırdığı fonlardan karşılandı. Yerel zengin Yahudiler, Alliance tarafından kiralanan hanlarını (yahudihaneleri), göçmenlerin ikametene açtılar. Anlaşıldığına göre bir süre sonra Alliance kiraladığı hanların kira bedelini ödeyemedi. Böylece göçmenlerle Alliance Israelite Universelle yöneticilerinin ve onları maddi yük olarak algılayan yerel Yahudi halkın arası açıldı. İzmirli Yahudiler artık

göçmenleri aralarında istemediklerini ima etmeye başladılar. Hatta İzmir'de Lehli lakabı Rusya göçmeni Yahudiler kastedilerek, hakaret amacı ile kullanılmaya başlandı. Alliance'ın İzmir'deki erkek okulunun müdürü olan G. Arie, Paris'e gönderdiği 9 Nisan 1894 tarihli raporunda Rusya göçmenleri ile Alliance arasındaki ilişkiyi şöyle betimliyor: "Rus göçmenler çekilmez hale geldi. Para artık yetmiyor. Yarın Pazar, büyük bir kalabalık bu sabah okulda toplanıp yumrukları ile beni tehdit etti, "Para istiyoruz!" diye bağırды. Öğlen öğrenciler okulu terk ettiği zaman kapıların açılmasından yararlanıp bahçeye doluştular. Aç ve yorgun çocuklarını gösterdiler." İzmir Yahudi Cemaati yönetiminin, İzmir'e gelen göçmenlerin gereksinmelerini (barınma, yiyecek, giysi, hatta psikolojik destek) karşılayabilecek iki yardım kurumu vardı: 'Hahnasat Orehim' (konukseverlik) ve özellikle Rusya göçmeni Yahudi ailelerin kadınlarına yardım etmek amacı ile Alliance Israelite Universelle öğretmenlerinden biri tarafından 1893 yılında kurulan 'Bayanlar Kurumu'. İzmir Yahudi Cemaati son derece yoksul olmasına rağmen her iki kurum da bu konuda elinden geleni yaptı.

Bu dönemde, yani 19. yüzyılın sonunda İzmir nüfusunun hızlı bir artış süreci içine girdiği biliniyor. 1840'larda başlayan ve 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük bir ivme yapan nüfus artışı ile birlikte, var olan kent içindeki yerleşim alanları önce sıklaştı, sonra da genişlemeye başladı. Bunun nedeni, Osmanlı yönetiminin güvenlikle ilgili denetim kolaylığını sağlayabilmek amacı ile başlangıçtan itibaren dinsel cemaatlerin, özellikle de gayrimüslim cemaatlerin fiziksel çevresine sınırlama getirmesiydi. Böylece özel alanlara yerleştirilip orada kalmaları sağlandı. Uygulamanın kentin fiziki görünümündeki yansımaları ise kent içerisindeki belirli yerlerde bina kütlelerinin giderek yoğunlaşması ve boyutlarının giderek büyümesi olgusu olmuştu. Bu koşullar altındaki kente 19. yüzyılın ikinci yarısında gelen Müslüman ve çoğunluğunu Romanya, Polonya ve Rusya'dan gelen göçmen Yahudilerin oluşturduğu göçmenler, kentin fiziki olanaklarını iyiden iyiye zorladılar. Pek çok aileye bir arada barınma olanağı tanıdığı için Aile Evi olarak da adlandırılan İzmir kortejolarının ve yahudihanelerinin sayısının özellikle bu dönemde çok arttığını düşünüyorum.

İzmir Yahudilerinin sosyoekonomik profili

A. Galland'a göre 1678 yılında İzmir'de kent merkezinde, yedi adet sinagog çevresinde kurulmuş mahallelerinde oturan 150 Yahudi ailenin pek çoğu kendi evlerine sahipti. Galland'ın betimlemesinden çıkarılabilecek sonuç; "17. yüzyılda İzmir'de Yahudi ailelerin büyük bir kısmının içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar son derece iyi" şeklinde olmalı. Ancak elimde 17. yüzyılın ikinci yarısında İzmir Yahudi Cemaatinin sosyoekonomik profiline ilişkin farklı bir betimleme bulunuyor. E. Bashan'ın Fransa'nın İstanbul'daki elçilik sekreterinin bir mektubundan aktardığına göre 17. yüzyıl'da İzmir Yahudi Cemaati küçük ve yoksul bir cemaatken, kısa zaman içerisinde kentin ticari aktivitesinde aktif bir rol oynayarak zenginleşmişti. Anlaşıldığına göre durum 19. yüzyılda tamamen değişti. 1887 yılında, "Her yerden kovulmuş, dışlanmış yirmi bin İzmir Yahudisinin çoğu, 9 adet Havranın çevresinde bulunan mahallelerindeki damlarında sefil bir yaşam sürmeye" başlamışlardı. Alliance Israelite Universelle'in İzmir'de kurduğu okullardaki okul müdürleri tarafından düzenli olarak Paris'teki merkez büroya gönderilen raporlarda da aynı konunun dile getirildiği görülüyor. İzmir'de 1873 yılında açılan ilk Alliance okulunun müdürü olan

D. Cazes'in yazdığı bir rapora göre; 1873 yılında İzmir'deki Yahudi nüfusun, 3500 aile ve toplam 20 bin kişiden oluştuğu, 3500 ailedense sadece 100'ünün zengin olduğu anlaşılıyor. Bu ailelerin reisleri büyük ticarethane sahipleriyle, orta sınıfı oluşturan ailelerin sayısı 1500 ila 2000 arasında; onlar da simsar, tüccar, hamal ve küçük iş sahipleri. 500 ailenin reisi ise Haham unvanını taşımakta. (Büyük olasılıkla bahşişler ile geçiniyorlar.) Geriye kalan 1000 aile de cemaatin en yoksul kesimini oluşturuyor. Okul müdürünün betimlemeleri şu şekilde devam ediyor: "1000 kadar aile halkın bahşişleri ile geçinmekte ve bunların yaşadığı yer Yahudi Mahallesi'nin ve dolayısı ile İzmir'in en pis ve iğrenç semtini oluşturmaktadır." Paul Dumont 19. yüzyılın son çeyreğinde, Alliance okulu müdürlerinin Paris'e gönderdikleri raporlardaki açıklamalarının hep yoksulluk, sefalet ve felaket üçlemesi ile vurgulandığının altını çiziyor. Bu raporların bir diğeri özelliği, aynı zamanda, yoksul ailelerin oturdukları evleri ve bu evlerdeki yaşam koşullarını ayrıntılı bir biçimde betimlenmesi: "İzmir'deki Yahudiler, küçük bir sayı dışında Türkler gibi yaşar. Yerde yatarlar. Bir ailenin bütünü aynı sahandan yer ve aynı maşrapadan su içer. Avlu salon yerini tutar. Buna karşılık odalar son derece ihmal edilmiştir

Yeni Mahalle Manisa Akhisar Oteli avlusu-2014

ve hane halkı yazın avluda yatar, çünkü odalarda tahtakurusu çoktur." Yoksul ailelerin evlerindeki yaşam koşulları içler acısı: "Bu yoksul insanların oturdukları evlere girildiği zaman insan sinirlenir ve gözünden yaşlar akar. Bu ailelerin 8-10-12 kişiden oluştuğu ve tek bir kapıdan girilen bir odada yaşadıkları görülür. İnsan denen yaratıkların sağlıkları bozulmadan böyle bir yerde nasıl yaşadıklarını anlamak mümkün değildir." Betimlenen yerler, İzmir'de yoksul Yahudilerin geleneksel olarak yaşamlarını sürdürdüğü mekanlar olan kortejolar ve yahudihaneler.

19. yüzyılda İzmir'e gelen Rusya göçmeni Yahudiler (Aşkenazim) kuşkusuz göç esnasında salgın tehdidine maruz kalmış, hatta belki de tehlikeli mikroorganizmaları yanlarında taşımışlardı. 1893 yılının Ağustos ile Ekim ayları arasında etkili olan kolera salgını sırasında Hizmet gazetesine göre 343, Hristo Solomonidi'ye göre ise 413 kişi hayatını kaybetti. Ölenlerin 204'ü Yahudiydi. Bu arada gazetelerde, salgının özellikle Yahudi mahallelerinde ve Karataş'taki kortejolarında etkili olduğu vurgulanıyordu. 1900 tarihli veba salgını, İzmir Dikilitaş'ta oturan

Yuda adlı bir Yahudi'nin hastalanması ile başladı. Yuda tedavi edildi ancak bir süre sonra, Keçeciler'de bulunan kortejoların birinde oturan Yahudi asıllı Mişon hastalandı. Yerel basında yayınlanan haberlerden ve Aydın Vilayeti ile nezaretler arasında yapılan yazışmalardan anlaşıldığına göre, hastalığa alenen veba denilmemekle birlikte karantina önlemlerinin alınması ihmal edilmemişti. Veba salgını sırasında iki farklı komisyonun kurulduğu görülüyor: 'Sağlık Komisyonu' ve 'İane Komisyonu'. İane Komisyonu, müslim ve gayrimüslim cemaatlerin ekmek gereksinmelerini saptadı ve belirlenen sayıdaki ekmeği her gün dağıtmaya başladı. Sağlık komisyonu ise hastalığın kortejolarında ve yahudihanelerde başlayıp yine aynı yerlerde devam etmesi sebebiyle; bu yapılarıdaki nüfus oranını seyrekleştirilebilmek adına, şu yaptırımların uygulanması zorunluluğunu getirdi: Yahudilerin Belavista (Gündoğdu) Tepesi'nde kurulmuş olan çadırlara nakledilmesi; nakledilenlere belediye tarafından yeni elbiseler verilmesi; eski giysilerin ise bedelleri ödenmek kaydı ile toplatılıp yakılması. Bu arada, hastalanan kişilerin evleri tam olarak dezenfekte edildikten sonra evlerde bulunan paçavraların ve köhne eşyaların da değerlerinin saptanıp yakılması kararı alındı. 1900 tarihli veba salgını sırasında, özellikle Yahudi mahalleleri ve yahudihanelere, kortejolarla yönelik olarak bir dizi ciddi önlem paketinin art arda uygulandığı biliniyor. Demek ki yahudihaneler ve kortejolar salgının odak noktası olarak saptanmıştı. Hatta alınan önlemler arasında, bazı yahudihanelere ve kortejolarla ikamet yasağı getirildiği de görülüyor. Yasağın uygulandığı yerler; Başdurak'taki Mecidiye Hanı (önlem olarak kapatıldı), Eşrefpaşa'daki Ali Rıza Bey Hanı, Emirler Hanı, ve Hüseyin Ağa Hanı'ydı. Öte yandan hastalanan Mişon'un Keçeciler'deki kortejoda yer alan hanesi tahta perde ile ayrıldı; diğer bölümlerde oturan Yahudi aileler ise çadırlara nakledildiler. Burada 8 günlük karantinaya tabi tutulmaları kararlaştırıldı. 28 Mayıs'tan Haziran ortalarına kadar geçen süre içerisinde ise çadırlarda ikamet etmeye başlayan Yahudilerin sayısı neredeyse 1000'e ulaştı. İzmir'de yayımlanan Yahudi gazetelerinden biri olan Meserret, kentteki bütün yahudihanelerdeki, kortejolarındaki ve Lazarettodaki Yahudilerin, dağlarda kurulan çadırlara nakledildiği haberini veriyordu. Konuya açıklık getirmek amacı ile İzmir Askeri Hastanesi Baştabibi ve Vilayet Sıhhiye Komisyonu Reisi Faik Paşa'nın yoksul Yahudi ailelerin yaşadığı yahudihanelerde ve kortejolarında gördüğü manzarayı nasıl betimlediğini vermeliyim: "Yahudihaneler erbab-ı sefalet ve ihtiyacın ikametüne tahsisi edilmiş ekser odası mezar-asa taht-ı elzemin açılmış, ziya ve havadan mahrum, dar, ratıb-ı murdar, kümes kabilinden yerlerdir."

20. yüzyılın başlarından itibaren İkiçeşmelik, Karataş, Karantina ve Göztepe'deki Yahudi nüfusu kademeli olarak günbegün arttı. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden -1922 yılından- itibaren Turgutlu, Menemen, Manisa, Bergama, Tire, Milas ve Aydın'da yaşayan pek çok Yahudi ailenin İzmir'e göç ettiği biliniyor. Sözelimi, Turgutlu'da yaşayan 50-60 civarındaki Yahudi ailenin tamamı Turgutlu'yu terk ederek İzmir'e yerleşmeyi yeğledi. Böylece 1922 yılında 40 bin civarında olan İzmir Yahudi Cemaati'nin nüfusu, 1922'den sonra 55 bine yükselecekti. Gelenlerin bir kısmının (yoksul olanların) kortejolar ve yahudihanelere yerleştirildiğini tahmin ediyorum.

20. yüzyılın başlarından itibaren iş bulmak amacı ile Anadolu'dan İzmir'e gelen Müslüman Türk göçmenlerin büyük bir kısmı (hamal, amele ve rençperler), kortejolar ya da yahudihanelerde yaşamaya başladı. Bu konutlarda ikamet edenlerin

sayısı o kadar çoktu ki; hem iş bulmak amacı ile gelenlerin hem de İzmir'in yoksul, "yedi sekiz bine ulaşmış nüfusunun, saika-i zaruretle taht ül arz (yeraltında) ratıb (yaş, nemli, küflü) mahallerde ikamet ve imrar-ı hayat etmeleri" sonucunda, salgın hastalıklar ortaya çıktı. Dahiliye Nezareti'ne gönderilen raporda ayrıntılı olarak betimlenen konutlar, salgınların odak noktasını oluşturacak olan Rumhaneler, Yahudihaneler, Kortejolar, bekar odaları ve arastalardı. Bu mahallerde, "beş altı kişi müçtemian bir arada yatıp kalkmaktaydı."

Karataş Kortejoları

Karataş ya da diğer adıyla İkinci Juderia'da inşa edilen kortejoların sayısı İkiçeşmelik civarında yer alan yahudihanelerin ve kortejoların sayısı kadar fazla değildi. Üstelik Karataş'takiler İkiçeşmelik bölgesindekilerin aksine, mimari açıdan çeşitlilik de göstermiyordu. Mimari yapıları tek tip olarak tanımlanabilir: Klasik bir kortejo. 20. yüzyılın başlarından itibaren, Karataş'ta yoksul Yahudi ailelerin yaşadığı kortejoların sayısı tahminime göre beş ila yedi arasında olmalı. Yapılan röportajlar ve hazırlanan etütlerden edindiğim bilgiler ışığında, Karataş'ta bulunan kortejoların saptayabildiklerimin adlarını ve sahip oldukları nitelikleri sıralayacağım: Konak yönünden Mithatpaşa Caddesine girildiği zaman sağda, önce Bahri Baba Gazinosu (1940'lı yıllarda), sonra Halkevi binası (şimdiki Devlet Tiyatrosu binası), sonra İzmir Karataş Lisesi'nin hemen karşısındaki alanda Rıza Bey Aile Evi ile El Hangras Kavras (Keçiler Hanı) adlı iki kortejo yer alıyordu. Her ikisi de ana yoldan girilen, geniş bir avlu her iki tarafı tek göz odalardan oluşan, tulumbası olan ve arkasındaki sahilde kayıkların bağlı olduğu iki katlı sosyal konutlardı. Urgancıoğlu'nun bulunduğu alan, ESHOT Savaş Atölyesi'nin karşısındaydı. Dördüncü kortejo, Urgancıoğlu'nun kuzeyinde bulunuyordu. Küçük bir sokak üzerinde sıra evlerden oluşan yapının cephesi son derece dardı. O küçük sokak denizde sonlanmaktaydı. Bu sosyal konutta yaşayan Yahudilerin hemen hemen tamamının mum imalathanesinde çalıştıkları söyleniyor. İzmirli bir Yahudi'den Karataş'ta olduğunu öğrendiğim, Kortejo Bazbana'nın bölgedeki yerini ve hakkındaki ayrıntıları saptayamadım. Kortejo Bazbana, Karataş'ın dik yamacının kıyısında yer alan ve yamaç boyunca uzanan, Asansör Kulesi'nin de önünden geçerek bu alanı arka mahalle denilen mahalleye bağlayan sokağın üzerinde yer alan kortejo olmalı. Öğrendiğime göre bu kortejonun önde ve arkada olmak üzere iki giriş kapısı mevcuttu. Ortadaki avlunun zeminine beton dökülmüştü. Avlunun üç tarafında ise peş peşe odaların sıralandığı iki katlı bina ve onun ortasındaki avluda -büyük bir olasılıkla- bir köşede umumi bir tuvalet yer almaktaydı.

Karataş'ta Urgancıoğlu Yahudihanesi

Karataş Kortejoları 1950'li yıllardan itibaren Yugoslavya'nın Müslüman Türk göçmenlerine ev sahipliği yapmaya başladı. Konuklarım, Yugoslavya göçmeni bir ailenin kızı olan Hüsniye Arslanoğlu ile yine Yugoslavya göçmeni bir aileye mensup 1961 doğumlu Nilgün Meriç. Her ikisi de 1960'lı ve 1970'li yıllarda aileleri ile birlikte Urgancıoğlu'nda

yaşamışlar. Hatta Hüsniye Hanım, 1958 yılının Aralık ayında Urgancıoğlu'nda doğmuş. Arslanoğlu ailesi 1974, Meriç ailesi ise 1971-72 yıllarında (tarihi hatırlayamıyor) buradan taşınmışlar. Anılarında kalan çocukluk günlerini birlikte anımsadık:

Urgancıoğlu Karataş Lisesi'nin tam karşısında denizin hemen kenarında, Site Sineması ile Deniz Kuvvetlerine ait askeri bir binanın arasında yer alıyordu. Site Sineması'nın hemen yanında dar bir sokak vardı. Sokağın bir köşesinde Site Sineması diğer köşesinde ise eski ESHOT binası (ESHOT Savaş Atölyesi) yer almaktaydı. ESHOT binasının hemen yanında ise tek katlı ve girişinde üzerinde kocaman demirden halkalar olan büyük tahta kapısıyla bir kortejo yer alıyordu. Burası El Hangras Kavras (Keçiler Hanı) olmalı. Bu kortejonun avlusunun tam ortasında bir tulumba vardı. Bugün Eshot binasının yerinde Nevval Salih İşgören Sanat Merkezi yer alıyor. Askeri binanın yanında bir başka Kortejo daha vardı. Hüsniye Arslanoğlu'nun çizdiği krokiye göre, Mithatpaşa Caddesi üzerinde, bugün Atatürk Kültür Merkezi'nin bulunduğu yerden Urgancıoğlu'na kadar olan hat üzerinde El Hangras Kavras dahil tam üç kortejo daha yer almaktaydı.

Yeni Mahalle 941. Sokak'ta bir kortejo odası-2000'li yıllar. (fotoğraf-Rasel Meseri)

Urgancıoğlu'na büyük ve süslü bir demir kapıdan giriliyordu. Girişteki on bir basamaklı merdivenden inildiğinde ortada büyük bir avlu yer almaktaydı. Merdivenin hemen üzerinde Urgancıoğlu'nda tek olduğunu öğrendiğim cumbalı daire yer alıyordu. Avlunun dört tarafı bina ile çepeçevre sarılmıştı. Ön cephe üç, diğer cepheler ise iki katlıydı. Ayrıca ön cephede cumba ve balkon vardı. Binadaki kiralık odalar sadece Mithatpaşa Caddesi'ne bakan ön cephede en alt katta inşa edilmişti. Onların içerisinde tuvalet yoktu. Bu odalarda yaşayanlar bina girişinde bulunan on bir basamaklı merdivenin altındaki umumi tuvaleti kullanıyorlardı. Binanın diğer cephelerinde yan yana iki oda ve bir mutfaktan oluşan küçük daireler yer alıyordu. Dairelerin içerisinde mutfağın hemen yanında bir tuvalet vardı. Tuvalet aynı zamanda banyo olarak da kullanılıyordu. Suyun rahat akması için tuvaletin üzerine ahşap bir mazgal konuluyor, orada banyo yapılıyordu. Başlangıçta (tahminen 1960'lı yıllarda), Urgancıoğlu sakinlerinin kullandığı su kaynağının adı Osmanağa suyuydu. Evlerdeki çeşmelerden bu su akardı. Sonra yerini, Halkapınar suyu aldı.

Avluya girildiği zaman, öndeki giriş kapısının tam karşısında deniz kıyısındaki beton dökülmüş rıhtımsız alana açılan bir kapı yer almaktaydı. Urgancıoğlu ile askeri binanın arasında ise yaklaşık 350-400 metrelik üstü açık bir teras vardı. Terasa ço-

ğunlukla çamaşır asılıyordu. Herkesin kendine ait çamaşır ipi vardı. Terasın hemen altında çamaşırhane yer alıyordu. Burada çamaşır yıkamak için beton tekneler, tulumba, çamaşır kazanları, çamaşırın kaynatılması için gerekli olan odunların istiflendiği odun deposu, dört umumi tuvalet ve yaklaşık olarak 35-40 metrelik boş bir oda mevcuttu. Ayrıca terasın altında, büyük bir olasılıkla kazanların üzerine konulduğu ocaklar ya da ateş yakılabilecek uygun bir yer de vardı. Urgancıoğlu'nda ahalisinden biri öldüğünde, cenaze çamaşırhane bölümünde yıkanıyordu. Yaz geceleri hava çok sıcak olduğu için teras yatakhane işlevi görüyordu. Sünnet düğünleri avluda yapılıyordu. Anlattıklarına göre düğünler oldukça eğlenceli olurdu. Yazları denize giriliyordu. Sadece günün belirli saatlerinde şehrin atıkları denize verildiği için denizde olmaktan kaçınıyorlardı. Çocuklar hep bir arada vakit geçiriyordu. Birlikte oynadıkları oyunlar; beş taş, gazoz kapaklarıyla oynanan bir oyun, saklambaç ve çelik çomaktı.

1960 ile 1970 yılları arasında Urgancıoğlu'nda kalanların mesleki profili şöyleydi: Erkek berberi, Denizyollarında biletçi, PTT memuru, mobilyacı, elektrikçi, avukat, öğretmen, terzi, TCDD memuru ve bir İktisadi İdari Bilimler Akademisi öğrencisi. Ayrıca işyeri olarak avluyu kullanan ve orada ayakkabı tamir eden bir çingene çift vardı. O tarihlerde konutta yaşayan Yahudi aile yoktu. Hüsniye Arslanoğlu ve Nilgün Meriç, Karataş'ta müstakil evlerde yaşayan Yahudilerden söz ettiler. Ayrıca, biri boyoz (boyozcu Avram olmalı) diğeri ise taksitle havlu, çorap, çamaşır satan iki İzmirli Yahudi'yi anımsıyorlar. Hatta Hüsniye Arslanoğlu'nun annesinin taksitle mal satan Yahudi esnafa hala borcu varmış. 1960'lı ve 70'li yıllarda Urgancıoğlu sakinlerinin mesleki profiline göre, çoğunlukla orta sınıf burada kalıyordu. Hüsniye Arslanoğlu ve Nilgün Meriç de yapıdan Urgancıoğlu Apartmanı diye söz ediyorlar. Anlaşıldığına göre kortejoların asıl sahipleri olan Yahudiler ayrıldıktan sonra, Karataş Kortejoları içerisinde biraz eli yüzü düzgün olanlar, apartman veya apartman daireleri adı altında kiraya verilmeye başlanmıştı.

Kortejoların geriye bozulmadan kalan tek değer, komünal yaşam tarzı. Aileler arasında yardımlaşma üst seviyede. Sevinçler ve üzüntüler bir arada yaşanıyor. Bir arada eğleniliyor, bir arada yas tutuluyor. Gerekirse yemekler ve giysiler paylaşılıyor. Her bir ebeveyn adeta her bir çocuğun annesi babası gibi. Urgancıoğlu Apartmanı'nın caddeye açılan bir tek kapısı var. O kapı kapandığı zaman, Urgancıoğlu kocaman bir yuvaya, yuvada kalanlar da kocaman bir ailenin üyelerine dönüşüyor.

İzmir'in bir portresi çizilecek olsa; mutlaka kentin duyu organlarından biri olarak resmedilmesi gereken kortejolar ve yahudihaneler, yoksulların barındığı mekanlar olarak tanımlanır ve bilinirler. İzmirlilerin hafızasına kazınan bu imge nedeni ile kentte ilk apartmanlar inşa edildiği zaman, onların kortejolar ve yahudihanelere benzetilerek hor görüldüğü hep anlatılır. Basmane ve İkiçeşmelik bölgesinde hala kullanılabilecek durumda olan söz konusu sosyal konutlar, bugün de yoksullara, evsizlere ve büyük bir olasılıkla Suriye göçmenlerine ev sahipliği yapmaktalar. Karataş'ta yer alan kortejoların geriye kalansa sadece eski fotoğraflar ve anılar...

Sezar'ın katilini İzmir'in içinde vurdular

■ Yaşar ÜRÜK

Peki, o dönemde valilerle yönetildiğini bildiğimiz İzmir şehrinin, ünlü Roma İmparator'u Sezar ile ilgisini hiç duymuş muydunuz? Hele hele Sezar'ın canına kastedenlerden birinin İzmir'e kaçtığını?

Gelin biraz geriden alalım ve İzmir tarihine kısa bir göz atalım.

İ.Ö. 600 yılında Lidya Kralı Alyattase'nin İonların egemenliğini bitirmesinden sonra, İ.Ö. 546 yılında Pers istilası yaşayan Batı Anadolu'da yaklaşık iki yüz yıl kadar sonra ortaya yeni bir güç çıkar. Trakya'da etkinliklerini arttıran Makedonların lideri Filip'in Bizantion (İstanbul) seferine çıktığı sırada naip olarak bıraktığı oğlu İskender, on altı yaşında Trak kabilelerine karşı başarılı olma fırsatı yakalar. Kral Filip'in İ. Ö. 336 yılında öldürülmesi üzerine de yirmi yaşında kral seçilir. Öncelikle krallığı içindeki huzursuzluğu ve babasını öldürenler ile iktidar talebi olan rakiplerini bertaraf etmekle işe başlayarak gücünü pekiştiren İskender, Teselya'da yapılan toplantıda Teselya Birliği Başkanlığı'na getirilir. Daha sonra Korint'te yapılan toplantıda Anadolu'daki Hellen yerleşimlerini egemenliği altında bulunduran Perslere karşı yapılacak seferin başkomutanı olarak seçilir.

Perslerin desteği ve kışkırtmasıyla Thebai'de başlayan ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastıran İskender, birlik anlaşmasına uymayan kentlerin başına neler gelebileceği konusunda da örnek verir. Yunanistan'da düzen ve istikrarı sağlayan İskender'e bağlı olarak Çanakkale Boğazı üzerinden Anadolu'ya geçen birlik ordusu İ.Ö. 334 yılında Granikos (bugünkü Biga Çayı) kıyısında Pers ordusuyla karşı karşıya gelir ve savaş İskender'in zaferiyle sonuçlanır. Bu zaferin ardından Efes ve Sart kentleri direniş göstermeden birlik kuvvetlerine teslim olur; Miletos ve Halikarnassos kentleri ise gösterdikleri direniş sonrasında birlik kuvvetlerinin eline geçer.

Rivayete göre İskender, Sart'ın alınmasından sonra Efes'e giderken İzmir'e gelir. İskender'in İzmir'i ziyareti ve yeni İzmir'in kuruluş kararının alınmasına ilişkin söylence pek çok defa aktarılmıştır. Bu efsaneye göre Büyük İskender, Pagos Dağı yamacında bulunan Çifte Nemesis Mabedi önündeki ağaç altında uyuklarken, rüyasında görünen Nemesisler Pagos'a yeni bir kent kurmasını isterler. Bir yerleşim kurulmadan önce gelenek olduğundan, bu rüyanın yorumlanması için Klaros'taki Apollon Mabedi'nin bilicisine başvurulur. Biliciden gelen yanıt çok açıktır: "Kutsal Meles Çayı kıyısındaki Pagos'ta kurulacak olan

Bölgedeki yerleşimlerin günümüzden 8500 yıl önceye uzandığı ve tarih boyunca birçok uygarlığa sahne olmuş İzmir şehri ve çevresinin en parlak olduğu dönemlerden biri hiç kuşkusuz Roma egemenliğindeki dönemdir. İ.Ö. 129-İ.S. 395 yılları arasında kapsayan bu zaman diliminde, hemen her dönemde olduğu gibi İzmir'de sayısız ilginç olay yaşandığını görürüz.

kentte yaşayanlar eski kentten üç-dört defa daha fazla mutlu olacaklardır."

Büyük İskender fatih olarak yeni İzmir'in kurulması iradesini ortaya koymakla yetinir; kentin inşası, sonraki süreçte bölgenin egemenleri olan Antigonos ve özellikle imar faaliyetleriyle tanınan Lysimachos tarafından gerçekleştirilir. İskender'in ölümünden sonra, kurduğu çok halklı yapıya dayalı büyük imparatorluk iktidar karışıklığının içine düşer.

İskender'in halef göstermeden ani ölümü sonrasında çıkan mücadeleler sonucunda üvey kardeşi Filippos Arhidaos tahta çıkarılır. Fakat ne üvey kardeşi ne de oğlu İskender, imparatorluğu yönetebilecek dirayete sahip değillerdir. Bunun sonucunda devletin yönetiminde asıl işlevi generaller üstlenmeye başlar. Ptolemaios Mısır'ın, Antigonos Büyük Frigya'nın, Leonnatos Marmara Frigyası'nın ve Lysimachos Trakya'nın yönetimini üstlenir. Böylece İzmir, Antigonos'un egemenlik alanında kalır. Generaller arasında süren iktidar mücadeleleri İ.Ö. 305 yılında İskender'in imparatorluğuna bağlı beş krallığın kopmasıyla sonuçlanır. Suriye'de Selevkos, Trakya'da Lysimachos,

Gaius Trebonius

Mısır'da Ptolemaios, Anadolu'da Antigonos ve Makedonya'da Kasandros egemenliklerini ilan ederler. Yeni İzmir'in kuruluş süreci olarak düşünülen bu dönem, sözü edilen paylaşım sonrasında başlar. Fakat bu sürecin işleyişi konusunda yeterli bilgi yoktur. Yeni İzmir'in kurulması iradesini ortaya koyan İskender'in ölümünden sonra Antigonos veya halefi Demetrios'un bu kuruluş katkısının boyutları belli değildir. Bu krallıklar kendi egemenlik alanlarını belirledikten sonra İskender'in mirasının tamamına sahip olmak için ittifaklar kurar, savaşlar yapar. Bu süreçte ilk tasfiye edilen, bu mirasta en büyük iddia sahibi olan Antigonos (İ.Ö. 301) ve oğlu Demetrios (İ.Ö. 283) olur. Savaşlar sonrasında elde edilen topraklar, Selevkos, Lysimachos ve Kasandros arasında paylaşılır. Bu paylaşımında İzmir, Lysimachos'un topraklarına katılır.

Yeni İzmir'de ilk önemli yapılar Antigonos ve oğlu Demetrios, Poliyorketes ve de Lysimachos döneminde inşa edilir. Öte yandan bu kuruluş aşamasında -kazıların da ortaya çıkardığı gibi- eski şehirde yerleşim hala devam etmektedir. Lysimachos, yeni kurulan şehre kızının adı olan Eurydike'den türetilen Eurydikeia adını verirse de yukarıdan dikte ettirilen her şey gibi bu ad da İzmirli tarafından kabul görmez ve Lysimachos'un ölümünden sonra unutulur. Lysimachos'un subaylarından olan ve Bergama'da korumaya alınan devlet hazinesinin başına getirilen Paflagonyalı subay Filetairos, Selevkosların tarafına geçerek onları Lysimachos'a karşı kışkırtır ve bunun sonucu olarak Lidya topraklarında yapılan savaşta Lysimachos yaşamını yitirir ve toprakları Selevkosların egemenliğine geçer (İ.Ö. 281). Yeni paylaşım sonunda, Mısır ve çevresi Ptolemaioslara, Asya I. Antiochos yönetimindeki Selevkoslara, Makedonya krallıkları ve Yunanistan Antigonos'un torunu Antigonos Gonotas'a kalır.

İ.Ö. III. yüzyıl başlarında, yani henüz kurulduğu bir dönemde İzmir, Efeslilerin tavsiyesi üzerine İon Şehir Birliği'ne on üçüncü şehir olarak kabul edilir. Yeni İzmir, Büyük İskender'in ardılları arasındaki iktidar mücadeleleri sırasında kendisini özgür şehir olarak ilan etmiştir ve bu duruş, istediği zaman istediği krala mali ve askeri destek vermek anlamına gelmektedir. İzmir, II. Selevkos tarafından "Kutsal ve masun (korunan, korunmuş) şehir" olarak ilan edilir.

Paylaşım sürecinin sona erdiği dönemde Anadolu, Keltler veya Galatlar adıyla anılan Batı Avrupa kavminin istilasına uğrar. Bu göç sonrasında ortaya çıkan kargaşa, Anadolu'da küçük prensliklerin kurulmasıyla ve bu prensliklerin Selevkosların egemenliğini tanımamaya başlamasıyla sonuçlanır. İstanbul Boğazı, İzmit Körfezi ve Sakarya arasında

kalan bölgede Bitinya Krallığı, Doğu Karadeniz kıyılarında Pontos Krallığı, Orta Anadolu'da Kapadokya Krallığı ve Batı Anadolu tarihinde önemli bir rol oynayacak olan Bergama Krallığı bu dönemde ortaya çıkar. Lysimachos'un devlet hazinesinden sorumlu subayı Filetairos tarafından görünüşte I. Selevkos'a bağlı bir devlet olarak kurulan Bergama Krallığı, Filetairos ve halefi I. Eumenes zamanından itibaren tamamen bağımsızlaşır. İ.Ö. 283 - İ.Ö. 133 yılları arasında egemenlik süren Bergama Krallığı'nın, I. Attalos (İ.Ö. 241-197) döneminde, yenilmez unvanlı Keltler/Galatlar'ı yenerek Batı Anadolu halklarının korkularına son vermesi, krallığa büyük saygı kazandırır. Bu nedenle de İzmir, politik-stratejik bir yönelimle Bergama Krallığı'nın egemenliğine girer.

Öte yandan Güney Suriye'yi işgal eden Büyük Antiochos/III. Antiochos (İ.Ö. 223-187), atası I. Selevkos zamanındaki sınırlarına yeniden yayılmak için Anadolu ve Trakya üzerine sefer düzenler. Bergama Krallığı'nın yanı sıra Roma'nın da tepkisiyle karşılaşan bu sefer, Makedonya, Bergama, Atina ve Rodos'un Romalılarla ittifak kurmasının zeminini hazırlar. Önce Yunanistan'dan atılan III. Antiochos Anadolu'ya çekilir. Girdikleri deniz savaşında yaşadıkları yenilgi sonrası İ.Ö. 190 yılında Manisa'da da yapılan savaşta da yenilen III. Antiochos güçleri, Toroslar'a kadar geri çekilmek ve bu toprakları Romalıların denetimine bırakmak zorunda kalır. Romalılar da elde ettikleri toprakları Bergama ve Rodos krallıkları arasında paylaşır. Roma ordusunun Anadolu'ya geçmesinde ve III. Antiochos'a karşı savaşmasında önemli rol oynayan İzmirliler, bu savaştan sonra Asya Eyaleti'nin Romalılar tarafından kurulmasına dek Bergama egemenliğinde yaşarlar.

Bergama Krallığı'nın son dönem hanedanı olan Attaloslardan III. Attalos, velihtiy olmaması nedeniyle krallığını, tarih sahnesine yeni bir güç olarak girmekte olan Roma'ya bıraktığını belirten bir vasiyetname yazar. Ancak krallığın varisi olduğunu iddia eden Andriskos'un dört yıl süren direnişinin sonunda Bergama Krallığı ve egemenliğindeki şehirler İ.Ö. 129 yılında Roma egemenliğine girer. Böylece Anadolu ve dolayısıyla İzmir'de Roma egemenliği dönemi başlar.

Aslında İzmirlilerin aynı politik öngörüsü, yükselmekteki güç olarak Roma'yı sezinlemeleri ve buna bağlı olarak İ.Ö. 195 yılında Roma adına ilk tapınak ve kültünü şehirlerine kuran ilk İon şehri olmasını sağlar. İzmir, bu tavrının yararını Roma egemenliği döneminde görür. Bergama Krallığı'nın varisi olduğunu iddia eden Andriskos'u da desteklemeyerek Roma'nın yanında yer alan İzmir, bunun ödülünü İ.Ö. 129 yılında "Özgür Şehir" ilan edilerek almış olur. İ.S. 395 yılına kadar sürecek olan Roma Dönemi böyle başlar.

Bu dönemde Roma'nın atadığı valilerin yönettiği İzmir'i, İ.Ö. 88 yılında bu kez Pontus Kralı VI. Mith-

ridates ele geçirir. Mithridates'in egemenliğini genişletme amacıyla başlattığı olaylar sırasında İzmir de birçok Anadolu şehri gibi Pontus Kralı'nı "Kendilerini Roma zulmünden kurtaracak bir kahraman" gibi algılar ve ona destek verir. Bu dönemde İzmir'de bu kral adına sikke dahi bastırıldığı bilinmektedir.

VI. Mithridates'in tasfiyesinden sonra İzmir de, onu destekleyen diğer şehirler gibi bu tavrının diyetini öder ve özgür şehir ayrıcalığından yoksun kalır. Bu olay bir süre sonra unutulur ve İzmir, Strabon'un "şehirlerin en güzeli" övgüsüne mazhar olacak bir şehircilik anlayışıyla mamur bir hale gelir.

Gelelim, katillerinden birini İzmir'de arayacağımız Sezar'a.

Roma imparatorlarının belki de en ünlüsü olan Jül Sezar, İsa'dan önce 12 Temmuz 100 tarihindeki doğumu sırasında, yaşamını yitiren annesinin karnı yarılarak doğurtulur. Bu nedenle Latince "kesilip alınan" anlamına gelen "Caesar" (Sezar) adı verildiği iddia edilir. Öte yandan bebeğin, annenin karnı yarılarak alınması yöntemi bu nedenle günümüze kadar "Sezaryen" olarak söylenir. Bunun yanı sıra Jül Sezar'dan sonra gelen Roma imparatorları da, Romalı olmasalar bile Sezar adını kullanmaya başlarlar. "Sezar" sözcüğü zamanla "denizlerin ve karaların tek hakimi" anlamını da kazanır. Alman İmparatorları da, XX. yüzyıl başına kadar Sezar'dan bozma "Kayzer" unvanını kullanır.

Aynı zamanda asker ve politikacı olan Jül Sezar yükselişi dönemindeki ilk büyük askeri başarısını yaklaşık altı yıl süren Galya seferiyle elde eder. Galya Kralı Vercingetorix'in Sezar'a teslim olduğu haberi Roma'ya yayılınca halkın Sezar'a olan sevgisi artar. Üstelik Sezar, Galya'da elde ettiği ganimetin önemli bir bölümünü halka dağıtınca bu sevgi iyice büyür. Ancak Roma Senatosu da Sezar'a cephe alır. Senatonun Sezar'a karşı çıkması için etkilediği eski dostu Pompeius'un güçlenmesi sonucu, Sezar ordusunun büyük çoğunluğunu Galya'da bırakarak sadece 13. Lejyon ile İtalya'ya girer. Pompeius ve senatonun büyük çoğunluğu Yunanistan'a kaçsa da Sezar karşısında yenilgiye uğrar. Pompeius'un yandaşlarından Scipio ve Cato'yu da Kuzey Afrika'da yenen Sezar, Roma'ya tek mutlak güç olarak döner. Zamanla kendisini senatoya diktatör olarak ilan ettirir. Pek çok ıslahatlar yapar.

Ancak senatodaki muhafazakar cumhuriyetçi grup, Sezar'ın cumhuriyet karşıtı bir tiran olduğunu düşünmektedir. En sonunda aralarında manevi oğlu Brutus'ün de olduğu suikastçiler, Galya lejyonlarının komutanı, Roma Konsülü, diktatör Gaius Julius Sezar'ı İsa'dan önce 15 Mart 44 tarihinde senato girişinde, Pompeius'un heykeli önünde bıçaklayarak öldürürler. Tarih kitapları, Sezar'a son bıçak darbesini manevi

oğlu Brutus'un indirdiğini ve o ana kadar ölüme direnen Sezar'ın canı kadar sevdiği Brutus'u da suikastçılar arasında görünce "Sen de mi Brutus? Öyleyse yıkıl Sezar" diyerek can verdiğini yazar. Oysa bu bilgi yanlıştır. Gerçekte, Sezar böyle bir şey söylememiştir ve bu ünlü sözü kendisine, adını taşıyan oyunda, ünlü tiyatro yazarı Shakespeare söyletmiştir. Oysa Sezar'ın söylediğini bildiğimiz başka ünlü sözleri vardır: "Barış istiyorsanız savaşa hazır olun" (Si vis paces pare bellum), "Geldim gördüm yendim" (Veni vidi vici) ve "Zar atılmıştır" (Alea iacta est).

Ölümünden sonra, başlangıçta katilleri affedilir. Ancak Sezar'ın mirasının büyük bölümünü halka bıraktığı anlaşılınca Brutus ve arkadaşları Romalıların tepkisini üzerlerine çekerler ve Yunanistan'a kaçmak zorunda kalırlar. Sezar'ı öldüren kişilerin başını çeken Brutus ve Cassius yakalanmadan kaçmalarına karşın Roma ordusuna karşı savaşır, ancak savaşın kendileri için olumsuz bitmesi üzerine intihar ederler.

Sezar öldürüldüğü sırada, senatoda bulunan ve kendisine çok yakın bir kişi olarak bilinen Antonius'u lafa tutarak dikkatini dağıtma ve oyalama görevi verilen komutan Gaius Trebonius ise suikasttan sonra Smyrna adıyla bilinen İzmir'e gelir.

İzmir İ.Ö. 133 yılında Roma İmparatorluğu'nun eline geçmiş ve Roma'nın atadığı valiler tarafından yönetilmektedir. Bir ara Pontus Kralı Mithridates tarafından ele geçirilmişse de Roma-Bizans egemenliği aralıkla da olsa XV. yüzyıl başlarına kadar sürecektir. Gaius Trebonius, İzmir'e geldiğinde oldukça ilgiyle karşılanır. Bu yakınlıktan yararlanarak İzmir'de para ve asker toplar. Bu çabası boşuna değildir. İzleneceğinden ve başına kötü bir şey geleceğinden korkmaktadır. İşte tam o günlerde, görevle Suriye'ye gitmekte olan ve ünlü hatip Çıçero'nun kızı Tullia ile evli olan Romalı General Publius Cornelius Dolabella, para toplamak ümidiyle İzmir'e uğramak isterse de Trebonius onun şehre girmesine karşı çıkar ve bunda da başarılı olur.

İ.Ö. 43 yılında, İzmir'in surları dışında meydana gelen bir iki çatışmadan sonuç alamayan Dolabella, saldırıdan vazgeçmiş gibi yaparak İzmir önlerinden çekilir. Ancak aynı gece yarısı sessizce döner, şansının da yardım etmesi sonucu surlarda açık buldukları bir kapıdan girerek şehri yağma eder, bazı mahalleleri de yıkar.

Trebonius yatağında kıpırdayamadan ele geçirilir. Hemen oracıkta kurulan mahkemede vatana ihanet suçuyla yargılanarak, işkenceyle idam edilir, parçalanmış gövdesi sokaklarda sürüklenerek denize atılır. Gövdesinden ayırdıkları başını da günlerce oyuncak yaparlar. Trebonius'un böyle cezalandırılması Roma'da fazla yankı uyandırmaz ve İzmir tarihi içinde kaybolur gider...

Punta'nın yeşil adamı

■ Aygül UÇAR

■ Fotoğraf: Reha ALAN

“Punta: Burun. Bugünkü Alsancak'ta bir mevki” diye tanımlar İzmir Rumcası Sözlüğü. Punta: İzmir'in eski bir semti. 19. yüzyıl İzmir'inin Avrupai görünümlü semti. Avrupa'dan ticaret yapmak için gelmiş Frenklerin/Levantenlerin İzmir'de yaşamayı tercih ettikleri bir semti.

Tarihi boyunca birçok kültürü buluşturan bir liman kentidir İzmir. Kızıldeniz ve Karadeniz ticaret yolları arasında bağlantıyı sağlayan kent, konumu nedeniyle 17. yüzyılda Doğu Akdeniz'in liman kentleri arasında önem kazanır. Limanı ve liman gerisindeki geniş hinterlandı iç bölgeleri kıyıya, kıyıyı iç bölgelere ulaştırırken, doğuyla batıyı birbirine yakınlaştırır.

Endüstri Devrimi'yle birlikte makineleşmenin artması, seri üretimin yapılması, artan ihtiyaçlar Avrupalıların hammadde arayışına sebep olur. Doğu'nun ucuz ve kaliteli ürünlerinin Batı'ya taşınması sonucu Avrupalılar İzmir'in de içinde bulunduğu çeşitli liman kentlerine yerleşir. 19. yüzyılda kentte Fransa, İtalya, İngiltere, Hollanda gibi Avrupa kentlerinden gelen ve Levanten olarak isimlendirilen insanların sayısı hızla artar. Bu yüzyılda ticari faaliyetlerini kontrolleri altında tutmak isteyen Levantenlerin Alsancak'a yerleştikleri; Buca, Bornova, Seydiköy gibi semtleri de sayfiye yeri olarak kullandıkları bilinir.

Ticaret çok önemlidir. İzmir Batı'ya pamuk, pamuk ipliği, ipek, keçi kılı (moher) ve yün ihraç ederken, Avrupa kumaşı başta olmak üzere, kahve, şeker, çivit gibi çeşitli malları da ithal eder.

Ticaret sadece bu malları ithal-ihraç etmekle kalmaz, Avrupalının yaşam tarzını, kültürünü, inançlarını, mimari ve süsleme be-

ğenilerini de kente taşır. Bu beğeniler kentin görünümünü hızlıca değiştirir. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde rihtimin doldurularak Kordon'un inşa edilmesi, İzmir-Aydın, İzmir-Kasaba demiryolu hattı, bu hatları limana ulaştıran tramvayı, lüks mağazaları, tiyatroları, sinemaları, kafeleri, restoranları ve şehrin bir bölümünün gazla aydınlatılması gibi nedenlerle semtin görüntüsü kısa sürede değişir. Artık kent Doğu Akdeniz'in önemli bir liman kenti olmaktan öteye gider, görünümüyle Paris'e benzer. Kentin “Şark'ın Küçük Paris'i” ya da “Levant'ın Parisi” olarak nitelendirilmesi de bu yüzdendir.

Punta'da birbirlerini dik kesen sokakların arasında kalan düzgün şekilli adalarda Batılı tarzda mimariye sahip konutlar yükselir. Dar uzun parseller üzerinde yer alan, genellikle bordum katlı veya bodrumsuz iki katlı olan bu konutlar sokak-konut-bahçe ilişkisiyle kurgulanmıştır. Çoğunun üst katında, cephe ortasında bir cumba

bulunur. Sokak boyunca yan yana sıralanmış bu konutlar neredeyse birbirinin aynısıymış izlenimi uyandırır. Ancak detaylarda o kadar büyük farklar vardır ki...

Sanat tarihi açısından da oldukça değerli olan bu semtte sokakları adeta bir sergi salonundaymışsınız gibi gezersiniz. Kıvrım kıvrım taş süslemeler, figürlü cumba konsolları, karosimanlar, ahşap ayrıntılar, saçak altlarında görebileceğiniz ithal çiniler, daha sayamadığım neler neler...

Aslında hep oradadırlar, hep vardılar ama siz her gezintinizde farklı bir detayı fark edersiniz. Bu yazımda ben de size aslında hep var olan ama benim yakın zamanlarda fark ettiğim bir ayrıntıyı anlatmak istiyorum.

Yeşil adam

Sıra sıra dizilmiş konutların arasında, hep sokak seviyesinden gördüğüm beyaza boyanmış ahşap bir cumba. Cumbanın üze-

rinde, tam ortada yarım yuvarlak şekilli bir alınlık, alınlığın içinde yeşil adam ve üzerinde Athena Glaukopis figürü.

Belirtmeliyim, bu figürleri iyi bir şekilde görebilmek için hemen karşısındaki konunun üst katına çıkmamız gerek. Renginin beyaz olması yanıltmasın sizi. Yapraktan saçları, ağızdan çıkan kıvrım kıvrım dallarının üzerindeki yaprakları ve çiçekleriyle o gerçek bir yeşil adam. Baksanıza ağızdan çıkan yapraklar o kadar büyümüş, o kadar büyümüş ki başının etrafını bile kuşatmış. Çenesinin altından sanki sakalmış gibi stilize bir akant yaprağı sarkmış. Bedeni yok. Yalnızca kafasıyla maskı andıran bir figür. Yarım yuvarlak şekilli bir alınlığın ortasına ahşabın hem oyulması hem kabartılması yöntemiyle işlenmiş, detayları ise yer yer kazınmış.

Neyi simgeliyor derseniz, bu figür ilkbaharda doğanın yeniden hayat bulmasını, yeniden doğuşunu simgeliyor.

Bereket tanrılarıyla ilişkilendirilen yeşil adam figürü doğudan batıya birçok kültürde farklı adlarla görülür. Kökeni Sümerlere, Dumuzi ile İnanna mitosuna kadar indirilir. İnanişâ göre çekiciliğin, şefkatin, hırsın bereketin ve çoğalmanın sembolü olan Aşk Tanrıçası İnanna Çoban Tanrısı Dumuzi'yle evlenir. Bir süre sonra İnanna yeraltı dünyasının hakimi olan kız kardeşini ziyarete gider. Ancak yeraltının bir kuralı vardır: Buraya inen bir daha geri dönemez. Bu kural İnanna için de işler ve artık o da bir cesettir. Tanrıçasının geri

dönmemesi üzerine veziri Nişubur tanrılar meclisine gider ve onun dünyaya geri döndürülmesini rica eder. Bilgelik Tanrısı Enki bunun ancak ve ancak tanrıça yeraltından çıkarken yerine birini bırakması şartıyla kabul edileceğini söyler. Ve İnanna yerine birini almak üzere yeraltı cinleriyle yeryüzüne çıkar. Tüm tanrıların onun yeraltında oluşu sebebiyle üzüntü duyduğunu görünce hiçbirine kıyamaz. Sonra eşinin yanına gider. Tanrıların üzülmelerine rağmen eşi Dumuzi hiçbir şey olmamış gibi kaldığı yerden yaşama devam etmektedir. Duruma sinirlenen İnanna yeraltından gelen cinlere kocasını gösterip "Alın bunu götürün" der. Şart yerine getirilmiştir. İnanna yerine artık Dumuzi yeraltındadır. O da yeraltından kurtulmanın türlü yollarını arar ancak başarılı olamaz. Ta ki Dumuzi'nin kız kardeşi Rüya Tanrısı tanrılar meclisine başvurup yarım yıl kardeşi yerine yeraltında kalmayı teklif edene kadar. Tanrılar bu teklifi kabul eder. Dumuzi yılın altı ayını yeraltında, altı ayını da yerüstünde geçirir.

Her sene ilkbaharda yeraltından çıkan Dumuzi ile eşi İnanna birleşir, işte bu nedendir ki tabiat tekrar dirilir, bolluk bereket gelir...

Bu mitos Akadlar'da Tammuz-İştâr, Anadolu'da Attis-Kibele, Yunan mitolojisinde ise Adonis-Afrodite ikilisine dönüşür. Günümüzde ise Paskalya, Aziz George Günü, Nevruz, Hıdırellez törenlerinde yaşadığı düşünülür.

Saçı sakalı yapraktan olan; ağızdan filizler, yapraklar çıkan bu figürün 'Yeşil Adam' olarak isimlendirilmesi ise çok yeni. Lady Raglan'ın Galler'de bir köy kilisesindeki yeşil adam figürlerini inceleyip 1939 yılındaki bir makalesinde bu tarz figürleri yeşil adam olarak konu etmesinin ardından bu isim sonraki araştırmacılar tarafından da kullanılır.

Yeşil adam tasvirlerinin bilinen ilk örnekleri Roma Dönemi'ne tarihlenir, fakat bu figürün en yaygın kullanımı 12-14'üncü yüzyıllardır. İskoçya, İrlanda, Almanya, Fransa gibi Batı Avrupa ülkelerindeki pek çok katedralde, kilisede ve şapelde, çatılardan sütunlara kadar birçok yerde, heykel ve resim sanatında bu figürleri çokça görmek mümkün.

İzmir'de mi?

İzmir'de kaç tanedir, bunlar nerelindedir, zamanla çeşitlenecek. Ben iki örneği saptayabildim. İlki bu yazıya konu olan 'Punta'nın Yeşil Adamı', ikincisi ise Kordelya'nın 'Yeşil Adamı'. Kordelya 714. Sokak üzerindeki bir konutun kapısında. Biri anıtsal görünümlü olmasına rağmen beyaz, diğeri sembolik görümlü olmasına rağmen adı gibi yeşil.

Buldukları konutların mimarisiyle bütünleştirilmiş bu mitolojik figürler, ikonografisini bilenlere soğuk kış günlerinin ardından yeniden baharın geleceğini, ölmüş gibi görünen doğanın tekrar canlanacağını, çiçeklerin rengarenk açıp İzmir sokaklarına tekrar neşe taşıacağını fısıldamaya devam ediyor...

Kaynakça

Atay, Çınar, "Tarih İçinde İzmir", Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1978.

Baltazzi, Alexander; Galdies, George; Poulimendes, George, "A Lexicon of Smyrneika - İzmir Rumcası Sözlüğü", İzmir Ticaret Odası Kültür ve Sanat Yayınları, 2012.

Çiğ, Muazzez, İlmiye, İnanna'nın Aşkı Sümer'de İnanc ve Kutsal Evlenme, Kaynak Yayınları, 1998.

Raglan, L. "The Green Man in Church Architecture", The Folklore Journal, 50, 47-57, 1939.

Erdim, Murat, "İzmir-Alsancak Konutlarının Geçmiş-Günümüz İlişkileri Üzerine Bir Deneme", Ege Mimarlık Dergisi, 3-4, 64-67, 1992.

Smyrnelis, Carmen, Marie, "İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi?", İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Frangakis-Syrett, Elena, "Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi: Smyrna (1700-1914)", 2008.

Galatasaray 1968-1969 sezonu.

Şöhretin bedeli

Altaylı Faruk

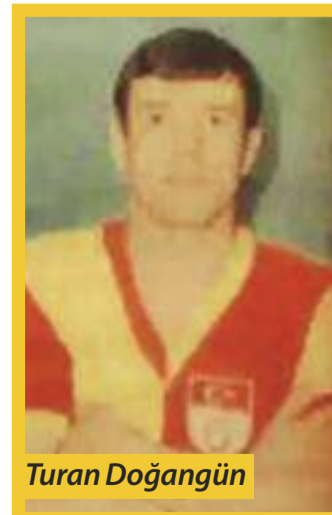
Rahmetliyi yakından tanırdım. Güçlü, kuvvetli, iyi bir oyuncuydu. Altay onu Feriköy takımından almıştı. Futbol hayatının sonuna geldiğinde ne parası vardı ne de pulu. Son yıllarını pazarda elbise satarak geçirmişti. Ayıp bir şey değildi tabii fakat çok iyi paralar kazanmasına rağmen geleceği düşünmeyip kazandığını çar çur etmesi, yatırım yapmaması, sonunda da parasız kalması üzücüydü.

Metin Oktay ve Tarık

Aktif gazetecilik yaptığım dönemlerde bir tarihte görevli olarak Galatasaraylı Metin Oktay'la birlikte Çanakkale'ye, İzmirspor-Dardanelspor maçına gitmiştik. Başka gazetelerden de gelen spor yazarları vardı. Maçın başlamasına iki saat vardı. Metin Oktay, "Uygun bir yer bulalım da iki duble atalım" deyince deniz kenarında iskeleye yakın bir yerde oturduk. Garsonlar bizi tanıyınca masamızdan ilgi alakayı eksik etmediler. Bir ara Metin Oktay garsonlardan birine, "Bizim Tarık buralarda bir yerde oturuyormuş. Siz evini biliyor musunuz?" diye sordu. Garson heyecanla, "Tarık Ağabey üstümüzde oturuyor" dedi. Çok geçmeden Tarık Kutver de aramıza katılmıştı. Yıllar önce sarı kırmızılı renkli formlarıyla sahalarda koşturan iki eski arkadaş uzun yıllar sonra bu kez Çanakkale'de buluşmuşlardı. Masamız anında donatıldı, gar-

sonlar etrafımızda pervane olmuşlardı, sık sık bir isteğimizin olup olmadığını soruyorlardı. Tarık Kutver de Metin Oktay'a saygısını, sevgisini gösterebilmek için didiniyordu. Galatasaraylı bu ikilinin sıcak sohbeti masadakileri de etkisi altına almıştı. Hepimiz duygusallaştık.

Metin Oktay bu arada kendi bardağına rakı doldurmaya

Turan Doğangün

Şöhreti herkes taşıyamaz. Taşıyabilenler uzun süre anılırlar, taşıyamayanlar ise zaman içinde unutulur giderler. Kimi sporu bırakıp köşesine çekilir, kimi ise yoluna uzmanlaştığı dalda teknik eleman olarak devam eder. Maalesef bir de hiçbir yerde hiçbir şeye tutunamayanlar, kötü alışkanlıklarının esiri olup, hayatını mahvedenler vardır.

Tayyar ÖZDEMİR

Sporcuların sadece formları ve şortları birbirine benzer. Onları birbirlerinden ayıran tek şey formlarının üzerindeki numaralardır. Seyirciye göre onların dünyası renklidir, paraları çoktur, sıkıntıları yoktur, bu dünyada işleri iştir. Eskiden topçuya kız bile verilmezken, şimdi topçu ile popçu baş tacıdır. Özellikle küçük yerlerde bu sporcular yere bile basmazlar. Onları halk adeta omuzlarında gezdirir! Berber tıraş parası almaz, manav bir kilo yerine iki kilo muz verir, çay kahve parası ödememezler. Kısacası sporcular her yerde ve her zaman el üstünde tutulurlar. Peki, bu davranışla karşılaşan sporcu ne yapar? Sporunun halkın ilgisine karşılık gösterdiği tavır tabii ki kişiliğiyle ilgilidir. Şöhreti herkes taşıyamaz. Taşıyabilenler uzun süre anılırlar, taşıyamayanlar ise zaman içinde unutulur giderler. Kimi sporu bırakıp köşesine çekilir, kimi ise yoluna uzmanlaştığı dalda teknik eleman olarak devam eder. Maalesef bir de hiçbir yerde hiçbir şeye tutunamayanlar, kötü alışkanlıklarının esiri olup, hayatını mahvedenler vardır.

Yılmaz Şen

Milliyet gazetesinin spor servisinde çalıştığım yıllarda Rusya'yı kendi sahasında 2-0 yenen A Milli Takım kadrosunu İstanbul'da toplayıp haber yapmak amacıyla yola çıktık. İzmir'den Nevzat Güzelirmak, Ali Artuner (Göztepe), Talat Özkarslı, Ayhan Elmastaşoğlu (Galatasaray), Ogün Altıparmak (Fenerbahçe) ile birlikte belirtilen yere gittik. Futbolcularla bir araya geldiğimiz toplantıda gördüklerimiz hepimizi çok şaşırtmıştı, üzmüştü. Fenerbahçeli Yılmaz Şen, toplantıya tam bir kabadayı gibi gelmişti; yürürken ayakkabılarının topuğuna basıyordu, üstelik alkollüydü de. Çok iyi bir futbolcuydu, hatta döneminin en iyi oyuncularındandı, maalesef alkole yenik düşmüştü.

Toplantıya hemen arkasından gelen Galatasaraylı Turan'ın giydiği pantolon ise düştüğü ekonomik sıkıntıyı özetler gibiydi. O da Yılmaz Şen gibi o dönemin iyi futbolcularındandı.

başladı. Ardından Tarık'ın bardağını doldurmaya yeltendi. Tarık hepimizi şaşırtan bir refleksle, "Kaptan ben senin yanında rakı içmem" dedi. Metin Oktay, "Oğlum hepimiz futbolu bıraktık. O yılları geride bıraktık. Olur mu hiç, bize eşlik et" diyerek isteğini birkaç kez tekrarladi. Baktı olmayacak, Tarık kararlı, ısrar etmedi. Bu iki eski dostun samimi sohbetlerine biz de eşlik ettik, maç saati yaklaşınca kalktık, görevimize döndük.

Yalan haber!

İzmir'de yerel bir gazetenin gece muhabiri bu olayın ertesinde şöyle bir haber yazmıştı. "Galatasaraylı alkolik Tarık sokaklarda sürünüyor." Sabah gazeteye gelince haberi okudum, şaşırdım kaldım. İki gün önce Tarık'la aynı masadaydık, ağzına bir damla bile içki koymamıştı. Hemen Tarık'ı telefonla aradım, gazeteyi okumasını söyledim. On beş dakika geçmeden beni aradı, yerel gazeteyi mahkemeye vereceğini söyledi. Bundan sonra ne oldu bilmiyorum, takip etmedim. Ancak Tarık'ı tanımayan kişilerin yalan yanlış haber yapmalarını kınadım. Toplumun dikkatini çekecek her türlü haber gazetecilikte önemlidir. Ancak haber bilinçli ve doğru olursa daha da dikkat çeker.

Yılmaz Şen

Fenerbahçe 1973-1974 sezonu.

Seba'yı ziyaret

İzmirli meslektaşım Atilla Gökçe'nin ısrarı ile rahmetli Beşiktaş Kulübü Başkanı Süleyman Seba'yı ziyarete gitmiştik. Seba herkese gösterdiği ilgiyi bize de göstermişti. Seba'nın oturduğu makam odasının hemen yanında bir salon vardı. Bu salonda ara

Tarık Kurtver

Erol Togay

sıra toplantılar, transfer anlaşmaları yapılmış ama genellikle eski sporcuların vakit geçirdiği bir lokal gibiymiş. O gün de çok kalabalıktı. Eski sporcular toplanmıştı. Sporculardan bazılarını tanıyordum. Bir ara Seba'ya, "Başkan bu insanlar çalışmıyor mu?" diye sordum. "Çoğu emekli oldu. Emekli olamayanları kulüp emekli yapmaya çalışıyor. Bazılarına da her ay az da olsa parasal yardım yapıyoruz" yanıtını aldım. Uzun yıllar herkesin alkışladığı ünlü futbolcuların şimdi kulübün yardımına muhtaç olması beni üzmüştü.

Erol Togay

Merhum futbolcu Erol Togay son dönemlerinde kimsesizler yurdunda kalmaya başlamıştı. Fenerbahçe kulübü ölene kadar maddi manevi desteğini esirgememişti. Halen de hemen her kulüp zorda olana elini uzatmaya devam ediyor.

KSK'lı Bulut

Karşıyaka takımının as elemanlarından Bulut'u bilmeyen var mıydı? Ogünlü, Erollu, Gode Cengizli, Tunalı ve Vurallı takımın en iyilerindendi. Muğlaspor'da da forma giymişti. Sahalara veda ettikten sonra başında şapkasıyla piyango bileti satmaya başlamıştı. Şapkasında "Karşıyakalı Bulut" yazılıydı. Onu tanıyanlar bir zamanların en çok kazanan futbolcusunun bu durumuna üzülmüyorlardı. Bir zamanların parlak Bulut'u gitmiş, yerine kara bir Bulut gelmişti...

İnsanlar ünlü olabilirler, büyük paralar kazanabilirler. Önemli olan şöhretin kendilerini şımartmasına meydan vermemek ve geleceği düşünüp, küpünü akarken doldurmaktır. Bu konuda zamane gençleri daha akılcı davranabiliyorlar, yarınlarını şimdiden kurmanın yollarını arıyorlar, bunu da pek güzel beceriyorlar...

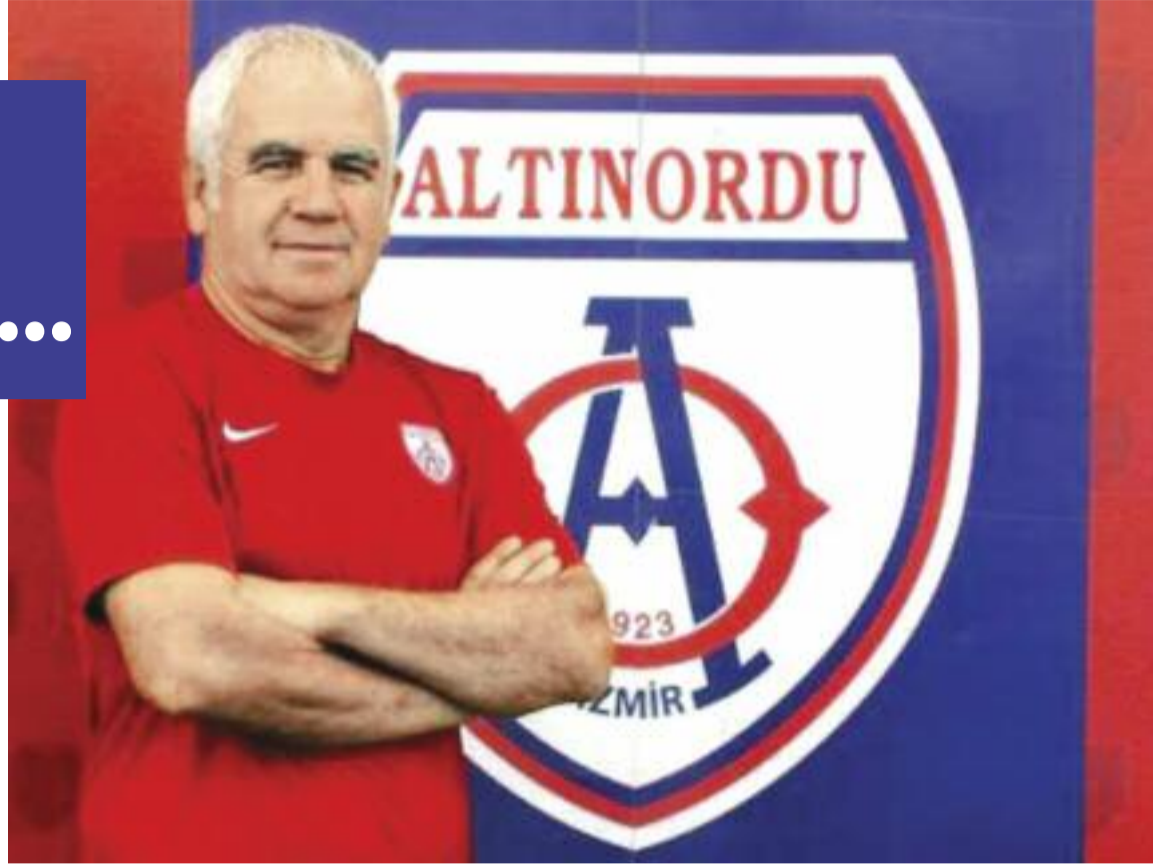
Tek aşkı Göztepe'ydi...

**'Cengaver' lakaplı
İsmail Sütçü on
dört yaşında
kapısından
girdiği sarı
kırmızılı kulübün
formasını on altı yıl
hiç çıkarmadı...**

Atilla KÖPRÜLÜOĞLU

Daha on dört yaşındaydı. O günlerde İzmir'in güzide takımlarından Göztepe alt yapıya çok önem veriyordu. Zaten koyusundan Göztepeliydi, semtinin de takımıydı GözGöz!

Malzeme torbasını aldı; toprak zeminli, Göztepe Stadı'ndaki seçmelere gitti. Hırslıyla bir anda göze çarptı, hemen minik takıma alındı İsmail Sütçü! Kısa sürede de Genç Ta-

kim'a yükseldi. Genç Milli Takım yöneticileri onu hemen fark ederek kadroya dahil ettiler. Sekiz kez Genç Milli Takım, dört kez de Amatör Milli Takım formasını kuşandı.

1972-1973 sezonunda Göztepe Teknik Direktörü merhum Sabri Kiraz'dı. Her zaman A Takımı'ndan önce gençlerin idmanı

vardı. Ertesi gün deplasmanda Boluspor maçı vardı. Hoca idmanı izliyor, notlar tutuyordu. Deneyimli hoca, Genç Takım Antrenörü merhum Ruhi Karaduman'ın da referansıyla antrenman bitimi İsmail'i çağırdı ve şöyle dedi:

"Hazırlan! Yarın profesyonel kadrodasın. Seni oynatacağım!"

O gece gözüne uyku girmedi. Öyle ya, efsane takımın futbolcularıyla oynayacaktı bundan böyle. Rahmetli kaleci Ali Artuner'in önünde görev yapacaktı, yanında da milli libero Özer Yurteri. Buldozer Fevzi (Zemzem), İngiliz Nevzat (Güzelırmak), B. Mehmet, Papi Mehmet (Işıkal), Ertan Öznur, Vazo Nihat (Yayöz), Fuji Mehmet, Sol Bek Cudi, Sarı Okyay, yedek kaleci Güngör takım arkadaşlarıydı.

O gün çıktı, mükemmel oynadı. Sarı-kırmızılı forma bir daha üzerinden hiç çıkmadı. Kazanılan şampiyonluklarda büyük pay sahibiydi.

Yıllarca kaptanlık pazubandını taşıma onurunu yaşadı.

Müthiş hırslıydı. Zemine ayak bastığı anda sadece Göztepe'sinin kazanması vardı gözünün önünde. Hani derler ya, "forma aşkıyla ölümüne oynardı." Seyirciyle bütünleşmesini çok iyi bilirdi!

İki kez burnu kırıldı. Birer kez kaşı, kafası, çenesi yarıldı. Kaburgası çatladı, sol ayak bileği döndü. Sakat sakat çok maçı tamamladı, zaten o yüzden de taraftarlar 'cengaver' lakabını takmıştı ya ona. Gazetelerde fotoğrafları da hep kafası sarılı,

yüzü gözü kanlı çıkardı! Onuruna düşkün bir profesyoneldi. Asla sorun yaratmazdı. Transfer dönemlerinde ilk imzayı o atardı boş mukaveleye. Arkadaşlarına da hep Albert Camus'un şu sözünü anımsatırdı: "En iyi bildiğim şeyler ahlak ve yükümlülüklerdir, bunu da futbola borçluyum!"

Unutamadığı anısı

Cengaver İsmail unutamadığı bir anısını şöyle aktarıyor: "Yıl 1978. Aylardan Mayıs. Rizespor ile şampiyonluk için çekişiyoruz. İstanbul'da açık tribünü denize neredeyse sıfır Şeref Stadi'ndayız. Beykoz ile çok kritik bir maça çıktık. Puan kaybetmemiz şampiyonluktan edebilir. Karşılaşmayı Talat Tokat yönetiyor. 1-0 yenik oynuyoruz. Beykozlu futbolcular vakit geçirmek adına topu sürekli dışarı, daha doğrusu denize atıyorlar. Bizim Göztepeliler taraftarlar da topu denizden alıp, sahaya atıyorlar. O zaman şimdiki gibi çok top yok. Bir bizim, bir de rakibin topu var. Bir ara Köylü İrfan (Ertürk) golüyle eşitliği getirdi. Son dakikaydı, hakem saatine bakıyordu. B. Kenan'ın serbest atışında kale önü karıştı. Karambolde kaptanımız K. Ali (Çağlar) topu filelere bıraktı. Maç bitti. Biz şampiyon olduk o yıl. Taraftarımızın maçı izlemeyip,

denizden top toplayıp sahaya atmasını unutamam!"

Yıl 1985. On altı yıllık futbol yaşamına nokta koymasının zamanı gelmişti. Jübile yapacaktı. Çok üzgündü. Kopmak istemiyordu aşkından İsmail Sütçü. Son kez Atatürk Stadi'nda 1 Ağustos 1985'teki Karşıyaka ile maça forma giydi. O gün omuzlarda sahayı terk etti. Bir süre dinlendi. Kopyamayacağını anladı futboldan.

Surinam asıllı Hollandalı yıldız Ruud Gullit derdi ya; "Ben futboldan ayrı kaldığımda, ağzından emziği alınmış bir bebekten farkım kalmaz!" diye. İsmail Sütçü de aynen o durumdaydı. Teknik adamlık kurslarına katıldı, Göztepe genç takımında çalıştı, amatör küme takımlarında sorumluluk üstlendi. Altınordu Kulübü 'proje takım' olma iddiasındaydı. İsmail Sütçü'yü çağırdılar. "Gel, altyapıda bilgini, deneyimini gençlere göster" dediler. Dört buçuk yıldır Altınordu altyapısında çalışıyor şimdi Cengaver İsmail!

Dünya şairimiz Nazım Hikmet bir şiirinde;

"Sen benim sarhoşluğumsun,

Ne ayıldım, ne ayılabilirim, ne ayılmak isterim,

Başım ağır, dizlerim parçalanmış,

Üstüm başım çamur içinde,

Yanıp sönen ışığına düşe kalka giderim" demişti.

Futbol ve Göztepe de, Cengaver İsmail için bir aşktı, tutkuydu, sarhoşluğuuydu.

Yıllarca ne ayıldığı, ne ayılabildiği, ne de ayılmak istediği...

İzmir'in güreş dünyası

■ Hüdai ÜLKER

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de İzmir'de güreşe ilgi vardır, İzmirli güreşçiler başarıdan başarıya koşmaktadır. İzmir'in saygıdeğer antrenörleri ve yöneticileri kentimizde güreşi sevdirmek ve başarı elde edebilmek için ellerinden geleni yapmışlardır ve yapmaktadırlar. Tümünün emeklerine saygılar olsun. Yağlı güreşler eskiden olduğu gibi günümüzde de şehrimize renk katmaya devam etmektedir.

Bu yazımda eskiden güreş antrenmanları ve güreş müsabakaları yapılan bazı salonlardan ve sahalardan söz etmek istiyorum. Bir zamanlar güreş yaptığımız bu yerlerde çok güzel anılarımız kaldı. O anılar ki İzmir'in güreş dünyasında hala canlılığını koruyor. İzmirli güreşçiler kardeş gibidirler. Aradan bunca zaman geçmesine karşın birbirlerini unutmamışlardır. O zamanlar çok genç olan biz İzmirli güreşçiler, şimdilerde yetmiş yaşına doğru hızla ilerliyoruz.

Bu yazıya başlarken, başta İzmir'in efsane güreşçileri olmak üzere, 1960'lı ve 70'li yıllardaki güreşçi arkadaşlarımı burada saygıyla anmak isterim:

Muhlis Tayfur, Muharrem Candaş, Ali Özdemir, Mehmet Ali İslıoğlu, Fazlı Arınç, Okan Yüksel, Hüsnü Oral, Cevat Çavuşoğlu, Yahya Şehirlioğlu, Jokey Mehmet, Cevat Savut, Mevlüt Din, Abdurahman Küçükalfa, Ali İhsan Kuru, Mehmet Divrik, Ahmet Perçin, Necip Kalkan, Erol Mutlu, Zekai Turgay, Reşit Karabacak, Süleyman Karaman, Cihan Can, İsmail Hışım, Güven Uçkan, Emin Arık, Halil Kol, Alaattin Güngör, Zekai Baykara, Ertuğrul Mutlu, Ali Armağan, Sabri Özenci, Ramazan Savranbaşı, Burhan Işık, Muhsin Torun, Hilmi Pekmezci, Binali Sayın, Ömer Sayın, Bayram Yücel, Mürsel Yalçın, Vahap Ergeç, Yasin Çiftçi, Ahmet Övet, Mustafa Armağan, Selahattin Öztürk, Mustafa Aslan,

Güreşçiler, güreş salonları, yağlı güreş meydanları ve kahvehaneler. Güreş sporu İzmir'de her dönemde sevilen bir dal olmuştur. Eskiden minder güreşleri ve yağlı güreşler kalabalık bir seyirci karşısında yapılırdı. İster minder, ister yağlı güreş olsun, karşılaşmalar daima bir şenlik havası içinde geçerdi, yapılan müsabakalar üzerine günlerce sohbet edilirdi.

Çetin Pekçağlı, Cevat Kırkpınar, Rıza Ertan, Yusuf Kırkpınar, Süleyman Bulut, Remzi Palabıyık, Niyazi Korkmaz, Niyazi Erküçük, Murat Suzan, Mithat Toprakçı, Maksut Akdağ, Mehmet Marifi, Yücel Fıçıcı, Rifat Reyhanlı, Şaban Tanış, Mehmet Ali Özer.

İsimlerini hatırlayamadığım güreşçi arkadaşlarım varsa onlardan özür dilerim.

Yaz aylarında yolu İzmir'e düşen bazı yağlı güreşçiler:

Kara Ali zaten İzmirliydi. Ordulu Mustafa, Akhisarlı Arap Mustafa Yıldız, Balıkesirli Yaman İnanç, Sökeli Mehmet Keçe, Ordulu Davut, Albay Kardeş, Manisalı Reşat, Erdem Özyiğit, Küçük Arap, Dünya Güzeli Kel Hüseyin, Jet Havzalı, Kaplan Yapar.

Elbette ki İzmir'e daha birçok yağlı güreşçi geliyordu. İsimlerini saydığım güreşçiler bizzat güreşlerini izlediğim ve bazılarıyla güreştiğim güreşçilerdir. O zamanlar, Dünya Güzeli Kel Hüseyin ve Jet Havzalı gibi bazı güreşçiler renkli kişilikleriyle ve yaptıkları güreşlerle seyircilerin hoşça vakit geçirmelerini sağlıyorlardı.

Antrenörlerimiz; Muhlis Tayfur, Ali Özdemir, Fahrettin Umarer, Hayati Ertuna, Abdullah Seyhan'dı.

60'lı yıllarda İzmir'de şu güreş kulüpleri vardı: Güreş İhtisas, Demirspor, Sümerspor, Tekel, Havagücü, Karagücü. Ayrıca o zamanlar okul takımları da güreşlere katılırdı.

Altay Kulübü'nün de eskiden güçlü bir güreş takımına sahip olduğunu burada belirtelim. Daha sonraları İzmir Büyükşehir Belediyespor ve Bucaspor da güreş takımları kurdular. İzmir'de minder güreşlerinin yapıldığı salonların ve yağlı güreşlerin yapıldığı alanların bazıları ne yazık ki günümüze kadar gelemedi.

Bendeniz güreşe 1965 yılında, İzmir Demirspor'da başladım. İlk yıllarda antrenman salonumuz Alsancak'ta, demiryolları arazisi içinde bulunan bir binanın ikinci katındaydı. Bu binanın alt katında lokomotif tamir edilirdi, üst katında da güreş antrenmanı yapılırdı. Alt kattaki atölye halen faal durumda, fakat ikinci kat, yani güreş salonu maalesef harabe halinde.

Kuru otlu minder

Demirspor Kulübü'nün antrenman salonuna başka kulüplerde güreş yapanlar veya hiçbir kulübe bağlı olmayan sporcular da gelirdi, antrenmanlara yoğun bir katılım olurdu. Demirspor'un bu güreş salonu İzmir'in ilklerindedir ve bu antrenman salonu İzmir'de güreşin gelişmesine önyak olmuştur. Demirsporlu güreşçiler o zamanlar kötü bir minderde antrenman yapıyorlardı. Minderin içinde dolgu malzemesi olarak kuru ot vardı, kullanıla kullanıla bazı yerlerinde çukurlar oluşmuştu. Ayaklarımız o çukurlara geldiğinde düşerdik. Fakat gene de o emektar minderde güreşi öğrenmiştik.

O zamanlar, aynı minderde güreş yapmaktan övünç duyduğum değerli arkadaşım, ağabeyim Okan Yüksel tecrübeli bir güreşçi idi, bizlere kültür-fizik hareketleri yaptırırdı. Gene o yıllarda, Güreş İhtisas Kulübü'nden bazı arkadaşlar Demirspor'a antrenmana gelirlerdi. Necip Kalkan ve Erol Mutlu ve Süleyman Karaman ara sıra gelirlerdi.

Demirspor'un bu salonunda sadece güreş yapılmaz, boks ve halter çalışmaları da yapılırdı. Salona girişte, solda boks ringi vardı. Halter çalışmaları salonun arka tarafında yapılırdı. Güreş minderleri ise salonun tam ortasındaydı.

Ben güreşe başladığımda, Güreş İhtisas Kulübü güreşçileri Salepçioğlu Camii'nde antrenman yapıyordu. Bu caminin alt katında odalar vardı. Bu odaların birinde güreş antrenmanı yapılırdı, diğer bir odada ise soyunma dolapları ve duşlar bulunuyordu. Buradaki güreş antrenmanlarının tarihi bildiğim kadarıyla 1940'lı yıllara kadar uzanıyordu. Demirspor'un ve Güreş İhtisas Kulübü'nün salonları İzmir'in en

eskilerindendi. 1967 yılında bu iki kulüp de kendi antrenman salonlarını terk etti, Alsancak Stadyumu'nun altındaki salonlarda çalışmaya başladı. Bu tarihten sonra İzmirli güreşçilerin antrenman yapmak için en önemli adresi Alsancak Stadı idi. Stadın salonunda sadece antrenman değil, müsabakalar da yapılıyordu. Fakat ara sıra Alsancak Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda da antrenman yapıyorduk. Ara sıra Sümerspor'un antrenman yaptığı Darağacı'ndaki Sümerbank Fabrikası'na giderdik. Sümerbank'ın salonu akşamları düğün salonu olarak kullanılırdı, gündüzleri de Sümersporluların antrenman yeri idi.

İzmir'de müsabaka yaptığımız salonların başında Fuar'daki Celal Atik Spor Salonu ve Alsancak Stadyumu'nun altındaki salon gelirdi. O zamanlar Celal Atik Salonu'nun adı Çekoslovak Pavyonu idi. Buradaki güreşlere epey seyirci gelirdi güreşler tam bir şenlik havası içinde geçirdi. Güreşleri çetin mücadele ile geçen bazı rakipler

Bir anı

Eski başpehlivan Yaman İnanç'ın bir anısını sizlerle paylaşmak isterim:

Bir gün Dönertaş'taki kahvehanede pehlivanlar arasında bir kavga çıkmış. Pehlivanların kavgası da güreş yapar gibi olur. Onlar kavga ederken farkında olmadan epey masa sandalye kırmışlar. Bu kavgayı vatandaşlar karakola bildirmişler. Zamanın ünlü komiseri Tarzan Mustafa çıkmış gelmiş. Komiser kahvehaneye gelince pehlivanlar kavgayı bitirmiş. Fakat kahvehanenin durumu içler acısı. Masa ve sandalye parçaları etrafa dağılmış. Tarzan Mustafa, pehlivanları bir güzel paylamış, "Koskoca adamlarsınız" demiş, "Bunca işim arasında bir de sizinle mi uğraşayım? Derhal kahveciden özür dileyin ve zararını ödeyin." Tabi pehlivanlar denileni yapmışlar.

mindere çıktı mı seyirciler pürdikkat kesilirdi. O zamanlar tığ gibi bir güreşçi olan Necip Kalkan, Çekoslovak Pavyonu'nda rakibini yedi saniyede yenerek bir rekor kırmıştı.

Alsancak Stadı'nın altındaki salon fazla büyük olmadığı için müsabakalar sırasında seyirci de az olurdu. Fakat Alsancak'taki antrenmanlarımız unutulmaz güzellikte geçirdi. Güreşe başlamadan önce futbol sahasına çıkar sahanın etrafında birkaç tur atardık. Biz koşarken çoğunlukla sahada Altaylı futbolcular antrenman yapardı. Futbolcular sahada, güreşçiler kenarda, gayet sportmence bir antrenman olurdu.

Güreş antrenmanından sonra, stadyumda görevli Mümin Amca'nın yaptığı çay veya ıhlamuru içerdik. Antrenmanlar bittikten sonra hep beraber Alsancak Garı'na doğru yürürdük. Burada kimimiz trene, kimimiz de trolleybüse binip evin yolunu tutardık.

Yağlı güreş

Bu şehirde minder güreşi olduğu kadar yağlı güreş de sevilir. Zeytinlik'teki Albayrak ve Ülkü Açık hava sinemalarında, Fuar Açık hava Tiyatrosu'nda ve çevre ilçelerde iddialı yağlı güreşler yapılırdı. Hatırladığım kadarıyla Ülkü Sineması'ndaki yağlı güreşler uzun sürmemişti. Fakat Albayrak'ta çok güreş olurdu. Güreşlerin yapıldığı gün sinemanın kapısında saatlerce davul zurna çalınırdı, sinemanın önü günboyu kalabalık olurdu. Güreşleri biten pehlivanlar yanlarında getirdikleri havlularla silinirlerdi. Daha sonraları Albayrak Sineması'nın hemen karşısında bir sıhhi banyo açıldı ve pehlivanlar yıkanma olanağı buldular.

Ben Ülkü'de güreş yapmadım, Albayrak Sineması'nda birkaç yağlı güreşe katıldım. Bu sinema aslında güreş yapmaya müsait değildi. Yağlı güreş çayırdaki otların üzerinde ve yumuşak bir toprak üzerinde yapılır. Albayrak Sineması'nın sahasında bunların hiçbiri yoktu ve zemin çok sertti. Güreş yaparken vücudumuz yaralanırdı.

Fuar'da güreş

Fuar Açık hava Tiyatrosu'nda, sahnenin önündeki boş alanda güreşirdik. Burası da güreşe müsait değildi. Güreşleri tertip edenler alana ot serperlerdi, otların üzerine de bir branda sererlerdi. İzmir'e gelen yağlı güreşçiler daha çok Basmane'de toplanırlardı. Burada fiyatları uygun oteller, yemekleri leziz lokantalar vardı. Pehlivanlar bu otellerde kalırlardı, gündüzleri de Altınpark ve Dönertaş'taki kahvehanelerde vakit geçirirlerdi.

Aktivistler...

■ Ümit Yaşar IŞIKHAN

Televizyon kanallarının çoğalması okuma alışkanlığı olmayan toplumlar için tam bir uyuşturucu etkisi yapıyordu ve yönetici kapitalist erkin zaferiydi. Sınıfsal değil, düşünsel konuları itibariyle hep emekçiden, mazlumdan yana tavır koyan sanatçılar, teknolojik gelişimin ürünü olan görsel medya karşısında debelenirken; internetin yayılması, gerçek sanat için tam anlamıyla bir yıkım ve toplumdan izole edilme sürecini başlattı. Bu gelişmeler sanatçı için gettolaşmayı; küçük ama idealist, kırılmış ama dirençli bir devrimci-toplumcu sanat anlayışıyla daha sıkı bağlarla hayata sarılmayı gündeme getirdi. Artık okuyucu kuyrukları bitmiş, şiir matinelelerinde, ahbap çavuş ilişkileriyle oluşan küçük topluluklar kitleden koparak kendi varoluş kriterlerini koruma çabalarıyla ayakta kalmaya yönelmiştir.

Biz kuşak olarak teorik algıdan hareketle, deneysel yaşam verileriyle sanatın-sanatçının karşı karşıya kaldığı bu çıkmazları çözmek zorundayız. Yıl 1981. Yurtdışında on iki ülkeden emekçilerle aynı koşuştayız. Genç Japon şairi bana ülkesindeki buna benzer sorunları ve geliştirdikleri çözümleri anlatıyor. Gece gündüz çalışan bir toplumun kitap okumaya zamanı yoktur. Kapitalizmin ahtapot kolları nefes aldırır bütün sanat yollarını kapatmıştır. Yazarlar ve yayınevleri toplanırlar, bu duruma bir çözüm ararlar ve bulurlar. Basılı kitaplar okunmuyorsa, insanların kitap okuyacak zamanları yoksa o kitabı okutmanın yöntemlerini bulmak ve geliştirmek gerekirdi. Bu düşünceyle yola çıkarlar, seslendirilmiş ve kasete kaydedilmiş kitap-kasetleri piyasaya sürerler. Bir süre sonra kaset-kitap satışlarında patlama yaşanır. İnsanlar işe gidip gelirken, dinlenirken, uyurken roman-öykü veya şiir dinlemektedirler; birbirlerine kaset-kitap armağan etmektedirler.

Bu örnekleme 1982 yılında İzmir'de **Ortaklaşa** dergisinde öneri olarak yayımlandı ama çok ses getirmedi. Koşullar değişti. Hayat zorlaştı. İnsanlar geçinebilmek için ek iş yapmak zorunda kaldılar. Barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçların kültürel ihtiyaçların önüne geçtiği bu zamanda sanatın ve sanatçının işi daha da zorlaştı.

Makinelerin, bilgisayarların hayatımızda hızla yer aldığı günümüzde; sanatçının hayata, topluma ve insana yabancılaşması karşısında, sipariş roman ve dizilerin sanat adı altında tüketim toplumuna sunulmasının önünü kesmek için farklı alternatifler geliştirme gereği hızla artmaktadır.

Ruhun, duygunun ve düşüncenin bu sıkıntıları elbette salt bize özgü değildir.

1986 yılında edebiyat dergisi 'Temmuz'da düşünsel temeli oluşturulan, Türkiye'nin ilk uluslararası düşün-sanat dergisi 'Homeros' ile temeli atılan, 1999 yılında ambargo altında inleyen Bağdat'ta şekillenen ve 2008 yılında nihayet dernekleşen Uluslararası Aktivist Sanatçılar Birliği'nin kuruluş hikayesidir bu...

Aynı sancı yurtdışında da yaşanmaktadır. Melankolik yaşam tarzıyla sanatın sunulduğu bütün salonlar boş...

Yıllar önce, Doğu Almanya'nın en ünlü şairi güzel insan, dostum Gisela Kraft sanatsal sunumlarda girişin paralı olduğunu, bu yüzden ancak belirli bir kesimle kucaklaşabildiklerini anlattıklarında şaşırمامıştım. Kuzey Afrika'da, Avrupa'da, Balkanlar'da ve Kafkasya'da katıldığım bütün etkinliklerde aynı sorun yaşanmaktaydı. Sanatın neredeyse sadece sanatçılardan oluşan küçük bir kitleye hapsolmesi, ulaşılmak istenilen kitleden hızla uzaklaşılması veya birtakım nedenlerden o kitleye ulaşamaması sanatın ve sanatçının egosunu iyice yükseltmiştir. Nasıl yükselmesin ki! Kıyıda köşede kalan az sayıda okuyucuyu kapmanın mücadelesini veren sanatçılar, ajanslar, özgür üretim ve paylaşım platformunu hızla kaybettikçe daha da hırçınlaşmış, kendi kabuğu içinde daha da kırılmanlaşmıştır.

Sanatçının sanal-sanatsal üretime karşı durması; dokunmanın, tanışmanın, bakışmanın duyarlılığını, güzelliğini ifade ettiği halde yalnızlaşması; kötü ve ruhsuz çağın gelişimi karşısında yenilgiye uğraması sanatçıda onarılmaz travmaların yaşanmasına neden olmuştur. Sistemin yarattığı sömürü dizgesinde popülist sanata hizmet etmeyen idealist sanatçıların hızla azalması, kalanların örgütlü mücadelede pasif kalması, yenilgilerine farklı bir boyut kazandırmıştır.

Birçok etkinlikte okuyan biz, dinleyen biz, paylaşan ve alkışlayan yalnızca bizdik...

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yalnızca etkinliğe katılan şair ve yazarların dinleyici olduğu bu etkinlikler maalesef bireysel tatminden öteye gitmemektedir.

Bu nedenle yaşadığımız çağın verilerini ve koşullarını reddetmek değil, sanatçı kimliğinin kültürel boyutuna göre algılanıp toplumsal kazanımlara dönüştürülmesi gerekir.

Peki, ne yapmalı?

Büyük emek ve özveriyle hazırlanan sanatsal sunumlara kitleyi çekmek, bu hayatı daha yaşanılır kılmak, demokratik hak ve taleplerde bulunmak, toplumu özlenen çağdaş yaşam ve düşünsel boyutuna taşımak, paylaşarak çoğalmak, kitleyle kucaklaşmak...

Nasıl olacak !

Elbette çözüm üretmek zorunda olan yine sanatçılardır. Ve tek kurtuluş yolu teknolojik verileri sistemin hizmetinde değil; halkların özgürleşmesinde, demokratik ortak yaşamda, barış ve sevgiyi çoğaltan oluşumlarda ve bu amaçla kurulmuş örgütlerde bulmak gerekir.

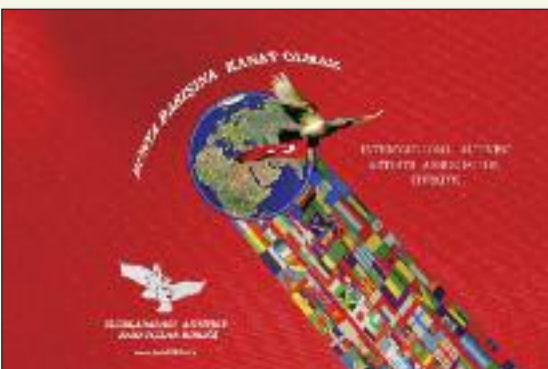
1986 yılında **Temmuz** edebiyat dergisinde düşünsel temeli oluşturulan, Türkiye'nin ilk uluslararası düşün sanat dergisi **Homeros** ile temeli atılan, 1999 yılında yurtdışında ambargo altında inleyen Irak'ta birçok ülkenin devrimci sanatçılarıyla Bağdat'ta şekillendirilen ve 2008 yılında dernek olarak yasal boyut kazanan UASB (Uluslararası Aktivist Sanatçılar Birliği)'yi oluştururken temel kaygımız buydu.

Bu nedenle, "Eğer ulaşılmak istenen kitleyi salonlara getiremiyorsak, biz kitlenin olduğu yere gidelim" anlayışımız etken oldu. İnsanlar, emekçiler, öğrenciler neredeyse biz de etkinliklerimizi orada yapalım diye yola çıktık. İzmir'in en kalabalık yeri olan Kemeraltı girişinde, Cumhuriyet Meydanı'nda, pazaryerlerinde standımızı kurup şiirlerimizi okuyalım; ressamlarımızı münzevi bodrum katlarından kurtarıp şövalelerini alanlara taşıyarak, yapıtlarının halkla buluşmasını sağlayalım; müzisyenlerimizi spot ışıkları altındaki salondan dışarı çıkaralım, kısacası rahat koltukların olmadığı alanlarda, gerekirse ayakta, halkın arasında yüreklerimizi paylaşalım...

"Sanatçılar Dışarı!"

Bu sloganla eyleme geçtiğimizde birçok sanatçı arkadaşımız, sanatı ucuzlattığımız savıyla bize burun kıverdiler. Ancak bu alanlarda hedefimizi gerçekleştirirken halkın şaşkın bakışlarını, paylaşımcı tavırlarını gördükçe ne kadar haklı olduğumuzu görüp, bu küçük ama kararlı uluslararası sanatsal yapılanmamıza katıldılar. Doğrusu buydu...

Halkı salonlara çekemiyorsan, sen halkın ayağına gideceksin.

Yurtiçinde ve yurtdışındaki etkinliklerimizde bunu başardık. Bir süre sonra bizi eleştirenler bile sokak etkinliklerinde buluşmaya başladı. Bu anlayışımızın bütün Türkiye'de, hatta yurtdışında birçok sanat etkinliklerinde örnek alındığını görmek haklı olduğumuzun da kanıtı oldu.

İki şık var; ya teknolojiye yenilip sanal ve ruhsuz popülist kültürün kölesi olacaksın veya her şeye karşın her alanda, her koşulda halkınla, özgürlükçü sanatsal anlayışınla kucaklaşacaksın. Fabrikaların önü, pazaryerleri, üniversite avluları, hastane bahçeleri, hapsehane duvarları, yaşlılar yurdunun giriş kapısı, yani hayatın binlerce yürekle aktığı her alan, her ırmak bizim!

Derneğimizin kuruluş süreci de çok ilginç

1986 yılında İzmir'in en önemli edebiyat dergisi 'Temmuz'u yayımlarken kurduğumuz uluslararası köprüye dayanarak örgütlenme müjdesini duyurduk. Fakat dernek kurma sevdamız parasızlıktan derginin kapanmasıyla yarım kaldı. Bir süre sonra, Türkiye'nin ilk uluslararası kültür-sanat dergisi 'Homeros'u sekiz dilde yayımladığımız dönemde yarım kalan örgütlenme sevdamız depreşti. Dünyanın dört bir tarafına yayılmış altmış sekiz şubemizle bu işi başarmamız hiç de zor olmazdı. O yıllarda, IMF'den borç almak için taklalar atan hükümetin Kültür Bakanlığı'nın bile yurtdışında bu kadar çok kültür ataşesi yoktu ama bizim vardı.

Biz gençtik, devrimciydik; biz ütopyalarının peşinden koşan yoksul havarilerdik. Uluslararası Genç Şair ve Yazarlar Birliği'ni kurmak için uğraşıyorduk. Ne var ki, parasızlıktan ve kağıda sık sık gelen zamlardan ötürü bu derгимiz de kapandı.

Ortadoğu kaynaklı kazan. Irak-İran savaşı bitmiş, emperyalist güçlerin provokasyonuna gelen Saddam Hüseyin Kuveyt'e girmiş, ortalık toz duman. Ambargolar, kimyasal silahlar, uçaklar, tanklar... Ölümün pusu kurduğu günlerde Uluslararası Mirbed Şiir Festivali'ne katılmak için Bağdat'tayım. Halk aç. Yiyecek ekmeği yok, içecek suyu yok, çocuğa süt yok, hastalığına ilaç yok, iş yok, güç yok. Ortadoğu'nun en güzel kenti viraneye dönmüş. Biz altmış ülkeden gelen şairlerse beş yıldızlı otelin lobisinde içki içip, yemek yiyorduk. Dünya şairleri savaş naraları atarak mevcut iktidarı pohpohlarken, camın dışında aç insanlar bir parça ekmek için yalvarıyordu. Hemen kapının önünde insanlık dramı yaşanırken; içeride, lobide, kendinden başkasını önemsemeyen entel-dantel takımının arasında yüreği kanayanlar çok azdı. Yaşadığı çağa tanık olmak ve savaşa karşı barışı, ölüme karşı yaşamı, özgürlüğü ve kardeşliği savunması gereken şairlerin çoğu yıkık Bağdat akşamlarında mistik hayallerinin bataklığında. Yediğim lokmalar boğazımdan geçmiyordu. Pencerenin önündeki çocuklara içeriden pasta ve yemek, biraz da umut taşıyordum. Barış umudu...

Farklı ülkelerden çok sayıda şair, yazar, ressam, yayıncı ile yaptığım görüşmeler ve tartışmalar sonucunda 1999 yılının Aralık ayının ortalarında lobide basın toplantısı yaptık. IAAA-International Activist Artists Association/ UASB-Uluslararası Aktivist Sanatçılar Birliğini kurduğumuzu ve merkezi Paris olmak üzere festivalin adını taşıyan 'Mirbed' adlı sanat dergisini yayımlayacağımızı deklare ettik.

Festival bitti. Kurduğumuz komitede herkes ağlamaklı. Savaşa karşı barışı savunacak bu sanatçı örgütünün merkezinin İzmir olmasını kararlaştırdık. Oluşumumuzun dernek statüsü kazanabilmesi ancak 2008 yılında mümkün oldu. Türkiye kurucu üyelerimiz arasında eski bir bakan, belediye başkanı, yazar, şair, fotoğraf sanatçısı, sinemacı, milletvekili ve liman başkanı da vardı. Hepimiz 'Barış İçin Sanat', 'Halk İçin Sanat' söyleminde buluşarak çoğaldık. Diğer sanat örgütlerinden farklıydık. Kapalı alanları ve rahat koltukları reddederek gerçekleştirdiğimiz etkinliklerimiz birçok ülkede şaşkınlıkla izlendi. Azerbaycan, Suriye, Ürdün, Amerika, Almanya, Bulgaristan, Kuzey Kıbrıs ve Türkiye'de; Konak, Karabağlar, Karşıyaka, Menemen, Bayındır, Ödemiş, Seferihisar, Aydın Karacasu, Kuşadası, Didim, Buldan, Muğla, Datça, Bodrum, Güllük, Milas, Ören, Marmaris, Antakya, Samandağ, Bursa-Nilüfer, İstanbul, Kağıthane, Beykoz, Beyoğlu, Kadıköy, Hakkari, Yüksekova, Gaziantep'te halkı sanatla buluşturuyorduk.

Merkezi İzmir'de olan ve otuz iki ülkede temsilciliği bulunan bu dernek aracılığıyla dünya barışına katkı koymak, aynı zamanda Türk kültür sanatını da dünyaya tanıtmak amacıyla etkinlikler düzenlemekteyiz. Aynı dili konuşanların değil, aynı duyguları paylaşanların derneğiyiz biz...

Acil Telefonlar

AKS 110
ACİL SERVİS 112
POLİS İMDAT 155
JANDARMA 156
SU ARIZA 185
CENAZE HİZMETLERİ 188

Ulaşım

Otogar (İzotaş)
0 232 472 10 10
Üçkuyular Terminali
0 232 259 88 62
Adnan Menderes Havalimanı
0 232 274 26 26
THY 0 232 484 12 20
TCDD Basmane Garı
0 232 484 53 53
TCDD Alsancak Garı
0 232 464 77 95
Denizcilik İşl. (Liman)
0 232 425 87 00

Konak Belediyesi Evlendirme Memurlukları

Fuar Evlendirme Memurluğu
0 232 425 24 60
Eşrefpaşa Evlendirme
Memurluğu
0 232 250 25 05
Gültepe Evlendirme
Memurluğu
0 232 457 49 90
Güzelyalı Evlendirme
Memurluğu
0 232 285 05 00

KONAK BELEDİYESİ MÜDÜRLÜKLERİ

0 232 484 53 00

Basın Yayın ve Halkla
İlişkiler Müdürlüğü .....(1202)
Bilgi İşlem Müdürlüğü .....(1904)
Çevre Koruma ve
Kontrol Müdürlüğü .....(1681)
Destek Hizmetleri
Müdürlüğü .....(3606)
Dış İlişkiler Müdürlüğü .....(2129)
Emlak İstimlak
Müdürlüğü .....(1531)
Etüd Proje Müdürlüğü .....(1703)
Fen İşleri Müdürlüğü .....(1602)
Hukuk İşleri Müdürlüğü .....(1651)
İmar ve Şehircilik
Müdürlüğü .....(1302)
İnsan Kaynakları ve
Eğitim Müdürü .....(1451)
Kadın ve Aile Hizmetleri
Müdürlüğü .....(2959)
Kentsel Tasarım
Müdürlüğü .....(3522)
Kültür ve Sosyal İşler
Müdürlüğü .....(2114)
Mali Hizmetler
Müdürlüğü .....(2134)
Muhtarlık İşleri
Müdürlüğü .....(1218)
Özel Kalem Müdürlüğü .....(1103)
Park ve Bahçeler
Müdürlüğü .....(3502)
Plan ve Proje Müdürlüğü .....(1402)
Ruhsat ve Denetim
Müdürlüğü .....(1351)
Sağlık İşleri Müdürlüğü .....(1587)
Sosyal Yardım
İşleri Müdürlüğü .....(1250)
Spor İşleri Müdürlüğü .....(2127)
Strateji Geliştirme
Müdürlüğü .....(3404)

Teftiş Kurulu
Müdürlüğü .....(2400)
Temizlik İşleri
Müdürlüğü .....(7000)
Ulaşım Hizmetleri
Müdürlüğü .....(2500)
Veteriner İşleri
Müdürlüğü .....(2210)
Yapı Kontrol
Müdürlüğü .....(1504)
Yazı İşleri Müdürlüğü .....(1571)
Zabıta Müdürlüğü .....(1151)
Merbel Genel Müdürlüğü
0 232 464 41 52

Resmi Daireler

Valilik
0 232 455 82 82
Büyükşehir Belediye Başkanı
0 232 293 12 00
İZFAŞ 0 232 497 10 00
Ege Serbest Bölge Md.
0 232 251 35 94
TRT Bölge Md.
0 232 463 02 03
Basın Yayın ve Enformasyon
İl Müdürlüğü
0 232 489 42 91
Emniyet Müdürlüğü
0 232 489 05 00
Güney Deniz
Saha Komutanlığı
0 232 463 01 00
Hava Eğitim Komutanlığı
0 232 285 96 50
İl Gençlik ve
Spor Müdürlüğü.
0 232 464 82 08
İl Müftülüğü
0 232 441 82 01
Meteoroloji Bölge Müdürlüğü
0 232 285 39 65
Defterdarlık
0 232 483 09 25
Milli Eğitim Müdürlüğü
0 232 477 21 00
Ulaştırma Bölge Müdürlüğü
0 232 495 20 00
Ege Bölgesi Sanayi Odası
0 232 441 09 09
İl Sağlık Müdürlüğü
0 232 441 81 11
Çevre İl Müdürlüğü
0 232 341 68 00
Dokuz Eylül Üniversitesi
0 232 464 80 47
Ege Üniversitesi
0232 388 01 10
Yüksek Teknoloji Enstitüsü
0232 750 60 00

Hastaneler

İzmir Büyükşehir Belediyesi
Eşrefpaşa Hastanesi
Yenişehir Mahallesi,
Gaziler Caddesi
Konak/İzmir
Tel:0 232 293 80 00
Hastane Poliklinik
AĞIZ BİRLİĞİ AĞIZ VE DIŞ
SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Ali Çetinkaya Bulvarı No: 34/1
Alsancak Tel: 0232 463 86 88
ATA DIŞ POLİKLİNİĞİ
Vasif Çınar Bulvarı Çelebi Apt.
No: 25 K:2 D:4 Alsancak
Tel: 0 232 464 86 26
ATAKALP HASTANESİ
1418 Sok. No: 16 Kahramanlar
Tel: 0 232 483 14 14

DENTAKİD ÖZEL
SAĞLIK HİZMETLERİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 53/4
Alsancak Tel: 0 232 465 11 05
DENTORİON AĞIZ DIŞ
ESTETİK MERKEZİ
Mustafa Bey Cad. No:1/1 D:18
Alsancak Tel: 0 232 464 88 11
DIET INN BESLENME VE
DİYET DANIŞMA MERKEZİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. Mayıs Apt.
No: 4/7 Alsancak
Tel: 0 232 463 53 67 - 463 53 29
DİZDARER ÖZEL SAĞLIK
1394 Sok. No: 11 D:9 Alsancak
Tel: 0 232 464 04 06
DOĞU-ŞAN ÖZEL AĞIZ VE
DIŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Cumhuriyet Bul. No: 181 D:3
Alsancak Tel: 0 232 421 59 65
DR. CEVDET TUĞRUL MEME
MER. ANKA ÖZEL SAĞLIK
Ali Çetinkaya Bul. No: 58/1
Alsancak Tel: 0 232 446 84 75
DUYMER İŞİTME
CİHAZLARI MERKEZİ
1720 Sok. No: 2 Karşıyaka
Tel: 0 232 364 22 59
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 4
Alsancak Tel: 0 232 463 74 55
EL MİKROCERRAHİ
ORTOPEDİ TRAVMATOLOJİ
HASTANESİ
1418 Sok. No: 14 Kahramanlar
Tel: 0 232 441 01 21
GELİŞİM EGE SPECT
TEŞHİS MERKEZİ
Mimar Sinan Cad. No: 13/1
Kahramanlar Tel: 0 232 464 22 32
İDEAL AĞIZ VE DIŞ
SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Talatpaşa Bul. No:16 D:1
Alsancak Tel: 0 232 463 09 39
www.idealclinic.com
İLGİM KADIN HASTALIKLARI
VE DOĞUM MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1434 Sok. No: 1/6
Alsancak Tel: 0 232 463 89 29
www.ilgim.com.tr
İRENBE TIP VE TÜP
BEBEK MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1436 Sok.
No:6 Alsancak
Tel: 0 232 464 58 88 (pbx)
KENT HASTANESİ
8229 Sok. No:30 Çiğli
Tel:0 232 386 70 70
KÜLTÜR TIP LABORATUVARI
1394 Sok. No: 11 Alsancak
Tel: 0 232 464 42 32
LAMED ÖZEL SAĞLIK HİZM.
1359 Sok. No:1 K:2 D: 5-6
Umut Sitesi Alsancak
Tel:0 232 464 22 33
ÖZEL ÇINARLI HASTANESİ
Anadolu Cad. No: 14 Çınarlı
Tel: 0 232 462 27 27
ÖZEL KENT TIP MERKEZİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 140
Alsancak Tel: 0 232 488 28 28
RETİNA GÖZ MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1488 Sok. No:3
Alsancak Tel: 0 232 464 49 49
STAR KADIN SAĞLIĞI
Ali Çetinkaya Bul. No: 66/4
Alsancak Tel: 0 232 464 71 51
TALATPAŞA TIP LAB.
Talatpaşa Bul. No: 61/2
Alsancak Tel: 0 232 463 08 97

TÜRK KANSER ARAŞTIRMA
VE SAVAŞ KURUMU İZMİR
Mahmut Bozkurt Cad. No: 47 /2
Alsancak Tel: 0 232 464 85 84
YAŞAM LABORATUVARI
Kıbrıs Şehitleri Cad. 1447 Sok. No:
6/1Alsancak
Tel: 0 232 464 55 64
ZÜBEYDE HANIM TIP MERKEZİ
Zübeyde Hanım Cad.
No: 39/B Alaybey Karşıyaka
Tel: 0 232 366 22 77

KONAK BELEDİYESİ SEMT MERKEZLERİ

SEMT MERKEZLERİ
Mersinli Nazime-Sacide
Akarcalı Semt Merkezi
2814 Sok. No: 7
Tel: 0 232 445 29 06
Mersinli/İzmir
Basmane Semt Merkezi
Akıncı Mahallesi
1299 Sok. No: 7 Basmane
(Oteller Sokağı)
Tel: 0 232 445 93 79
Agora Semt Merkezi
Ali Reis Mahallesi
806 Sok. No: 7 Patlıcan
Yokuşu/Agora
Tel: 0 232 483 05 98
Saadet Mirci Semt Merkezi
Şehit Nedim Tuğaltay Mahallesi
843 Sok. No: 50 İkiçeşmelik
Tel: 0 232 425 35 10
İsmetpaşa Semt Merkezi
İsmetpaşa Mahallesi
3660/1 Sok. No: 5 İsmetpaşa
Tel: 0 232 457 37 40
Ballıkuyu Semt Merkezi
Kocatepe Mah. Hacı Efendi Cad.
No: 232 Ballıkuyu
Tel: 0 232 446 00 40
Eşrefpaşa Semt Merkezi
Selçuk Mahallesi
İkiçeşmelik Cad. No: 5
Cicipark İçi
Tel: 0 232 250 71 00
Gültepe Semt Merkezi
Anadolu Mahallesi
Plevne Cad. No: 18 Gültepe
Tel: 0 232 433 25 77
Kadın Danışma Merkezi
442 Sokak No:73 Konak
Tel: 0 232 425 35 01
Mehmet Ali Akman Semt Merkezi
4/1 Sokak No: 6/A
Diyarbakır Apartmanı
Üçkuyular
Tel:0 232 425 45 55
İleri Yaş Sağlıklı Yaşam Merkezi
442 Sokak No:73
Tel: 0 232 425 35 01
Konak/İzmir
Tarık Dursun K.Yazar Evi
269 Sokak No:12 Karataş
Tel:0 232 422 52 36

Oteller

AKSAN OTELİ
Gaziler Cad. No: 214-216
Basmane Tel: 0 232 441 70 61
ANEMON İZMİR
Mürsel Paşa Bul. No: 40
Kahramanlar Tel: 0 232 446 36 56
ANEMON FUAR OTEL
1362 Sok. No: 57 Montrö Alsancak
Tel: 0 232 446 06 46
BALCA OTEL
1484 Sok. No:11
Alsancak Tel: 0 232 422 30 74

NE NEREDE?... NE NEREDE?... NE NEREDE?...

BEYOND HOTEL
Kızılay Cad. 1376 Sok. No: 5
Alsancak Tel: 0 232 463 05 85

BLUE BOUTIQUE HOTEL
Mürselpaşa Bul. 1265 Sok. No: 13
Basmene Tel: 0 232 484 25 25

COMFORT OTEL
Mürselpaşa Bul. No: 159
Tel: 0 232 425 26 00

CROWNE PLAZA
Crowne Plaza İzmir
10 Sok. No: 67 İnciraltı
Tel: 0 232 292 13 00

OTEL DOKUZ EYLÜL
Mustafa Kemal Sahil Bul. No: 273
Küçükyalı Tel: 0 232 445 94 80

EGE PALAS OTELİ
Cumhuriyet Bul. No:210
Alsancak Tel: 0 232 463 90 90

EGE SAĞLIK OTELİ
Ege Üniversitesi Arkası
Bornova Tel: 0 232 373 48 62

İSMİRA OTEL
Gazi Osman Paşa Bul. No: 26
Alsancak Tel: 0 232 445 60 60

İZMİR HİLTON
Gazi Osman Paşa Bul. No: 7
Alsancak Tel: 0 232 497 60 60

İZMİR PALACE
Vasıf Çınar Bul. No: 2
Alsancak Tel: 0 232 421 55 83

KARACA OTELİ
1379 Sok. No: 55
Alsancak Tel: 0 232 489 19 40

KAYA PRESTİJE
Tel: 0 232 483 03 23

KİLİM OTEL
Atatürk Bulvarı Alsancak
Tel: 0 232 484 53 40

KORDON OTEL
Akdeniz Cad. No: 2
Pasaport Tel: 0 232 425 04 45

MOVENPICK HOTEL İZMİR
Cumhuriyet Bul. No: 138
Pasaport Tel: 0232 488 14 14

MERKEZ OTELİ
Anafartalar Caddesi No: 755
Konak/İzmir
Tel: 0 232 483 93 83

OLİMPİYAT OTEL
945 Sokak No:2
Basmene/İzmir
Tel:0 232 425 1269

OTEL MARLA
Kazım Dirik Cad. No: 7 Pasaport
İZMİR Tel: 0 232 441 40 00

Faks: 0 232 441 11 50

OTEL BAYLAN
1299 Sok. No: 8
Basmene Tel: 0 232 483 01 52

OTEL KAYA
Gazi Osman Paşa Bul. No: 45
Alsancak Tel: 0 232 483 97 71

PALM CITY OTEL
Mürsel Paşa Bul. No: 149
Basmene Tel: 0 232 445 80 80

RESİDENCE BUTİK OTEL
Mürsel Paşa Bul. No: 28
Basmene Tel: 0 232 441 90 90

SC INN BOUTIQUE HOTEL
Mürsel Paşa Bul. No: 2
Basmene Tel: 0 232 446 54 00

SUSUZLU ATLANTİS OTEL
Gazi Bul. No: 128
Çankaya Tel: 0 232 483 55 48

SWISSOTEL GRAND EFES
Gazi Osman Paşa Bul. Heykel
Tel: 0 232 414 00 00

OGLAKCIOGLU PARK BOUTIQUE HOTEL
1367 Sokak No:9 Basmene
Tel: 0232 425 33 33

YUMUKOĞLU OTEL
Şair Eşref Bul. 1371 Sok. No: 8
Çankaya Tel: 0 232 483 65 65

Tiyatrolar - Sahneler

ATATÜRK İL HALK KÜTÜPHANESİ
Tel: 0 232 425 08 97

İZMİR DEVLET TİYATROSU
Tel: 0 232 445 89 41

İDT KONAK SAHNESİ
Tel: 0 232 483 50 35

İSMET İNÖNÜ SANAT MERKEZİ
Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR TİYATRO

BAB-I SANAT SAHNESİ
Şehit Fethi Bey Caddesi Pasaport
Tel: 0 232 446 77 95

DEÜ SABANCI KÜLTÜR SARAYI
Tel: 0 232 441 90 09

HAMLE TİYATROSU
Tel: 0 232 446 88 57

İZMİR DEVLET OPERA VE BALESİ
Tel: 0 232 441 01 73

İZMİR DEVLET SENFONİ ORKESTRASI
Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR SANAT
Tel: 0 232 483 63 34

KARŞIYAKA AÇIK HAVA TİYATROSU
Tel: 0 232 362 61 61

Kültür Merkezi

KONAK BELEDİYESİ TÜRKAN SAYLAN ALSANCAK KÜLTÜR SANAT MERKEZİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 12
Alsancak Tel: 0 232 422 52 36

KONAK BELEDİYESİ SELAHATTİN AKÇİÇEK EŞREFPAŞA KÜLTÜR MERKEZİ
İnönü Cad. No: 2/1 Bayramyeri
Tel: 0 232 262 45 90 - 262 99 84

KONAK BELEDİYESİ GÜZELYALI NAZİM HİKMET KÜLTÜR MERKEZİ
32 Sok. No: 4 Fuat Göztepe Parkı
Güzelyalı Tel: 0 232 224 24 30

KARATAŞ DARIO MORENO SANAT MERKEZİ
Turgut Reis Mahallesi
Dario Moreno Sokak
0 232 422 52 36

AHMED ADNAN SAYGUN SANAT MERKEZİ (AASSM)
Mithatpaşa Cad. 1087 Sok.
Güzelyalı Tel: 0 232 293 38 00

ALMAN KÜLTÜR MERKEZİ
Tel: 0 232 489 56 87

EÜ ATATÜRK KÜLTÜR MER.
Tel: 0 232 483 85 20

FRANSIZ KÜLTÜR MERKEZİ
Cumhuriyet Bul. No: 152
Alsancak Tel: 0 232 466 00 13

KEDİ KÜLTÜR SANAT MER.
Atatürk Cad. No: 86/A
Alsancak Tel: 0 232 464 99 35
www.kedikultursanat.org

NARLİDERE BELEDİYESİ KÜLTÜR SANAT MERKEZİ
Tel: 0 232 238 80 55

TÜRK-AMERİKAN DERNEĞİ
Tel: 0 232 464 20 95

TÜRK-İTALYAN KÜLTÜR DER.
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 58
Alsancak Tel: 0 232 421 52 42

ZİYA GÖKALP KÜLTÜR MER.
Tel: 0 232 366 44 59

Sinemalar

AFM PASTEL
Tel: 0 232 489 22 00

AGORA
Tel: 0 232 277 25 25

BATI
Tel: 0 232 347 58 25

CİNEBONUS KONAK PIER
Tel: 0 232 446 90 40

DESEM SİNEMALARI
Tel: 0 232 422 53 10

KARACA
0232 445 87 13- 445 87 76

Müzeler

KONAK BELEDİYESİ NEŞE VE KARİKATÜR MÜZESİ
Tel: 0 232 465 31 05

KONAK BELEDİYESİ İZMİR MASK MÜZESİ
Tel: 0 232 465 31 07

KONAK BELEDİYESİ ÜMRAN BARADAN OYUN VE OYUNCAK MÜZESİ
Tel: 0 232 425 75 13

KONAK BELEDİYESİ RADYO VE DEMOKRASİ MÜZESİ
Tel: 0 232 484 14 83

KONAK BELEDİYESİ KADIN MÜZESİ
Tel: 0 232 484 04 81-489 45 22

AGORA AÇIKHAVA MÜZESİ
Tel: 0 232 483 46 96

ARKEOLOJİ MÜZESİ
Tel: 0 232 489 07 96

ATATÜRK MÜZESİ
Tel: 0 232 464 80 85

BERGAMA MÜZESİ
Tel: 0 232 631 28 83

ÇEŞME MÜZESİ
Tel: 0 232 712 66 09

EFES MÜZESİ
Tel: 0 232 892 60 10

ETNOGRAFYA MÜZESİ
Tel: 0 232 489 07 96

İNÖNÜ ANI EVİ
Tel: 0 232 422 52 36

İZMİR RESİM VE HEYKEL MÜZESİ
Tel: 0 232 482 03 93

ÖDEMİŞ MÜZESİ
Tel: 0 232 545 11 84

TABİAT TARİHİ MÜZESİ
Tel: 0 232 388 26 01

TCDD MÜZE VE SANAT GALERİSİ
Tel: 0 232 464 31 31

EGE ÜNİVERSİTESİ KAĞIT VE KİTAP SANATLARI MÜZESİ
Tel: 0 232 374 59 31

Dernekler

ÇAĞDAŞ YAŞAMI DES. DERNEĞİ
1451 Sok. No: 17/3
Alsancak Tel: 0 232 464 33 59

EGE ORMAN VAKFI
1452 Sok. No: 10/A K:3
Tel: 0 232 464 51 60

İZMİR DAĞCILIK VE DOĞA SPORLARI İHTİSAS KULÜBÜ
1456 Sok. No: 96/3 Alsancak
Tel: 0 232 421 30 10
0 541 421 30 90

İZMİR FOTOĞRAF SANATI DER.
1457 Sok. No: 12/3
Alsancak Tel: 0 232 464 32 12

İZMİR KÜLTÜR SANAT EĞİTİM VAKFI
Mithatpaşa Cad. No: 38
Karataş Tel: 0 232 482 00 90

YENİ YÜKSEKTEPE KÜLTÜR DER.
1482 Muzaffer İzgü Sokağı No: 5
Alsancak Tel: 0 232 464 57 39
1710 Sok. No: 11 Karşıyaka
Tel: 0 232 381 67 76

Turizm Danışma

ADNAN MENDERES HAVALİMANI
Tel: 0 232 274 26 26

İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Tel: 0 232 483 51 17

BERGAMA Tel: 0 232 631 28 51

ÇEŞME Tel: 0 232 712 66 53

FOÇA Tel: 0 232 812 12 22

SELÇUK Tel: 0 232 892 63 28

Konsolosluklar

ABD Tel: 0 232 464 87 55

İNGİLTERE Tel: 0 232 463 51 51

İTALYA Tel: 0 232 463 66 76-96

YUNANİSTAN Tel: 0 232 464 31 60

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	S	A	N	A	Y	İ		A	K	A	L	A
2	E	Z	A	N		T	E	K	A	L	İ	F
3	N	A	Z	A	R	A	N		M	İ	K	A
4		M		M		A	S	A	P		İ	L
5	D	E	K	A	S	T	E	R		Ö	D	
6	İ	T	A	L	İ	K		D	E	N	E	T
7	Z		P		N	A	H	İ	Y	E		R
8	İ	C	A	T		R	A	Y		R	N	A
9	L	İ	M	O	N		Z	E	A	M	E	T
10	İ	M	A	M	E	V	İ		S	E	R	A
11		C		A	R	A	N	T	İ		E	
12	H	İ	C	R	E	T		O	R	A	D	A
13	U	M	U		D	A	N	S		H	E	R
14	Ş	E	K	L	E	N		T	R	A	N	Ş

BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA...

SOLDAN SAĞA

1. Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü, işleyim, uran - Amerikan tohumundan üretilen bir tür pamuk 2. Namaz vaktini bildiren çağrı - Eski dilde vergiler, salmalar 3. Göre, oranla, kıyasla - Ateşe dayanıklı parlak bir mineral, evren pulu 4. Sınır - Vilayet 5. 10 metre küplük hacim ölçüsü birimi - Safra 6. Eğik yazı - Teftiş 7. Bucak 8. Gerçekmiş gibi gösterme çabası - Demiryolu - Kısa ribonükleik asit 9. Turunçgillerden ekşi bir meyve - Osmanlılarda bir görev karşılığı kişilere verilen toprak, tımar 10. Halk dilinde kadınlara özgü cezaevi - Kapalı tarımsal üretim yeri 11. Aranılan çözüm 12. Hz. Muhammed' in Mekke' den Medine' ye göç etmesi - Sözü edilen yerde 13. İstek, arzu - Müzik temposuna uyularak yapılan, estetik ve düzenli vücut hareketleri - Önüne geldiği isme 'teker teker hepsi' anlamı veren bir söz 14. Biçim bakımından, biçim yönünden - Dana budunun orta bölümü

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. İkinci tekil şahıs zamiri - Sıralanmış, mürettep - Gürgengillerden, kerestelik bir ağaç cinsi 2. Ululuk, büyüklük - Küçük ve tatlı bir tür karpuz 3. Kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve - Taze soğan ve marulla pişirilmiş kuzu eti yemeği - '...

- oturmak' (Uygun gelmek) 4. Sermaye - Dürülerek boru biçimi verilmiş kâğıtlar 5. Gömüt, mezar - 'İmkânsız' anlamında kullanılan bir söz 6. Söz dinleyen, boyun eğen - Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, yurt 7. Boynun arkası - Acıklı, üzüntü veren 8. Beyaz - Ticaret eşyasının saklandığı yer - İçine peynir, sucuk konularak özel makinesiyle

- gevretilip kızartılmış ekmek 9. Çadırların konak yeri - Bir seslenme sözü - Yüzyıl 10. Dördüncü İslam halifesi - Kabul edilmesi için öne sürülen düşünce - Halk dilinde 'işte' 11. Alacak ve verecekleri hesaplayarak sonucu belirlenmiş - Nasıl, ne gibi bir ilişki ile 12. Şaşkın, dağınık - Torbalı balık ağı - İslam inancına göre göğün en yüksek katı

BAĞIŞLARIMIZLA
GÖRME ENGELLİLER KİTAPLIĞINI
BİRLİKTE ZENGİNLEŞTİRELİM

bir kitapla bin yaşa

Görme engelli herkese, ücretsiz olarak kabartma ve sesli kitap ulaştıran Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı'nın (TÜRGÖK) yanındayız. Şehrimizin bu eşsiz kitaplığını zenginleştirmeye çabalıyoruz.

Gelin omuz omuza verelim; bir kitapla bin yaşama ışık olalım, onlara binlerce kapı açıp geleceği umutla örelim.

Sema PEKDAŞ | Konak Belediye Başkanı

Destekleriniz için:
(232) 224 26 27

KONAK BELEDİYESİ

www.turgok.org

Alsancak

Şiirli Kapılarımız Var Bizim

Kadim şehrimizin her anı kendi öyküsünü yazıyor. Sokak duvarlarımız ve hayata açılan kapılarımız anılarımızla, duygularımızla bezeli...

Ben bir
tesadüfüm
Yani
her insan gibi
bir insanım
S. FAİK